

**"Вместе за перемены!" -
Oppositioliikkeen poliittisen toimijuuden diskurssit ja
niiden ilmeneminen symboliikan keinoin Valko-Venäjän
mielenosoituksissa loppukesällä 2020**
Antti Loisa

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Monografiamuotoinen
Kevätlukukausi 2023
Kasvatustieteen laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Loisa, Antti. 2023. "Вместе за перемены!"- Oppositioliikkeen poliittisen toimijuuden diskurssit ja niiden ilmeneminen symboliikan keinoin Valko-Venäjän mielenosoituksissa loppukesällä 2020. Kasvatustieteen pro gradu - tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. 99 sivua.

Tässä tutkimuksessa tutkitaan Valko-Venäjän oppositioliikkeen poliittisen toimijuuden diskursseja sekä niiden ilmenemistä symboliikan keinoin Valko-Venäjän mielenosoituksissa. Kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden viitekehykseen sijoittuvan tutkimuksen tarkoitus on lisätä tietoa poliittisesta toimijuudesta hyödynnettäväksi koulujärjestelmän kehittämiseksi kansalaiseksi kasvattamisen tehtävässä tai demokratiakasvatuksessa.

Aineisto koostuu eliittiotannalla kerätystä 28:sta loppukesän 2020 mielenosoituksia käsittävästä YouTuben uutisvideosta. Analyysissä sovellettiin kahta monimodaalista diskurssianalyysin mallia. Analyysin fokuksena olivat oppositioliikkeen diskurssit sekä niiden ilmeneminen visuaalisen ja auditiivisen symboliikan keinoin.

Oppositioliikkeen kielenkäytön päädiskurssina oli muutosdiskurssi, joka koostui demokratiadiskurssista ja feministisestä diskurssista. Visuaalinen ja auditiivinen symboliikka ilmensi poliittista toimijuutta kolmessa tehtävässä: ideologian kiteyttäjänä, tunnistajana/yhdistäjänä sekä valtataistelun työkaluna. Erilaiset symbolit ryhmiteltiin niiden merkityksen mukaan vielä kolmeen ryhmään. Ihmisketjut, musiikki sekä punavalkoinen värikoodi muodostuivat merkittävimmäksi oppositioliikkeen symboliikaksi.

Tulosten perusteella toimijuuteen liittyvä valtataistelu sai kansannousussa äärimmäisiä olomuotoja varoittaen demokratiavajeen seurauksista. Yritykset tukahduttaa ihmiselle luontaista poliittista toimijuutta saattavat muuttaa keskustelevan vuorovaikutuksen kansannousuksi uudenlaisine diskurssineen. Ilmiön laajempi tutkiminen sukupuolen tutkimuksen viitekehyksestä tai muilla tutkimusmenetelmillä lisäisi tietoa poliittisesta toimijuudesta.

Asiasanat: poliittinen toimijuus, mielenosoitus, diskurssianalyysi, symboliikka

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ.....	2
SISÄLTÖ	3
1 JOHDANTO	5
2 TOIMIJUUDEN TOISIAAN TÄYDENTÄVÄT TULKINNAT	7
2.1 Toimijuus – yksilön tai ryhmän aktiivista vaikuttamista ja osallistumista	9
2.2 Toimijuus ja valta	12
2.3 Poliittinen toimijuus – kansalaisen yhteiskunnallista osallistumista ja vaikuttamista	14
2.4 Visuaalinen ja auditiivinen symboliikka poliittisen toimijuuden työkaluina.....	17
3 VALKO-VENÄJÄN MIELENOSOITUKSET LOPPUKESÄLLÄ 2020	22
3.1 Katsaus Itä-Euroopan demokratiakehitykseen Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen	22
3.2 Valko-Venäjän oppositioliike vuonna 2020.....	25
3.3 Mielenosoitukset oppositioliikkeen foorumina.....	26
4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	28
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	30
5.1 Diskurssitutkimus.....	31
5.1.1 Genret ja representaatiot.....	37
5.1.2 Kielenkäyttö ja kontekstien kerrostuma.....	39
5.1.3 Diskurssien valta	41
5.1.4 Diskurssitutkimuksen kritiikki.....	43
5.2 Tutkimuskonteksti	44
5.3 Tutkimusaineisto ja tutkimusaineiston keruu	45

5.4	Aineiston analyysi.....	50
5.5	Eettiset ratkaisut.....	59
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET	62
6.1	Oppositioliikkeen diskurssit loppukesän 2020 mielenosoituksissa	62
6.2	Symboliikka poliittisen toimijuuden ilmentäjänä	67
7	POHDINTA.....	80
7.1	Yhteenvedo, tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	80
7.2	Tutkimuksen arviointi.....	84
7.3	Jatkotutkimusaiheet ja käytännön sovellukset	87
	LÄHTEET	91
	LIITTEET.....	97

1 JOHDANTO

Syntyipä ihminen demokratiaan tai diktatuuriin, hänestä tulee yhteiskuntansa kansalainen. Kansalaisena toimimista voikin pitää yhtenä ihmiselämän tärkeimpänä osa-alueena. Kansalaiseksi ei kuitenkaan synnytä, vaan kansalaiseksi täytyy kasvattaa ja kasvaa. Tätä yhteiskunnan jäseneksi kasvattamisen tehtävää pidetään yhtenä kasvatuksen päätehtävänä, vaikka kansalaisen rooli eri yhteiskunnissa ymmärretäänkin eri tavoin. (Freire, 2016.) Käsitteet hyvästä kansalaisuudesta ja kansalaiskasvatuksesta eroavat, mutta useimmiten kansalaiset halutaan kasvattaa osallistumiseen ja ahkeruuteen (Antikainen, Rinne & Koski, 2021). Käsitteet osallistumisesta vaihtelevat eri yhteiskunnissa. Siinä missä demokratiat perustuvat jäsentensä aktiiviseen osallistumiseen ja yhteiskunnan aktiiviseen kehittämiseen, ymmärtävät diktatuurit osallistumisen lähinnä muiden sanelemien velvoitteiden alamaiseen täyttämiseen soraääniä esittämättä. Omiin ja yhteiskunnallisiin asioihin vaikuttamista eli poliittista toimijuutta edellytetään demokratioissa, diktatuureissa sitä halutaan säädellä tai kokonaan kieltää (Kauppi, 2017). Kokiessaan asemansa sorretuksi ihmisen luontainen halu parantaa elinolojaan kuitenkin herää (Freire, 2016).

Mitä tapahtuu, kun ihmisissä kytevä poliittinen toimijuus leimahtaa yhteiskunnassa, jossa sitä ei sallita? Valko-Venäjällä järjestettiin kesällä 2020 presidentinvaalit, joita luonnehdittiin vilpillisiksi. Tämä synnytti laajan protestiliikkeen, joka kehittyi nopeasti kansannousuksi. Poliittisen toimijuuden leimahdettua oppositioliikkeen tukahdutettu ääni muuttui kärkeviksi diskursseiksi täyttäen kaupunkien kadut ja länsimaisen uutismedian. ”Euroopan viimeisen diktatuurin” valtarakenteet alkoivat horjua. (Sierakowski, 2020.)

Yksilöt ja ryhmät käyvät vuoropuhelua ympäröivän yhteiskunnan kanssa, jonka vuoksi maailman sanotaankin rakentuvan diskurssien ympärille. Kielenkäyttö ei ole pelkkää puhetta tai tekstiä. Diskurssitutkimus keskittyykin enenevässä määrin kielen monimodaalisuuden tutkimiseen. Monimodaalisuudella tarkoitetaan useamman eri merkitysjärjestelmän,

esimerkiksi kielen, äänen, kuvien, värien, liikkeen tai muotojen yhteispeliä. Tämä yhteispeli muodostaa kokonaisuuden, joka rakentaa todellisuutta inhimillisine merkityksineen. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Valko-Venäjän oppositioliike hyödynsi mielenosoitusten lisäksi näkyvästi sosiaalista mediaa kansannousun forumina. YouTube toimi alustana sekä oppositioliikkeen sanomalle että länsimaisen uutismedian tiedottamiselle. Tässä laadullisessa empiirisessä tutkimuksessa tutkitaan Valko-Venäjän oppositioliikkeen poliittisen toimijuuden diskursseja ja niiden ilmenemistä visuaalisen ja auditiivisen symboliikan keinoin loppukesän 2020 mielenosoituksissa. Empiria kerättiin eliittiotannalla YouTubeen ladatuista länsimaisten uutiskanavien uutisvideoista, joita analysoitiin kahta monimodaalista diskurssianalyysin mallia soveltaen.

Yhteiskuntatieteiden ja kasvatustieteiden poikkitieteellisyys toimijuuden tutkimuksessa lisää ymmärrystä ihmismielessä kypsyvästä, monisäikeisestä, useita tulkintoja saaneesta toimijuuden käsitteestä. Uutta tietoa poliittisesta toimijuudesta autoritäärisissä olosuhteissa voidaan hyödyntää koulujärjestelmän kehittämisessä. Tämän poikkitieteellisen tutkimuksen tulokset voivat tukea yhteiskunnan tärkeää kansalaiseksi kasvattamisen tehtävää tai demokratiakasvatusta, johon eurooppalaisessa opettajakoulutuksessa tulisikin kiinnittää nykyistä enemmän huomiota (Raiker & Rautiainen, 2020).

Valko-Venäjän kansannousun tapahtumat kuvaavat tilannetta, jollaiseksi poliittinen toimijuus voi muuttua ihmisten kokiessa asemansa sorretuksi. Demokratiaa ei tule ymmärtää itsestään pystyssä pysyvänä vakiintuneena yhteiskunnan tilana, vaan sen periaatteita on vaalittava kaiken aikaa, ettei valtaa kaapata. Vaikka ihmisten ja yhteiskunnan välistä vuoropuhelua yritettäisiin tukahduttaa, se toteutuu ennemmin tai myöhemmin. Mikäli yhteiskunnassa ajaututaan tilanteeseen, jossa keskustelu ja parlamentaariset keinot eivät toimi, saa poliittinen toimijuus ja vuoropuhelu toisenlaisia ilmenemismuotoja. Näin kävi Valko-Venäjällä loppukesällä 2020.

2 TOIMIJUUDEN TOISIAAN TÄYDENTÄVÄT TULKINNAT

Tässä luvussa tarkastellaan tämän tutkimuksen keskeistä ilmiötä, toimijuutta. Luvussa kuvaillaan toimijuuden käsitteen monimuotoisuutta sekä tulkinnallisuutta, jonka jälkeen käsitettä määritellään tarkemmin. Alaluvuissa pureudutaan tarkemmin tämän tutkimuksen kannalta keskeisimpään toimijuuden osa-alueeseen, poliittiseen toimijuuteen ja symboliikan käyttöön sen osana. Alaluvuissa kuvaillaan myös yksilötasoisien, kollektiivisen ja valtuutetun toimijuuden eroa sekä toimijuuden ja vallan suhdetta.

Toimijuus (engl. human agency) on viime vuosikymmeninä ollut useamman tieteenalan eri näkökulmista ja eri viitekehyksistä tarkasteltu tutkimuskohde. Koska tämä tutkimus sijoittuu kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden kenttään, keskitytään toimijuuden tarkastelussa näiden kahden tieteenalan näkökulmiin. Yhteiskuntatieteellinen toimijuuden tutkimus on kohdistunut perinteisesti yhteiskunnassa vaikuttamiseen (esim. Giddens, 1984; Hewson, 2010), kun taas esimerkiksi 2000-luvun kasvatustiede puolestaan tarkastelee toimijuutta yksilön koulutus- ja työurien kontekstissa työelämän oppimisen ja ammatillisen identiteetin tutkimuksissa (esim. Billet & Pavlova, 2005; Collin ym., 2017; Eteläpelto ym., 2014; Eteläpelto ym., 2017). Eri tieteenalojen tutkimuksissa toimijuus saa erilaisia tulkintoja ja määritelmiä, mutta yhdistävänä tekijänä voidaan pitää ymmärrystä toimijuudesta yksilön tai ryhmän aktiivisena vaikuttamisena ja osallistumisena sekä vallan käyttönä. Tämä aktiivinen vaikuttaminen puolestaan voi olla konkreettisten ja näkyvien tekojen lisäksi vaikkapa hiljaisia kannanottoja, valintoja tai yleisemmin valmiutta. Toimijuuden ymmärretään syntyvän ihmismielessä ja tapahtuvan vuorovaikutuksessa ja sosiaalisissa suhteissa aina tietyissä yhteiskunnallisissa rakenteissa tietyin pelisäännöin. Kuten muutakin ihmisen ajattelua ja toimintaa, myös toimijuuden rakentumista ohjaavat ja rajoittavat yhteisölliset tarinat sekä diskurssit. Toimijuudessa ajatellaan korostuvan ihmisen altruistinen puoli, halu toimia yhteisön hyväksi. (Giddens, 1984.)

Eri tieteenalojen tutkimusta toimijuudesta ei tulisi nähdä toisiaan poissulkevinä tai keskenään ristiriitaisina oppeina, vaan toisiaan tukevinä ymmärryksinä monisäikeisestä, ihmismielessä kypsyvästä ja ajassa kehittyvästä halusta muuttaa ympäröivää maailmaa elinoloja parantaen. Toimijuuden tutkimusta edistääkin eri tieteenalojen välinen yhteistyö ja kohtaaminen, poikkitieteellisyys. Esimerkiksi yhteiskuntatieteellinen toimijuuden tutkimus tulkintoineen voidaan valjastaa palvelemaan kasvatustieteen tutkimusta toimijuudesta ja päinvastoin. Kasvatustieteissä, jossa toimijuuden tutkimus on vielä jokseenkin nuorta (Eteläpelto ym., 2011a), tulisi korostaa poliittisen toimijuuden eli yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja osallistumisen merkitystä osana demokratiakasvatusta. Kansalaiseksi kasvattamista luonnehditaan yhdeksi kasvatuksen päätehtäväksi, ja yhteiskunnallista tiedostamista ja poliittisen toimijuuden synnyttämistä yhdeksi kasvatuksen tärkeimmäksi tavoitteeksi (Antikainen ym., 2021; Freire, 2016).

Kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden läpileikkaus onkin tapahtunut jo esimerkiksi kriittisen pedagogiikan viitekehyksessä, jossa yhteiskunnallisen muutoksen nähtiin olevan mahdollinen kasvatuksen kautta (Aittola ym., 2007). Kriittinen teoria painottaa kasvatuksen yhteiskunnallista vaikutusta sekä toisaalta yhteiskunnan merkitystä kasvatuksen luonteen määräytymisessä. Kasvatuksellinen päämäärä on kriittisessä teoriassa sekä vapauttavassa kasvatuksessa (Freire, 2016) yhteiskunnallinen muutos, mikä seuraa emansipaatiosta eli vääristä uskomuksista vapautumisesta. Keskeistä on kasvattaa yksilöstä autonominen muutoksen tuottaja, jonka toimintafilosofia kiteytyy toimijuuteen (Freire, 2016). Vapauttavan kasvatuksen luonnehditaan valmentavan ihmisiä jopa vallankumoukseen (Anttonen, 1998). Yhteiskunnassa havaittujen ongelmien on havaittu motivoivan oppimaan ja synnyttävän maailman muuttamiseen tähtäävää toimijuutta. Vallitseva koulujärjestelmä on omiaan joko kannustamaan ja mahdollistamaan toimijuutta tai rajoittamaan sitä. Olennaista on tiedostaa koulujärjestelmän kyky ohjata ihmisiä sekä toisaalta ihmisten kyky muuttaa koulujärjestelmää. (Freire, 2016; Freire & Shor, 1987.)

2.1 Toimijuus – yksilön tai ryhmän aktiivista vaikuttamista ja osallistumista

Toimijuus voidaan ymmärtää prosessiksi, joka kumpuaa aktiivisuudesta, aloitteellisuudesta sekä osallistumisesta elämän eri alueilla. Tämä omiin sekä yhteisön asioihin vaikuttaminen voi ilmetä näkyvänä kehitystyönä tai hiljaisina kannanottoina tai valintojen tekona. Toimijuudessa korostuu usein ihmiselle ominainen kekseliäisyys sekä luovuus. Toimijuus versoa kunkin ihmisen ainutlaatuisesta persoonallisuudesta toimijansa identiteettiä peilaten. Toimijuutta ei kuitenkaan tulisi nähdä vain yksilöllisenä prosessina, vaan toimijuutta voidaan havaita tapahtuvan myös ryhmätasolla, jolloin puhutaan kollektiivisesta toimijuudesta. (Eteläpelto ym., 2017.)

Toimijuudessa korostuu yksilön tai ryhmän tietoinen valinta toimia juuri tietyllä tavalla valtaa käyttäen. Tämän valinnan taustalla on altruistinen pyrkimys hyvään ja monesti toimijuus edellyttää toimijaltaan riskinottoa (Freire, 2016). Yksilöllä on taipumus omaksua vallitsevat yhteiskunnalliset rakenteet ja roolit, mutta yksilöön on rakentunut myös kyky ja halu pyrkiä uudistamaan niitä (Giddens, 1984). Ihmisen on havaittu toimivan maailmassa usein sen mukaan, millaisena hän näkee maailman ja asemansa siinä. Tunnistaessaan asemansa sorretuksi, ihmisissä on havaittu heräävän luontainen halu aktivoitua ja ryhtyä muuttamaan maailmaa. (Freire, 2016.) Erityisesti uuden luomiseen tähtäävässä toimijuudessa pääsevät esille yksilöiden ja ryhmien mielikuvitus ja luovuus. Luovan ja proaktiivisen uudistamisen lisäksi toimijuudeksi ymmärretään myös kriittiset kannanotot, vastarinta tai negatiiviseksi koetun kehityksen hidastaminen. (Collin ym., 2017.) Esimerkkinä hiljaisesta vastarinnasta ja negatiivisen kehityksen jarruttamisesta voidaan pitää 1900-luvun alun kutsuntalakkoja, jolloin suomalaiset pyrkivät jarruttamaan Suomen venäläistämistä pyrkien haittaamaan kutsuntojen onnistumista kansalaistottelemattomuudella.

Rakentuakseen toimijuus vaatii ympäristön tuen, missä kasvatuksella on ratkaiseva rooli. Ympäröivä yhteiskunta ja kulttuuri voivat olla toimijuuteen kannustavia tai sitä rajoittavia. Toisen maailmansodan jälkeen Ranskassa kehitettyä sosiaalipedagogista toimintaa kutsutaan sosiokulttuuriseksi innostamiseksi. Tämä demokratiaa palveleva yhteiskunnan kehittämiseen tähtäävä toiminta tähtää ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, jonka tarkoituksena on saada yksilö tietoisiksi omasta roolistaan yhteisössään ja yhteiskunnassaan. Innostaminen on yhdistelmä toimenpiteitä, joiden tuloksena yksilöt kasvavat aktiivisiksi toimijoiksi demokraattisesti toimivissa yhteisöissään. Alun perin vapaaehtoistyöhön nojaava filosofia levisi nopeasti koulujärjestelmäänkin muodostuen siellä keskeiseksi kasvatustilafilosofiaa tukevaksi kulmakiveksi. (Kurki, 2000.)

Ratkaisevaa toimijuuden rakentumisen kannalta onkin se, löytyykö yhteisöstä innostamista ja dialogisuuteen kannustamista. Koulujärjestelmä ja kasvatuskulttuurikin voi olla dialogiin ja kriittisyyteen kannustavaa vapauttavaa kasvatusta, jolloin se tukee ja herättelee toimijuutta. Vapauttava kasvatusta lähtee maailman muuttamisesta, johon päästään dialogisen opettaja-oppilas-suhteen kautta ihmisten tiedostaessa asemansa ja muodostaessa yhteisiä tavoitteitaan. Toisessa ääripäässä kasvatusta perustuu narratiivisiin menetelmiin, joissa kriittisen ajattelun sijaan oppija on passiivinen tiedon vastaanottaja omaksuen valmiin tiedon sitä kriittisesti tarkastelematta. Tämä sortavaksi kasvatukseksi luonnehdittu kasvatusta ei kannusta ihmisiä toimijuuteen, vaan pyrkii lähinnä sopeuttamaan yksilöt vallitsevaan järjestelmään. (Freire, 2016.)

Koulujärjestelmän lisäksi ympäröivä yhteiskunta järjestyy muista erilaisista virallisista instituutioista ja sosiaalisista rakenteista. Toimijuus rakentuu aina näiden yhteiskunnallisten rakenteiden keskellä. Yhteiskunnalliset rakenteet asettavat rajat yhteiskunnalliselle vaikuttamiselle ja osallistumiselle, mutta toimijoilla on myös kyky reformoida niitä. Eri yhteiskunnat sallivat näiden rajojen muokkaamista enemmän kuin toiset. (Kauppila ym., 2015; Kurki, Nivala & Leino, 2006.) Koulujärjestelmän voidaan ajatella heijastavan yhteiskunnan perimmäisiä arvoja sekä rakenteita, mutta toisaalta yhteiskunnan voidaan nähdä heijastavan koulujärjestelmän tuotosta. (Robinson, 2012) Mikäli yhteiskunta

sallii toimijuuden ja kannustaa siihen, on koulujärjestelmäkin ajassa vapaasti kehittyvämpää. Kääntäen voisi ajatella, että esimerkiksi diktatuureissa koulujärjestelmä ei kovin helposti pääse muuttumaan diktatuurisen otteen rajoittaessa sitä. Jotta diktatuurien koulujärjestelmä pääsisi kehittymään, täytyisi ensin muuttaa yhteiskunnan tiukkoja rakenteita kohti vapauttavaa kasvatusta. Toisaalta, mikäli koulujärjestelmään pääsee vähänkin sorretun aseman tiedostamiseen johtavaa henkeä, saattaa usko muutoksen mahdollisuuteen herätä toimijuuden sytyttäen. Tällöin on vaarana, että diktatuurin ote alkaa pettää ja sen rakenteet murtua. Yhteiskunta ja koulujärjestelmä muokkaavat siis toinen toisiaan samanaikaisesti. Yhteiskunnallinen toimijuus on omiaan muuttamaan koulujärjestelmää ja toisaalta koulujärjestelmä toimii yhteiskunnallisen toimijuuden katalysaattorina.

Toimijuutta voidaan tunnistaa yksilö- ja ryhmätasolla. Keskeisin ero piilee siinä, onko toimijana yksilö vai useammasta henkilöstä koostuva ryhmä. Yksilöllisellä toimijuudella tarkoitetaan yksilön toimintaa omien tai yhteisön asioiden edistämiseksi. Yksilön toimijuuden kulmakivinä ja resursseina voidaan pitää tahtoa, valtaa ja järkeä. Tahdon ja järjen voidaan ajatella olevan yksilön resursseja, mutta valta edellyttää monesti taistelua, jolla se on otettava ympäristöstä. Valtuutetuksi toimijuudeksi kutsutaan toimijuuden muotoa, jossa yksilö toimii jonkun toisen puolesta. Esimerkkinä valtuutetusta toimijuudesta voisi ajatella arkisia tilanteita, joissa työntekijä (agentti) toimii työnantajansa (päämies) puolesta tai poliitikko äänestäjiensä puolesta. (Hewson, 2010) Yksilöiden ryhmittäessä yhteisten tavoitteiden taakse alkaen osallistumaan ja vaikuttamaan, muuttuu toimijuus kollektiiviseksi toimijuudeksi (Collin ym., 2017). Esimerkkinä kollektiivisesta toimijuudesta voisi ajatella vaikkapa puolueen tai muun edistykseen pyrkivän työryhmän perustamista vaikkapa työpaikalla. Kollektiivisesti voi ajaa periaatteessa samoja asioita kuin yksilötasollakin, mutta usein kollektiivinen toimijuus tähtää laajempiin kokonaisuuksiin, kuten rakenteiden ja kulttuurin uudistamiseen. Voisi ajatella, että maailman muuttaminen yksin on haastavaa, mutta joukolla se saattaisi onnistua. Kollektiivinen toimijuus voi yksilötason tapaan ilmetä vaikkapa kritiikkinä, muutosvastarintana valtarakenteisiin kohdistuen. Kollektiivisessa

toimijuudessa vain resurssit ovat suuremmat, mikä vie toimijuuteen kiinteästi liittyvän valtataistelunkin uudelle tasolle. (Hewson, 2010.)

Tarkastelemme pa toimijuutta sitten kasvatustieteellisestä tai yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta, voimme havaita toimijuuden syvimmän olemuksen olevan pitkälti samanlaista. Molemmat tieteenalat ymmärtävät toimijuuden yksilön tai ryhmän aktiiviseksi osallistumiseksi sekä vaikuttamiseksi omiin ja yhteisön asioihin joko näkyvillä tai abstrakteilla tavoilla arkipäiväisissä konteksteissa. Näissä konteksteissa toimijuudella rakennetaan omaa tai kollektiivista identiteettiä yhteiskuntaa sekä kulttuuria muovaten. (Eteläpelto ym., 2017; Giddens, 1984.)

2.2 Toimijuus ja valta

Ihmisten välisissä suhteissa sekä yhteiskunnallisissa rakenteissa piilee toimijuuteen vaikuttavia valtahierarkioita. Valta on totuttu ymmärtämään asetelmaksi, jossa jollakulla on käskyvalta tai kontrollimahdollisuus (engl. power over) toiseen osapuoleen. (Eteläpelto ym., 2011b; Sevón, 2015.) Esimerkkejä tästä löytyy arkisista työelämän konteksteista, joissa esihenkilöllä on direktio-oikeus ja kontrollointimahdollisuus alaisiinsa. Esihenkilö voi siis joko mahdollistaa tai rajoittaa alaistensa toimijuutta. Kyky saada aikaan tai tuottaa haluttuja seurauksia voidaan myös ymmärtää vallaksi. (Eteläpelto ym., 2011b; Sevón, 2015.) Tällainen ymmärrys vallasta (engl. power to) on edellistä monisäikeisempi käsite. Valta voi ilmetä kykynä saavuttaa muiden kannatusta tai markkinoida omaa ideaansa. Valta voi siis pohjautua karismaan, tietoon, osaamiseen tai vaikkapa kykyyn olla vuorovaikutuksessa. Power with -tyyppisellä valtakäsitteellä viitataan kollektiiviseen kyvykkyyteen vaikuttaa asioiden tiloihin ja valtaistumisen ehtoihin. Tämä näkökulma on korostunut esimerkiksi feministisessä diskurssissa. Nämä kolme vallan muotoa eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan niiden voidaan nähdä esiintyvän samanaikaisesti. (Eteläpelto, 2011b.)

Valta voidaan ajatella toimijuuden resurssiksi luoden toimijuuden edellytykset tai rajoitteet. Yksilöllä tai ryhmällä täytyy olla valtaa saadakseen asioita aikaan. Kääntäen voidaan sanoa, että vallan puute syö toimijuutta tai estää sen versoamisen. Kulttuuri sekä muut yhteiskunnalliset rakenteet määrittävät valtahierarkioita toimijuutta rajoittaen. (Eteläpelto ym., 2014.) Valta ja vallan ottaminen ovat toimijuuden resursseja, mutta ovat myös toimijuuden tavoite (Eteläpelto ym., 2011a). Taistelu toimijuuden resurssista, vallasta, merkitsee valtakamppailua. Tätä valtakamppailua esiintyy arjessa usein näkymättömänä, mutta valtataistelu voi saada näkyviäkin ilmenemismuotoja. Esimerkkeinä voidaan ajatella vaikkapa väkivaltaisiksi puhjenneita kansannousuja, joissa asemansa sorretuksi kokeneet kansalaiset nousevat kynsin hampain vallankahvassa roikkuvia vallanpitäjiä vastaan.

Länsimainen demokratia pohjautuu kansalaisten osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Demokratiassa yhteiskunnalliset rakenteet luovuttavat vallan kansalle, mikä merkitsee kansalaisten toimijuuden mahdollistamista (Leal, 2007). Demokratiaa, jossa jokaisella kansalaisella on oikeus vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin yhtä paljon, voidaankin luonnehtia poliittisen toimijuuden yhdeksi olennaisimmaksi resurssiksi. Toimijuutta rajoittaisi heti se, jos yksittäisen henkilön ääni olisi yhteiskunnallisessa päätöksenteossa toisen ääntä painavampi tai toisen etu toisen etua ensisijaisempi. (Eskelinen, 2019.)

Demokraattiseen vallan jakamiseen kuuluu olennaisesti vuorovaikutuksellinen, oppositiot ja eriävät mielipiteet salliva kulttuuri. Kääntäen voimme ajatella diktatuurien olevan valmiita rajoittamaan vuorovaikutusta ja vaijentamaan opposition soraäänit. Tämä merkitsee vallan pitämistä jakamisen sijaan. Demokratia jakaa vallan kansalle, diktatuuri pitää sen itsellään tai jakaa sen harvoille. Demokratiassa asioista päättää enemmistö, diktatuureissa harvat. Saadakseen äänensä kuuluviin täytyy yksilön tai ryhmän nousta valtataisteluun. Tämä voidaan demokraattisessa yhteiskunnassa ymmärtää esimerkiksi omien ajatusten markkinoimiseksi, diktatuureissa valtataistelu saattaa saada näkyvämpiä ja jopa raaempia muotoja. (Eskelinen, 2019.)

Myös toimijuuden muuttuessa yksilöllisestä kollektiiviseksi saa toimijuuden ulottuvuuden siirtyen toiselle tasolle. Yksilöiden ryhmittäessä myös valta keskittyy, ja ryhmällä voidaan ajatella olevan suurempi voima allaan. Valtataistelun kiihtyessä toimijoiden tahtotila joko toteutuu, tai valtaa käyttävä joutuu koventamaan otteitaan valtataistelussaan vastustajansa lyöden. (Kestilä-Kekkonen ym., 2017.) Valtataistelussa joko voitetaan tai hävitään.

Vaikka jokin valtio julistautuisikin demokraattiseksi ja olisi valmis luovuttamaan valtaa kansalaisilleen, vaatii demokratia toimiakseen esimerkiksi koulujärjestelmän tuen. Koulujärjestelmä täytyy toisin sanoen valjastaa palvelemaan demokratiaa, minkä ajatellaan kumpuavan dialogisuudesta (Carter Andrews ym., 2018). Vaikka voimmekin listata vapauttavan kasvatuksen komponentteja ja pitää niitä arvossa, eivät länsimaiset koulujärjestelmät aina onnistu demokratiakasvatuksessa (Hiljanen ym., 2021; Moilanen ym., 2021). Tutkimuksissa on havaittu, että esimerkiksi eurooppalaisen opettajakoulutuksen valjastaminen demokratiakasvatukseen ja osallistamiseen havaittu marginaaliseksi (Raiker & Rautiainen, 2020). Valta saattaa siis monesti olla tarjolla, mutta yhteiskunnan jäseniä ei ole valmennettu sitä käyttämään. Tällainen saattaa näkyä esimerkiksi pieninä äänestysprosentteina tai muuna yhteiskunnallisena välinpitämättömyytenä. Poliittisen toimijuuden rakentumisen laaja ymmärtäminen ja sen opettaminen yksilön koulutuspoluilla palvelee demokratiaa ja demokratiakasvatusta (Hiljanen ym., 2021; Moilanen ym., 2021).

2.3 Poliittinen toimijuus – kansalaisen yhteiskunnallista osallistumista ja vaikuttamista

Poliittinen toimijuus on toimijuuden yksi muoto. Poliittisella toimijuudella tarkoitetaan kansalaisen yhteiskunnallista osallistumista, vaikutus- ja valinnanmahdollisuuksien käyttöä. Sana politiikka pohjautuu muinaisen kreikan kielen sanaan *politikos*, jolla tarkoitettiin ”kansalaista koskevaa”. Muinaisille kreikkalaisille politiikka oli oppi yhteisistä ja yhteisön jäseniä

koskevista asioista. Poliitikassa korostui ennen kaikkea yhteisiin asioihin vaikuttaminen ja päätöksentekoon osallistuminen. Antiikin Kreikassakaan demokratia ei koskenut kaikkia kansalaisia, sillä naisväki sekä iso osa miehistäkin jäi päätöksenteon ulkopuolelle. Periaatteena olikin, että jokaisella vapaalla miespuolisella kansalaisella oli oikeus osallistua kaupunkinsa asioista päättämiseen. Tämän oikeuden saattoi periä tai saavuttaa. (Aristotle, Barker & Stalley, 1998). Vaikka antiikin Kreikan demokratiat kukoistivat jo ennen ajanlaskumme alkua, pidetään niiden yhdessä päättämisen peruseriaatteita länsimaissa yhä arvossa. Demokraattiseen yhteiskuntaan kuuluu edelleen periaate, että kansalaisilla on oikeus ja jopa velvollisuus osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Länsimaisen demokratian voidaan myös ajatella kehittyneen huomattavasti noista ajoista sallien esimerkiksi naisten tai vankien poliittisen toimijuuden. (Heywood, 2019.)

Länsimaisissa demokratioissa olemme tottuneet ymmärtämään kansalaisen vaikuttamisen esimerkiksi äänestämällä vaaleissa ja osallistuvan näin yhteiskunnan rakentamiseen valintojen ja kannanottojen kautta. Poliittinen toimijuus usein ymmärretäänkin demokratian palvelemisena. Poliittisena toimijuutena voidaan kuitenkin ymmärtää kaikenlaiseen vaikuttamiseen ja kaikenlaisten keinojen käyttö, eikä toiminnan tarvitse edes kytkeytyä virallisiin instituutioihin tai puoluepolitiikkaan. Osallistumalla kansalainen tukee, kyseenalaistaa tai murtaa yhteiskunnan valtasuhteita. (Kestilä-Kekkonen ym., 2017.) Poliittista toimijuutta voi siis olla vaikkapa yksittäinen kannanotto jonkin asian puolesta tai sitä vastaan. Kansalaisten poliittinen toimijuus luo yhteiskuntaan tietynlaista järjestystä ja samalla kyseenalaistaa vanhoja rakenteita uudistamaan niitä tarvittaessa. Poliitikassa kyse onkin uuden luomisesta, aikaisemman olemattoman tilan avaamisesta. (Jakonen, 2020.) Demokratiaa toteuttavaa hyvinvointivaltiomallia luonnehditaan yhdeksi tärkeimmäksi toimijuutta mahdollistavaksi instituutioksi, jopa yhdeksi maailman merkittävämmäksi innovaatioksi (Kauppi, 2017), joka sallii jossain määrin jopa itseään vastaan toimimisen (Kauppila ym., 2015). Kääntäen voimme todeta pakon, alistamisen ja vaihtoehdottomuuden kaventavan mahdollisuutta vaikuttaa ja osallistua, ja siten tukahduttavan toimijuuden (Ronkainen, 2008).

Kansalaisten poliittinen toimijuus kohtaa vähemmän demokraattisissa maissa tai diktatuureissa kielteisemmän vastaanoton. Diktatuureissa kansalaisen rooli on vaikuttamisen sijaan olla totteleva ja sopeutuva alamainen. Kielteinen suhtautuminen poliittiseen toimijuuteen kumpuaa jo koulujärjestelmästä. Vähemmän demokraattisille maille on ominaista, että koulujärjestelmässä tarpeelliseksi katsottu tieto annetaan oppijalle ja tämän tulee vain omaksua se. Diktatuuri ei kannusta eikä edes salli kyseenalaistavaa dialogia puhumattakaan muutokseen tähtäävästä toimijuudesta. (Freire, 2016.) Dialogisuuden puute koulujärjestelmässä on omiaan kasvattamaan kansalaisia, jotka eivät vaali demokratian periaatteita muuallakaan yhteiskunnassa (Carter Andrews ym., 2018).

Riippumatta siitä, syntyykö ihminen demokratiaan vaiko diktatuuriin, ihmisen voi ajatella olevan syntyessään samanlainen. Kasvatustieteiden tutkimus yksilön kasvamisesta ja kasvattamisesta ryhmien, kulttuurin ja yhteiskunnan jäseneksi. Kasvatustieteiden näkökulmasta ihminen ei syntyessään ole vielä kansalainen, vaan kansalaisuus edellyttää systemaattista kasvatusta sekä virallisissa että epävirallisissa yhteiskunnan instituutioissa. Yksilö kasvaa, häntä kasvatetaan ja hän valmistuu elämään ja toimimaan yhteiskuntansa jäsenenä. Yhteiskuntajärjestelmästä riippuen näin usein ajatellaan. Toisaalta käsitykset kasvatuksesta tai yksilön roolista yhteiskunnassa vaihtelevat paljonkin. (Antikainen ym., 2021.)

Myös kansalaisuuden käsite on ymmärretty ja voidaan edelleen ymmärtää eri tavoin. Antiikin Kreikassa ymmärrettiin virallisten instituutioiden, kuten koulujärjestelmän merkitys yhteiskunnan jäseneksi kasvavalle yksilölle ja kansalaisuuden ajateltiin rajoittuvan lähinnä tietyn kaupunkivaltion kansalaisuudeksi. Kehityksen ja globalisaation myötä ajatus kansalaisuudesta ei rajoitu enää tietyn valtion sisälle, vaan ihminen nähdään osana suurempia, maailmanlaajuisia yhteisöjä. (Antikainen ym., 2021.) Yhteiskuntajärjestelmästä riippumatta kasvatuksen tuottamalla yksilöillä on rooli yhteiskunnassa. Demokraattisissa maissa tämä rooli voidaan ymmärtää vapautena pyrkiä kehittämään yhteiskuntaa haluamallaan tavalla. Vähemmän demokraattisissa maissa tätä vapautta on rajoitettu, niinpä kansalaisen rooli esimerkiksi

totalitaristisissa maissa on olla lähinnä totteleva alamainen. (Kauppila ym., 2015.) Siinä missä demokratia palkitsee ja edellyttää poliittista toimijuutta, diktatuuri ääritilanteessa rankaisee siitä. Tutkimalla kansalaisen toimintaa yhteiskunnan jäsenenä ja osallistumalla yhteiskunnalliseen toimintaan tutkimus tuo kasvatustieteet ja yhteiskuntatieteet lähemmäs toisiaan. Kasvatustiede voi ammentaa tietoa poliittisen toimijuuden rakentumisesta sekä valtataistelun olemuksesta erilaisissa konteksteissa demokratiakasvatukseen ja sen kehittämiseen. Demokratiakasvatuksen kannalta on olennaista ymmärtää ihmisten käyttäytymisen eroja toimijuutta sallivissa ja toimijuutta rajoittavissa yhteiskunnissa. (Hiljanen ym., 2021; Moilanen ym., 2021.)

2.4 Visuaalinen ja auditiivinen symboliikka poliittisen toimijuuden työkaluina

Vaikka toimijuuden ajatellaan syntyvän ihmismielissä ja olevan osittain abstraktia vaikuttamista, synnyttää toimijuus monesti näkyviä, kuultavia tai muuten aistillisesti havaittavia ilmentymiä. Voimme myös ajatella poliittisen toimijuuden tarvitsevan työkaluja. Mielenosoitukset ovat konkreettinen esimerkki tilanteesta, jossa poliittinen toimijuus halutaankin mahdollisimman konkreettiseksi, näkyväksi ja kuuluvaksi. Mielenosoitusten tarkoitus on esittää ja tuoda julki oma asia mahdollisimman tiiviisti sekä järjestyttää valtasuhteita. (Ok, 2010.) Ulkopuolinen tarkkailija voi nähdä ihmisten toimintaa, kuulla ääntä, tai muutoin aistia poliittisen toimijuuden rakentumista. Usein ulkopuolinen tarkkailija havaitsee mielenosoituksessa esimerkiksi erilaisia symboleja. Aistittavia toimijuuden ilmentymiä tulisi aina tarkastella toisiaan tukevinä rakenteina ja ymmärtää niiden kytkeytyminen taustalla oleviin filosofioihin ja vaikuttimiin. Voidakseen ymmärtää esimerkiksi näkyvien tai kuultavien toimijuuden ilmentymien perimmäisen merkityksen, täytyy tuntea mielenosoituksen syvällisempi olemus sekä kontekstisidonnaisuus. (Sierakowski, 2020; Wilson, 2021.)

Tässä tutkimuksessa poliittisen toimijuuden tutkimus rajataan visuaalisesti ja auditiivisesti havaittavaan symboliikkaan. Sana "symboli" pohjautuu kreikan kielen sanaan "symbolon", millä viitataan etymologisesti vertauskuvallisuuteen sekä tunnistamiseen. Symboli voi olla merkki, kuva, väri, ääni, melodia, lause tai mikä tahansa havainnollistamiseen käytettävä asia, mikäli se synnyttää vertauskuvallisuutta tai synnyttää vastaanottajassa tunnistamisen mielle yhtymiä. Symboleilla pyritään havainnollistamaan joko konkreettisia tai abstrakteja asioita, joista ulkopuolinen voi tunnistaa symboloitavan asian symbolin rakentaessa vertauskuvan ulkopuolisen tarkkailijan mielessä. Symboliikalla tarkoitetaan symbolikieltä eli symbolien käyttämistä kielenkäytön muotona. (Pekonen, 1991.)

Symbolilla voi olla selkeä yhteys asiaan, jota se symboloi. Esimerkiksi kristinuskoa symboloiva risti on kristinuskoon konkreettisesti kuuluva asia, minkä vuoksi se on noussut kristinuskon symboliksi. Toisaalta ruiskukalla tai leppäkertulla ei välttämättä ole mitään tekemistä tietyn puolueen kanssa. Puolue on vain valinnut ne tunnuksikseen, ja ihmiset tottuvat ajan saatossa yhdistämään puolueen niihin. Abstrakteja käsitteitä symboloimaan voi valikoitua vaikkapa jokin kuvio, väri tai melodia. Symbolit luovat tiettyä merkitystä aina tietyssä ympäristössä. Esimerkiksi samankaltaisilla puolueilla voi eri maissa olla hyvin erilaiset symbolit, toisaalta vaikkapa sydän tunnetaan rakkauden symbolina varsin universaalisti. Symboliikka kytkeytyy osaksi kielenkäyttöä täydentäen sitä. Kielenkäyttö ei ole pelkkää puhetta ja tekstiä, vaan symboliikalla voidaan tehostaa ja värittää sitä. Poliitiikka on alue, jossa symboliikkaa käytetään usein ja poliittista diskurssia käydään osin symbolein. (Pekonen, 1991.)

Poliitiikka sisältää runsaasti laajoja kokonaisuuksia sekä abstrakteja asioita, kuten esimerkiksi arvoja. Tällaisten päämäärien tai ihanteiden kuvaamiseen symboliikka sopii hyvin. Symboliikalla voidaan havainnollistaa esimerkiksi aatetta tai ideologiaa, jolloin yksittäinen symboli tiivistää suuren kokonaisuuden yhteen merkitystiivistymään (Pielke, 2012). Esimerkiksi Ranskan lippu ja sen merkitys syntyivät Ranskan vallankumouksen aikoihin 1789. Kolmivärisen lipun luonnehditaan symboloivan Ranskan vallankumouksen ihanteita vapautta, veljeyttä ja tasa-arvoa. (Whatmore, 2008.) Jotta kyseisessä kontekstissa sinisen,

valkoisen ja punaisen värin tietää symboloivan juuri Ranskan vallankumouksen ihanteita, täytyy tuntea historiaa. Aiheeseen perehtymättömälle eivät nämä kolme väriä symboloisi välttämättä mitään tai saattaisivat symboloida eri asioita. Esimerkiksi punainen väri yhdistetään toisissa konteksteissa usein esimerkiksi kommunismiin tai yleisemmin vasemmistolaisuuteen. Voimme myös mieltää tietyn sävelen tai kappaleen symboloivan jotain tiettyä poliittista liikettä tai historiallista tapahtumaa. Esimerkiksi historiaa tunteva voisi yhdistää Marseljeesin melodian Ranskan vallankumoukseen. Samoin esimerkiksi Finlandia-hymni saattaisi symboloida jollekin taistelemalla saavutettua itsenäisyyttä. Musiikkikappaleet saattavat sisältää esimerkiksi konkreettisia vaatimuksia tai sanomaa liittyen tiettyyn poliittiseen suuntaukseen, toisinaan ne vain valikoituvat jonkun politiikan symboleiksi sattumalta. (Pielke, 2012).

Mikä tahansa merkki, poliittinen teko tai tapahtuma ei välttämättä vielä sellaisenaan ole symboli. Niistä voi kuitenkin muodostua sellaisia, mikäli niiden ympärille rakentuu diskurssia. Poliittinen tapahtuma tai teko saavat symbolista arvoa vasta kun niihin yhdistetty kieli antaa niille merkityksen, mikä monesti tapahtuu jälkikäteen teon tai tapahtuman saadessa tulkintaa. Symbolin symbolisen arvon kannalta olennaisinta on, että se merkityksellistää jotakin luoden ryhmien välillä sidettä. Merkitys ei synny merkeissä tai tapahtumissa itsessään, vaan toimijoiden tulkitessa niitä. Ilman tulkintoja symboli menettäisi merkityksensä. (Pekonen, 1991.)

Voimme esimerkiksi ajatella 23.8.1989 järjestetyn Baltian ketjun saaneen symbolista arvoa, kun sen merkitys totalitaristisen yhteiskunnan vastustamiselle ymmärrettiin ihmisiä yhdistävänä poliittisena tekona. Ihmisketju sellaisenaan ei välttämättä saisi symbolista arvoa, mutta kyseisessä kontekstissa sen ympärille muodostui diskurssia ja kyseinen ihmisketju sai symbolista arvoa. Baltian ketjun symbolista arvoa lisäsi myös se, että se järjestettiin juuri elokuun 23. päivä. Kyseisellä päivämäärällä tasan 50 vuotta aiemmin solmittiin kuuluisa Molotov-Ribbentrop-sopimus, jonka lisäpöytäkirjassa Baltian maat jäivät osaksi Neuvostoliiton etupiiriä. (Eglitis & Ardava, 2012.) Symbolit voidaan myös tulkita eri tavalla eri vastaanottajaryhmissä, ja symboleille onkin ominaista niiden monimerkityksellisyys (Mykkänen, 2007). Voimme ajatella esimerkiksi

Neuvostoliiton lipun symboloivan toisille natsi-Saksan ja fasismin kukistajaa, toisille julmaa valloittajaa. Kolmas saattaisi suhtautua lippuun täysin neutraalistikin. Kaikki eivät välttämättä myöskään osaa yhdistää Marseljeesia Ranskan vallankumoukseen, eikä Finlandia-hymnikään kaikille symboloi ainakaan samoja asioita. Olennaista onkin tiedostaa jonkin asian symbolisen merkityksen olevan kontekstisidonnaisuuden lisäksi subjektiivista, tulkitsijasta riippuvaa.

Eurooppalaisissa kansannousuissa 1900-luvun loppupuoliskolla voi havaita paljon samanlaisen symboliikan käyttöä. Voimme esimerkiksi havaita lippujen, käsimerkkien, värikoodien sekä plakaattien käytön toistuvan. Kansannousuille ominaisia ovat olleet myös puheet sekä musiikki. Vakiintuneiden symbolien lisäksi jokaiselle kansannousulle rakentuu myös jotain ainutlaatuistakin symboliikkaa. Voimme esimerkiksi todeta laulujen ja ihmisketjun olleen erityistä ja merkittävää juuri ”laulavaksi vallankumoukseksi” kutsutussa Baltian maiden itsenäisyystaistelussa. (Kürti, 2017.) Saksojen yhdistymisessä erityisenä symbolisena tekona pidetään Berliinin muurin vasarointia 9.11.1989, kun berliiniläiset vasaroivat pienillä työkaluilla diktatuuria ja vastakkainasettelua symboloivaa valtavan kokoista Berliinin muuria. Vaikka poliittinen toimijuus todellisuudessa kohdistuikin taustalla vallinneisiin valtarakenteisiin, oli Berliinin muuri konkreettinen rautaesiripun ja sorron ruumiillistuma, jonka Itä-Saksan kansalaiset halusivat hävittää. (Abadi, 2009.) Symboliikalla voidaan siis tehostaa oman viestin läpi saamista ja näyttää voimaa ja sen kaappaamista toimijuuteen liittyvässä valtataistelussa, kuten kävi esimerkiksi Berliinissä.

Auditiivisuudella tarkoitetaan äänenkäyttöön liittyvää kuulonvaraista ulottuvuutta. Yleisemmin äänenkäyttö voidaan ymmärtää puheena, huutona tai laulamisenä. Ihmisen tuottamaa ääntä voidaan tehostaa esimerkiksi efekteillä tai soittimilla, jolloin äänentuottaminen muuttuu musiikiksi tai saa muuten lisäväriä. Poliittiselle toimijuudelle mielenosoitusten kontekstissa on ominaista sanoa tai huutaa oma asia tai viesti niin, että se tulisi julki ja tavoittaisi ainakin valtaapitävät. Visuaalisesti havaittavan symboliikan tapaan äänenkäytöllä saadaan tehostettua, tiivistettyä ja konkretisoitua poliittista toimijuutta. (Pielke,

2012.) Poliittinen diskurssi rakentuu sekä äänistä että visuaalisesti havaittavista ilmentymistä, joista symboliikka muodostaa pienen osan.

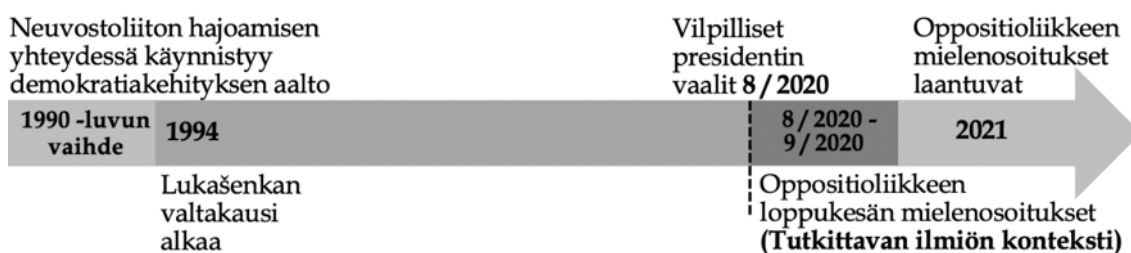
Puheiden lisäksi laululla ja musiikilla on ollut näkyvä rooli esimerkiksi niin kutsutussa laulavassa vallankumouksessa Baltian maiden irtaantuessa Neuvostoliitosta. Monet tuohon aikaan laulettu laulut ovatkin muodostuneet kiinteäksi osaksi itäeurooppalaista kulttuuria. (Kürti, 2017.) Laulavan vallankumouksen aikaiset laulut edustavat edelleen poliittista toimijuutta yhdistäen kansaa tietyn aatteen taakse. Yksittäinen huudahdus, kuten vaikkapa ”Muutos!” ei vielä ole omiaan kaappaamaan toimijuuden edellyttämää valtaa, mutta mikäli kymmenet tuhannet ihmiset jonossa liput ja kyltit heiluen esittävät 1980-luvun Neuvostoliitossa sävelletyn samannimisen (Ven. Перемени!) kappaleen, saadaan muutos-termillä toimijuuteen liittyvään valtataisteluun uusi diskurssien konventionaalisuutta ilmentävä ulottuvuus. Перемени-niminen rock-kappale nousi glasnostin aikaan ajanhenkeä symboloivaksi kappaleeksi, ja Neuvostoliiton hajottua se vakiinnutti symbolisen arvonsa venäläisessä ja itäeurooppalaisessa kulttuurissa. Vaikka kappaleella alun perin hyökättiin Neuvostoliiton hallintoa ja kommunismia vastaan, symboloi kappale tänä päivänä monelle yleisemmin demokratian voittoa sekä muutoksen mahdollisuutta. (Qualin, 2003.)

3 VALKO-VENÄJÄN MIELENOSOITUKSET LOPPUKESÄLLÄ 2020

Tässä luvussa käsitellään tutkittavan ilmiön kontekstia, Valko-Venäjän oppositioliikkeen mielenosoituksia loppukesällä (elo-syyskuu) 2020. Mielenosoitukset ymmärretään osaksi hallintoa vastustavaa kansannousua, joka puolestaan ymmärretään osaksi Neuvostoliiton hajoamisesta alkanutta demokratiakehityksen aaltoa. Autoritaarista hallintoa vastustavan oppositioliikkeen toimijuus konkretisoitui satojentuhansien ihmisten viikoittaisiin mielenosoituksiin, joissa oppositioliike vaati uudistuksia, sekä uusia ja rehellisiä presidentinvaaleja. (Wilson, 2021.) Mielenosoitukset ymmärretään erääksi oppositioliikkeen poliittisen toiminnan foorumiksi. Nämä loppukesän 2020 mielenosoitukset ovat tämän tutkimuksen konteksti. Kuvio 1 havainnollistaa tutkimuksen ajallista sijoittumista. Tämän luvun alaluvuissa luodaan katsaus Itä-Euroopan demokratiakehitykseen, kuvaillaan Valko-Venäjän oppositioliikettä sekä sen organisoimia mielenosoituksia.

Kuvio 1

Tutkittavan ilmiön ajallinen sijoittuminen

3.1 Katsaus Itä-Euroopan demokratiakehitykseen Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen

Demokratiakehityksessä on otettu merkittäviä edistysaskelia viime vuosisatojen aikana. Poliittiset osallistumisoikeudet ovat laajentuneet merkittävästi ympäri maailman ja edistystä tapahtuu edelleen. Diktatuureista siirrytään useimmiten

kohti demokratiaa, mutta myös päinvastaista kehitystä tapahtuu. Esimerkiksi Puolan (Krajewska, 2021) ja Venäjän (McFaul, 2021) demokratiakehityksen luonnehditaan olleen negatiivista viime vuosina. Demokratiakehitys vaatii toteutuakseen ympäristön tukea ja kehitystä pitää vaalia kaiken aikaa (Wilson, 2021). Vallalle on nimittäin ominaista, että se ollaan valmiita kaappaamaan, mikäli siitä ei pidetä kiinni (Kestilä-Kekkonen ym., 2017).

Neuvostoliiton ja kommunismin romahtamista pidetään eräänä eurooppalaisen demokratiakehityksen käännekohtana. Näihin aikoihin monet Itä-Euroopan maat joko itsenäistyivät tai muutoin pääsivät toisen valtion ohjauksesta, jolloin poliittisten jännitteiden liennyttyä kurssi käännettiin kohti länsimaista demokratiamallia. (Abadi, 2009.) Kommunismin romahdettua ja valtasuhteiden järjestyttyä uudelleen Itä-Euroopan maissa poliittinen toimijuus sai tilaa, ja moni Itä-Euroopan maa lähti rakentamaan omannäköistään tulevaisuutta. Monen Itä-Euroopan maan demokratiakehityksen edellytys kuitenkin oli kansalaisten selkeä vastarinta ja vaatimus saada valta itselleen. Tämä tarkoitti vahvaa ja näkyvää poliittista toimijuutta, jossa sorretussa asemassa olevat kansalaiset nousivat riskejä ottaen valtataisteluun. (Eglitis & Ardava, 2012.) Tämä poliittinen toimijuus ja valtataistelu saattoi joskus koostua rauhanomaisista mielenosoituksista ja parlamentaarisisista keinoista, mutta väkivaltaisilta yhteenotoiltakaan ei Itä-Euroopassa vältytty. Esimerkiksi Berliinin muurin murtumista protesteineen pidetään yhtenä kommunismin romahtamisen näkyvänä symbolina. (Moses, 2018.)

Vaikka viime vuosikymmeninä demokratiakehityksen trendi on ollut Euroopassa edistyvä, on tässäkin toisinaan otettu askelia taaksepäin. Esimerkiksi koronaviruspandemian synnyttämät haasteelliset poikkeusolosuhteet (Krajewska, 2021), yhteiskunnallinen eriarvoisuus, köyhyyden synnyttämä näköalattomuus tai muu tyytymättömyys yhteiskunnassa ovat olleet omiaan synnyttämään erilaisia ääri liikkeitä, jotka monesti muodostuvat uhaksi demokratiakehitykselle. (De Cleen ym., 2020.) Demokratiakehityksen ei aina nähdä onnistuneen luomaan vakaata kehitystä yhteiskunnassa. Venäjällä, joka Neuvostoliiton romahdettua joutui suurten muutosten pyörteisiin, luonnehditaan demokratiakehityksen synnyttäneen

lähinnä kaaosta lupaavasta alusta huolimatta. Lyhyehkön demokratialle myönteisen aikakauden jälkeen Venäjällä valtaan nousi presidentti, jonka politiikka keskittyi järjestyksen palauttamiseen ja soraäänien vaijentamiseen. 2010-luvulla Venäjällä vallan keskittyminen eteni edelleen ja maa alkoi selkeämmin luisua kohti diktatuuria. (McFaul, 2021.) Vaikka demokratia onkin altis rakoilemaan, ja sitä haasteineen voidaan luonnehtia joskus tehottomaksi järjestelmäksi (Esim. Moilanen ym., 2021), pidetään sen ehdottomana hyveenä kunnioittaa ihmistä ja kykyä ratkoa ongelmia rauhanomaisin keinoin. Demokratioiden sanotaankin harvemmin aloittavan esimerkiksi sotia. (Hegre, 2014.) Tarkastellessa demokratioiden reaktioita esimerkiksi vuonna 2022 eskaloituneeseen Ukrainan sotaan, voisi demokratioilla ajatella olevan kykyä yhteistyöhön ja tarvittaessa tekemään nopeita ja suuriakin päätöksiä. Demokratioiden voima ja dynaamisuus saattaakin joskus yllättää niin omat kansalaiset kuin diktaattoritkin.

Valko-Venäjällä demokratiakehitys ei kommunismin romahdettua toteutunut monien muiden, esimerkiksi naapurustossa sijaitsevien Baltian maiden tapaan, vaan Valko-Venäjä jäi säännellyksi ja tiukasti Venäjän vaikutuspiiriin kuuluvaksi etupiirivaltioksi. Valko-Venäjää onkin luonnehdittu ”Euroopan viimeiseksi diktatuuriksi” (Wilson, 2021), joka jäi Itä-Euroopan länsimaistumisen sivustaseuraajaksi yhden henkilön lähipiireineen keskittäessä vallan itselleen melko pian maan itsenäistymisen jälkeen. Valko-Venäjän kansalaisilla on mahdollisuus ylittää valtakunnan raja, opiskella ulkomailla ja maassa on oppositioliikkeet näennäisesti salliva monipuoluejärjestelmäkin. Siksi Valko-Venäjää ei voida pitää täysin suljettuna diktatuurina, kuten vaikkapa Pohjois-Koreaa. Valko-Venäjältä on kuitenkin raportoitu demokratiavajetta sekä merkittäviä ihmisoikeusloukkauksia. (Gapova, 2009.) Poliittisen toimijuuden rajoittamisesta johtuen Valko-Venäjän kansalaisen tehtäväksi voisi luonnehtia alamaisena olemisen ja auktoriteettien tottelemisen. Tämä kansalaisuuskäsitys poikkeaa demokraattisen valtion kansalaiskäsityksestä, jonka mukaan kansalaisen poliittinen toimijuus on suotavaa ja jopa välttämätöntä. Diktatuurit, kuten Valko-Venäjänkin, järjestyvät usein yksinvaltiaan ja hänen lähipiirinsä

ympärille. Tämä valtaa käyttävä pieni joukko ei kaihda keinoja opposition poliittisen toimijuuden kukistamisessa. (Sierakowski, 2020.)

3.2 Valko-Venäjän oppositioliike vuonna 2020

Diktatuureille on ominaista se, että ne pysyvät järjestyksessä ainoastaan kovalla komennolla. Heti, jos ote herpaantuu, saattaa pinnan alla kytevä poliittinen toimijuus aktivoitua käynnistäen lumipalloefektin. Toimijuus voi myös aktivoitua, kun sorrossa mennään liian pitkälle (Freire, 2016). Valko-Venäjällä käynnistyi elokuussa 2020 järjestettyjen vilpillisiksi luonnehdittujen presidentinvaalien jälkeen useita mielenosoituksia, jotka keräsivät mukaansa satojatuhansia ihmisiä ulkomaita myöten. Laajetessaan mielenosoitukset muuttuivat kansannousua muistuttavaksi oppositioliikkeeksi, joka koostui eri poliittisista ryhmittymistä. (Wilson, 2021.) Oppositioliikettä yhdisti vaatimukset demokratian hengen mukaisista uusista vaaleista sekä perustuslain uudistamisesta. Ideologisesti erilaisia ihmisiä yhdistäneen oppositioliikkeen vaatimukset kiteytyivät vuodesta 1994 hallinneen presidentti Lukašenkan erottamisen. Vaikka Valko-Venäjällä oli ennenkin ollut protesteja, olivat vuoden 2020 tapahtumat ensimmäinen kerta nuoren valtion historiassa, jolloin maan autoritaarista hallintoa vastustettiin näin laajasti ja näkyvästi. (Sierakowski, 2020.)

Syntynyt oppositioliike keräsi ympärilleen jopa satoja tuhansia ihmisiä, jotka näkyvällä tavalla vastustivat valtarakenteita ja pyrkivät vaikuttamaan maansa asioihin. Mielenosoitusten lisäksi poliittinen toimijuus ilmeni Valko-Venäjällä useina lakkoina heti presidentinvaalien jälkeen. Oppositioliikkeen johtohahmoiksi nousi kolme nuorta naista, jotka lopulta valtataistelun eskaloituessa joutuivat pakenemaan maasta. (Sierakowski, 2020.) Vaikka Valko-Venäjällä oppositioliikkeen edustajien toiminta usein estetään jo ennen vaaleja, sallittiin vuonna 2020 oppositioliikkeen näennäinen osallistuminen vaaleihin. Valtaa pitävälle tuli yllätyksenä oppositioliikkeen ja kyseisten naisten kyky saada vanhollisessa maassa kansan tuki taakseen. Johtuen naisten merkittävästä

roolista opposition johtohahmoina sekä naisten näkyvyydestä mielenosoituksissa loppukesällä 2020 Valko-Venäjän kansannousua alettiin kutsua ”naisten vallankumoukseksi”. Vaikka virallisten tulosten mukaan Lukašenka voitti presidentinvaalit, elää Valko-Venäjällä käsitys opposition voitosta epärehellisiksi luonnehdituissa vaaleissa. (Wilson, 2021.)

3.3 Mielenosoitukset oppositioliikkeen foorumina

Oppositioliikkeen näkyvimpiä poliittisen toimijuuden forumeja olivat elokuussa 2020 alkaneet viikoittaiset mielenosoitukset suurimmissa kaupungeissa, erityisesti Minskissä. Mielenosoituksissa maan oppositio vaati näkyvästi presidentin eroa ja uusia vaaleja sekä esitti muita vaatimuksiaan. Poliittisen toimijuuden voidaan Valko-Venäjällä luonnehtia olleen tarttuvaa, jossa se tarttuu yhteisöstä yksilöön. Sananvapauden rajoittamisesta tunnetussa maassa yksilöt eivät aina uskalla toimia, mutta suuren ryhmän tuki rohkaisi yksilöitä mukaan. Valtarakenteisiin kohdistuvan vastarinnan ja kritiikin lisäksi oppositioliike pyrkii myös kulttuuria koskeviin muutoksiin liberaalilla ideologiallaan. (Sierakowski, 2020.)

Heti ensimmäisestä suuresta mielenosoituksesta lähtien presidentti Lukašenka pyrki kukistamaan aktivoituneen poliittisen toimijuuden keinoja kaihtamatta, jopa väkivaltaa käyttäen. Väkivalta toisaalta lietsoi oppositiota edelleen ja synnytti vastareaktioita myös ulkomailla. Euroopan Unioni ja erityisesti naapurimaa Liettua antoivat tukea oppositioliikkeelle. Euroopan Unionin taholta asetettiin taloudellisia pakotteita presidentti Lukašenkan lähipiirille, ja Euroopan Unioni tuomitsi opposition väkivaltaisen kukistamisen. Lisäksi Euroopan Unioniin kuuluvat valtiot kieltäytyivät tunnustamasta Lukašenkaa Valko-Venäjän presidentiksi. Kuten diktatuureilla yleensä, myös Valko-Venäjällä on tukijansa. Esimerkiksi Venäjän sanotaan hyötyvän Valko-Venäjän poliittisesta järjestelmästä, jonka vuoksi se pitää Valko-Venäjää mielellään otteessaan tukien avoimesti presidentti Lukašenkaa. (Sierakowski, 2020.) Ulkomaiden toiminnan voidaan ajatella kytkeytyvän osaksi valtataistelua.

Esimerkiksi Valko-Venäjän mielenosoituksiin osallistuneet liettualaiset liittyvät kollektiivisen toimijuuden osaksi näkyvällä tavalla. Näin kollektiivinen toimijuus sai edelleen voimaa alleen vahvistuen, mikä kiihdytti valtataistelua.

Valko-Venäjän elokuussa 2020 alkaneiden mielenosoitusten ja kansannousun liekit hiipuivat vuoden loppua kohden ja vuoden 2021 puolella mielenosoitukset loppuivat lähes kokonaan. Aktiivisimmillaan mielenosoitukset olivat elo-syyskuussa 2020, jolta tämän tutkimuksen aineisto kerättiin. Mielenosoitukset eivät johtaneet opposition päämäärään syrjäyttää itsevaltainen presidentti Lukašenka, mutta oppositioliikkeen painostuksella arvellaan olevan vaikutusta tiettyihin lakiuudistuksiin sekä yleisemmin poliittiseen ilmapiiriin. Vaikka Valko-Venäjän kansannousun ajatellaan profiloituvan 30 vuotta aiemmin tapahtuneiden kansannousujen ja demokratialiikkeiden jatkumoksi, voimme tunnistaa vuoden 2020 poliittisella toimijuudella olevan myös oman aikansa tyypillisiä piirteitä, kuten sosiaalisen median näkyvä hyödyntäminen. Valko-Venäjällä käytettiin sosiaalista mediaa ja muita digitaalisia kanavia oppositiota kannattavien koolle kutsumiseksi ja oman viestin välittämiseksi. Oppositioliike tuotti esimerkiksi YouTubeen runsaasti omaa propaganda-aineistoaan. Sosiaalisen median aktiivinen käyttö oli ominaista myös ns. Arabikevään poliittiselle toimijuudelle. (Wilson, 2021.) Baltian maiden itsenäistyessä vuonna 1989 koolle kutsuminen puolestaan haluttiin tehdä KGB:ltä salassa ja ihmisiä houkuteltiin esimerkiksi Baltian ketjuun viidakkorummun tavoin. (Eglitis & Ardava, 2012). Valko-Venäjän kontekstissa myös naisten näkyvää osuutta oppositioliikkeessä luonnehditaan ajalleen erityiseksi piirteeksi (Sierakowski, 2020). Vaikka monessa muussa Euroopan maassa naisten näkyvyys politiikassa onkin jo arkipäivää, ottaa naisjohtajuus Valko-Venäjällä monessa mielessä vielä ensiaskeliaan (Wilson, 2021).

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

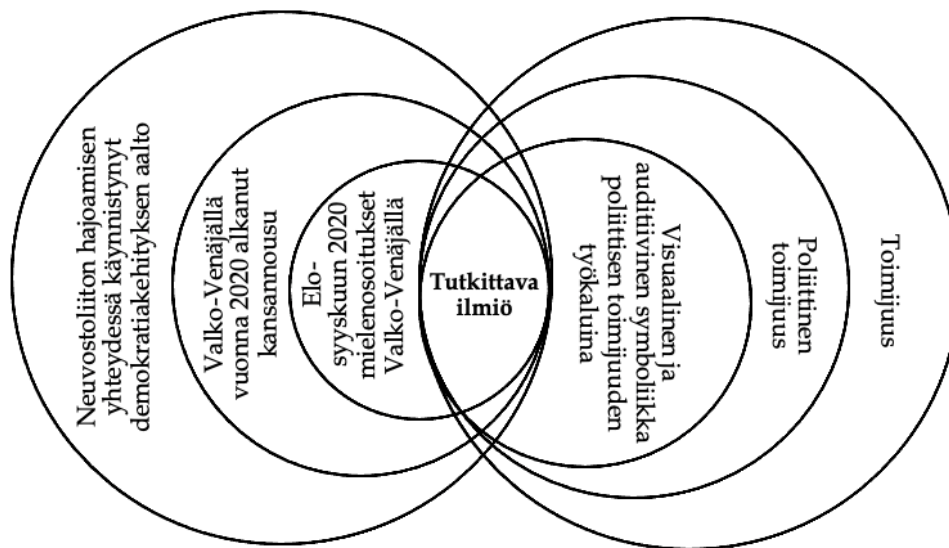
Tämän tutkimuksen tehtävänä on lisätä tietoa poliittisesta toimijuudesta ja sen ilmenemisestä. Tutkimuksessa tarkastellaan Valko-Venäjän oppositioliikkeen poliittisen toimijuuden diskursseja loppukesän (elo-syyskuu) 2020 mielenosoituksissa sekä poliittisen toimijuuden ilmentymistä visuaalisen ja auditiivisen symboliikan keinoin. Tutkimuksen tehtävä on kuvata tutkittavaa ilmiötä antamalla siitä yleisluontoinen kuva. Tutkimuksessa ei keskitytä tutkimaan oppositioliikkeen poliittisen toimijuuden muuttumista vuoden 2020 aikana tai syitä kansannousun tyrehtymiselle, vaan tutkimuksen tarkoitus on kuvata ilmiötä tietyllä, noin seitsemän viikon ajanjaksolla elo-syyskuulta 2020.

Poliittinen toimijuus ymmärretään osaksi toimijuuden monisäikeistä käsitettä ja visuaalinen ja auditiivinen symboliikka poliittisen toimijuuden työkaluiksi. Tutkimuksen konteksti, jossa visuaalista ja auditiivista symboliikkaa tarkastellaan, ovat Valko-Venäjän oppositioliikkeen loppukesän 2020 mielenosoitukset. Nämä mielenosoitukset ymmärretään osaksi vuonna 2020 puhjennutta Valko-Venäjän kansannousua, joka taas profiloituu osaksi Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä puhjennutta demokratiakehityksen aaltoa. Kuvio 2 havainnollistaa tutkittavan ilmiön rajautumista kontekstiansa kerrostumassa.

Kuvio 2

Tutkittavan ilmiön rajautuminen kontekstien kerrostumassa.

Tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Mitä diskursseja Valko-Venäjän oppositioliikkeen poliittisesta toimijuudesta voi tunnistaa loppukesän 2020 mielenosoituksista länsimaisten uutiskanavien tuottamien uutisvideoiden perusteella?
2. Miten Valko-Venäjän oppositioliikkeen poliittinen toimijuus ilmenee visuaalisen ja auditiivisen symboliikan keinoin loppukesän 2020 mielenosoituksissa länsimaisten uutiskanavien tuottamien uutisvideoiden perusteella?

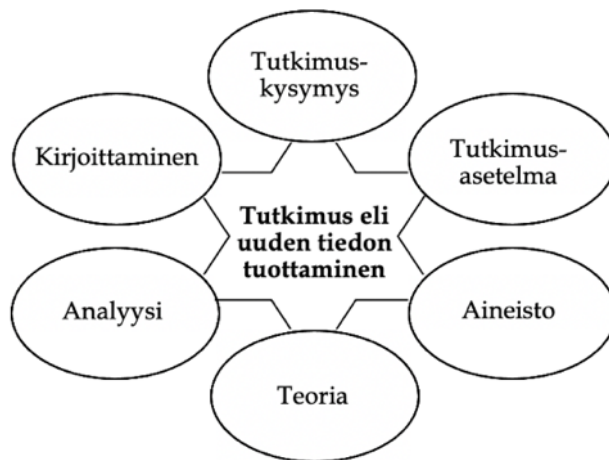
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tämä tutkimus on laadullinen tapaustutkimus. Tapaustutkimuksella tarkoitetaan tutkimusstrategiaa, jolla tuotetaan yksityiskohtaista tietoa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevia tapauksia. Laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jossa laadullisin menetelmin pyritään ymmärtämään, selittämään tai kuvailemaan tutkittavaa ilmiötä määrällisten suureiden sijaan. Laadullisilla menetelmillä haetaan usein vastauksia kysymyksiin *miksi, miten tai millainen*. Laadullisille tutkimuksille on ominaista hypoteesittomuus. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2010.) Kuvailevan tutkimuksen tarkoitus on kuvata tutkittavaa kohdetta, esimerkiksi sen luonnetta. Koska diskurssianalyysillä tutkitaan merkitysten rakentumista arjessa sosiaalisesti tai kielellisesti toimimalla, soveltuvat laadulliset tutkimusmenetelmät siihen luontevasti. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.)

Laadulliselle tutkimusprosessille tyypilliseen tapaan tämäkin diskurssitutkimus alkoi aiheen valinnalla sekä aiempaan kirjallisuuteen tutustumisella, minkä jälkeen tutkija laati tutkimussuunnitelman. Tutkimusprosessi eteni aineiston keräämisestä aineiston analyysiin ja lopuksi tuloksiin ja päätelmiin. Kuvio 3 kuvaa diskurssitutkimuksen eri vaiheita. Uuden tiedon tuottaminen alkaa tutkimuksen tarkoituksesta kumpuavien tutkimuskysymysten asettamisesta, minkä jälkeen muodostetaan tutkimusasetelma. Tutkimusasetelman asettaminen sisältää käytännössä valinnat tutkimusstrategiasta sekä tutkimusmenetelmistä. Teoriaan perehtymisen ja aineiston keruun jälkeen suoritetaan aineiston analyysi. Vaikka rihmastollisessa diskurssitutkimuksessa palataan usein edellisiin vaiheisiin, voidaan johtopäätösten ja johdannon kirjoittamisen ajatella olevan tutkimuksen viimeinen vaihe, jossa tutkimus kytketään osaksi tieteellistä keskustelua. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Tämän tutkimuksen toteutusajankohta oli marraskuu 2022. Empiirisen aineiston keruu aloitettiin marraskuun alussa ja aineiston analyysi suoritettiin heti sen jälkeen. Aineiston analyysin jälkeen kirjoitettiin tulokset, johtopäätökset sekä muut pohdinnat.

Kuvio 3

Tutkimusprosessi diskurssitutkimuksessa (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, s. 121).

5.1 Diskurssitutkimus

Diskurssilla tarkoitetaan kielenkäyttöä sosiaalisena toimintana. Ihmisten vuorovaikutus synnyttää kieltä tietyssä kontekstissa ja tällä kielenkäytöllä ymmärretään olevan seurauksia. (Fairclough, 2015.) Diskurssit ovat tietystä näkökulmasta rakentuneita kiteytyneitä merkityksellistämisen käytänteitä, jotka järjestelmällisesti muokkaavat nimeämiään kohteita (Pietikäinen & Mäntynen, 2019). Kaikki se mitä, miten, missä tilanteessa ja millä seurauksilla tutkittavasta aiheesta puhutaan tai muuten viestitään, muovaavat diskurssin perimmäistä olemusta. Kielen ajatellaan olevan pelkkiä sanoja laajempi kokonaisuus, missä diskurssien valta ja voima piilevätkin. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.)

Monimerkityksellinen diskurssin käsite voidaan eri tutkimuksissa ymmärtää eri tavoin, ja tutkimuksesta riippuen diskurssin rakennusaineet saavat erilaisia painotuksia. Diskurssi on luonteeltaan dynaaminen ja ominainen juuri tietyssä kontekstissa. Yhteiskunnalliset murroshetket ovat konteksteja, joissa diskurssien vallan sanotaan korostuvan, siksi niitä pidetäänkin hyvinä diskurssitutkimuksen kohteina. (Van Dijk, 1997.) Tässä tutkimuksessa tutkittavat diskurssit ymmärretään kielenkäytöksi, joka kumpuaa oppositioliikkeen poliittisesta toimijuudesta Valko-Venäjän mielenosoituksissa loppukesällä 2020.

Diskursseilla voidaan nostaa esiin maailman ilmiöitä tai luoda uusia näkökulmia vanhojen tilalle. Yhteiskunnallisissa murroshetkissä diskurssit saavat usein monimodaalisen olemuksen, mikä korostaa niiden yhteiskunnallista vaikutusvaltaa ja voimaa. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Tästä monimodaalisuudesta tutkitaan tässä tutkimuksessa visuaalista ja auditiivista ulottuvuutta, visuaalisesti ja auditiivisesti havaittavaa symboliikkaa. Kuvio 4 havainnollistaa diskurssin käsitteen moniulotteisuutta ja kontekstisidonnaisuutta.

Kuvio 4

Diskurssin käsite (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, s. 14).

Diskurssitutkimukselle tyypilliseen tapaan tämän tutkimuksen tieteenfilosofisena suuntauksena on sosiaalinen konstruktionismi. Vaikkei sosiaalinen konstruktionismi sen lukuisine tulkintoineen ole täysin yksiselitteisesti määriteltävissä, on kaikella sosiaaliseen konstruktionismiin pohjautuvalla tutkimuksella tiettyjä yhteisiä periaatteita. Sosiaalisella konstruktionismilla tarkoitetaan tieteenfilosofista suuntausta, jossa todellisuuden ajatellaan muodostuvan sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa. Kielenkäyttö nähdään sekä sosiaalisissa prosesseissa muodostuvana että todellisuutta rakentavana tekemisenä tietyssä kontekstissa. (Burr, 2015.) Sosiaalinen konstruktionismi suhtautuu epäilevästi absoluuttisten

totuuksien olemassaoloon ja kannustaa kyseenalaistamaan itsestäänselvyyksinä pidettyjä käsityksiä ja tiedon rakenteita. Positivismin vastakohtaksi luonnehditun sosiaalisen konstruktionismin mukaan havaintomme eivät anna objektiivista kuvaa maailmasta, vaan avaavan kullekin subjektiivisen todellisuuden. (Fairclough, 1992.) Tämä, kullekin omanlaisenaan avautuva todellisuus ja ymmärrys, ovat vahvasti kytköksissä kulttuuriin ja tiettyyn historialliseen hetkeen. Ymmärrys todellisuudesta syntyy tässä kontekstien kerrostumassa. Toisaalta tämän kontekstien kerrostuman ajatellaan myös synnyttävän tapaamme ymmärtää ja tulkita maailmaa konstruoiden useita eri versioita todellisuudesta. Absoluuttisten totuuksien ja itsestäänselvyyksien sijaan maailmasta tutkitaan kertomuksia ja erilaisia selitystapoja. Tiedon ja sosiaalisen toiminnan ajatellaan liittyvän aina toisiinsa. Todellisuudesta ajatellaan olevan monia kuvauksia ja näiden kuvausten ajatellaan johtavan tietynlaiseen toimintaan. Sosiaalisen todellisuuden kuvaukset linkittyvät aina valtasuhteisiin. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.)

Diskurssianalyysi esiteltiin uutena analyysimenetelmänä ensimmäisen kerran 1950-luvulla. Alun perin kielitiedettä palvelle analyysimenetelmän oli tarkoitus tutkia lausetta laajempia kokonaisuuksia. Väljään teoreettiseen viitekehykseen perustuva analyysimenetelmä levisi nopeasti muillekin tieteenaloille, jossa sitä sovellettiin eri näkökulmista. 1970-luvulla diskurssianalyysistä sovellettiin jo jokseenkin laajasti esimerkiksi yhteiskuntatieteissä. 1970-luvun taitteessa tapahtui niin kutsuttu kielellinen käänne, jolloin tutkimukselliset painopisteet muuttuivat. Näihin aikoihin ymmärrys kielestä todellisuuden rakentajana todellisuuden heijastamisen sijaan vakiintui, mikä johti diskurssianalyysien edelleen kehittymiseen ja suosion kasvuun. Sosiaalinen konstruktionismi, jonka tieteenfilosofiseen viitekehykseen diskurssianalyysi kuuluu, näkee todellisuuden rakentuvan sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa. Ehdottoman yhden totuuden sijaan erilaisia todellisuuksia ymmärretään rakentuvan arjessa, mitä diskurssien ymmärretään peilaavan. Diskurssianalyysin filosofia eroaa siis positivistisesta maailmankatsomuksesta, joka näkisi kielen heijastavan maailmaa sellaisena kuin se on. Sosiaaliseen konstruktionismiin rakentuvassa diskurssianalyysissä

todellisuuden ajatellaan rakentuvan useasta, usein päällekkäisestä diskurssista. Erilaiset diskurssit voivat kilpailla keskenään tai elää rinnakkain niiden valtasuhteista riippuen. (Pälli & Lillqvist, 2020.) Tässäkin tutkimuksessa oppositioliikkeen toimijuudesta pyrittiin tunnistamaan erilaisia diskursseja.

Diskurssianalyysin kehittyessä ja vakiinnuttaessa asemaansa myös ymmärrys kielenkäytöstä laajeni kohti monimodaalisuutta. Diskurssianalyysin varhaisissa vaiheissa kielenkäyttö ymmärrettiin lähinnä puheena tai tekstinä. 2020-luvulla kielenkäytön ymmärretään jo olevan huomattavasti laajempi ja monisäikeisempi kokonaisuus. Monimodaalisuudella tarkoitetaan useamman eri merkitysjärjestelmän, esimerkiksi kielen, äänen, kuvien, värien, liikkeen tai muotojen yhteispeliä. Tämä yhteispeli muodostaa kokonaisuuden, joka rakentaa todellisuutta inhimillisine merkityksineen. Jo pelkän passiivisen toiminnan tai sanomattomuuden voisi ymmärtää olevan kielenkäyttöä. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Esimerkiksi Ukrainan sodan eskaloituessa saattoi Venäjällä havaita ihmisiä kadulla osoittamassa mieltään. Maassa, jossa Ukrainan sotaa ei saanut kutsua ”sodaksi”, ihmiset ilmaisivat vastustavansa sotaa sanomatta sanaakaan, pitämällä kädessään tyhjiä kylttejä paikallaan seisten. Koska tyhjen kylttien kantajia voitiin havaita pidätettävän, voisi ajatella sanomattomuuden saaneen merkitystä ja diskurssin kirvoittaneen valtataistelua.

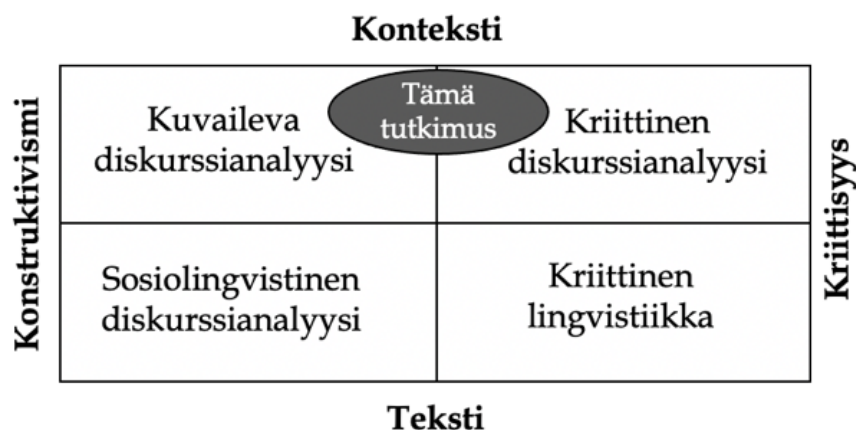
Diskurssianalyysissä ei olla niinkään kiinnostuneita siitä, mitä tarkalleen sanotaan tai mitä merkkiä näytetään, vaan siitä, että miten monimodaalista vuorovaikutusta käydään, mistä se kumpuaa ja mitä vuorovaikutuksesta seuraa (Pietikäinen & Mäntynen, 2019). Diskurssitutkimuksen kehittyessä edellä mainitun muun merkitysvälitteisen toiminnan on ymmärretty olevan entistä merkittävämpi osa kielenkäyttöä (Machin & Mayr, 2012). Diskurssianalyysi voidaan tehdä aineistosta, jossa ei varsinaista puhetta tai lauseita ole ollenkaan (esim. Yao & Zhuo, 2018). Diskurssianalyysi on siis varsin laaja ja esimerkiksi tekstin merkityksiä analysoivaa sisällönanalyysiä monisäikeisempi analyysimenetelmä (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Kielenkäytön monimodaalisuus luo myös haasteita rajallisilla resursseilla toteutettaville diskurssitutkimuksille. Diskurssitutkimuksessa ei monestikaan ole tarkoitus yrittää saada koostetusta aineistosta täydellisen kattavia ja tyhjentäviä vastauksia diskurssien

monisäikeiseen olemukseen, vaan tutkijan tekemien rajausten kautta aineistoa analysoidaan aina tietystä näkökulmasta ja tietyllä tavalla. Näitä rajoituksia ohjaa ensisijaisesti tutkimuksen tavoite tutkimuskysymyksiin, aineiston laatu sekä resurssit. Laadulliselle tutkimukselle ominaiseen tapaan nämä rajoitukset saattavat muuttua tutkimusprosessin aikana. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Kielen monimodaalisuudesta on monesti mahdollista tutkia vain tiettyä tai tiettyjä osia eri painotuksin. Tässä tutkimuksessa analyysi keskittyy visuaaliseen ja auditiiviseen symboliikkaan, minkä tutkija ymmärtää olevan vain osa suurempaa monimodaalista kokonaisuutta. Myös rajautuminen länsimaisten uutiskanavien tuottamiin uutisvideoihin luo analyysille tietyn näkökulman.

Diskurssianalyysi ei ole yhtenäinen tutkimusmenetelmä, vaan lukuisia eri traditioita ja painotuksia kattava lähestymistapa. Diskurssianalyysin tarkka määritelmä onkin haastavaa, sillä menetelmän alle mahtuu lukuisia eri orientaatioita sekä erilaisia analyysityyppejä. Kuten edellä jo todettiin, myös ymmärrys diskurssien perimmäisestä olemuksesta ja diskurssianalyysien mahdollisuuksista kehittyi edelleen. (Jokinen ym., 2016.) Diskurssitutkimusten voidaan ajatella asemoituvan kuvion 5 mukaiseen nelikenttään suuntaustensa ja ulottuvuuksiensa mukaan. Diskurssianalyysien ulottuvuudet voivat ensinnäkin vaihdella kriittisestä konstruktiiiviseen riippuen siitä, keskittyykö analyysi kielenkäytön alla sijaitsevan vallan ja ideologioiden vai sosiaalista todellisuutta tuottavien menetelmien tarkasteluun. Diskurssianalyysit voivat myös suuntautua tarkastelemaan kielenkäyttöä tekstin tasolla, tai syvällisemmin osana laajempia konteksteja. Vaikka kuvion 5 mukainen nelikenttä esittää neljä eri diskurssianalyysin tyyppiä, ei moniulotteisten diskurssianalyysien ajatella aina asemoituvan selkeästi vain tiettyyn lokeroon. (Phillips & Hardy, 2002.)

Kuvio 5

Diskurssianalyysin nelikenttä (Phillips & Hardy, 2002, s.20).

Koska tämä tutkimus tarkastelee kielenkäyttöä osana laajempaa kontekstien kerrostumaa, asemoituu se kuvion 5 ylimmille tasoille, kontekstisidonnaisiin diskurssianalyyseihin. Sen sijaan tutkimuksen asemoituminen joko kuvailevaksi tai kriittiseksi diskurssianalyysiksi ei ole täysin yksiselitteinen. Kuvailevalla diskurssianalyysillä tarkoitetaan diskurssianalyysiä, jossa pyritään tunnistamaan jaettuja merkityksiä ja tulkintoja tuottavia diskursseja. Nimensä mukaisesti kuvaileva diskurssianalyysi pyrkii ensisijaisesti kuvailemaan diskursseja ja niiden muotoutumista osana tiettyä genreä. Kuvailevassa diskurssianalyysissä tutkijan positio on olla tulkitsija, joka tulkitsee diskursseja kontekstien kerrostumaa vasten. (Phillips & Hardy, 2002.) Kriittinen diskurssianalyysi puolestaan tarkastelee kieltä yhteiskunnallisen kontekstin synnyttämänä tuotoksena sekä yhteiskuntaan vaikuttavana tekijänä valta-asetelmia muokaten. Kriittisessä diskurssianalyysissä keskeistä on ymmärtää nämä kielen molemmat näkökulmat, niiden väliset siteet sekä jännitteet. (Van Dijk, 1993.) Yhteiskunnan valta-asetelmat voidaan ymmärtää eriarvoisuutta synnyttäväksi eri ryhmien sosiaalisiksi vallankäytöksi. Kriittisellä diskurssianalyysillä pyritään osoittamaan, miten diskurssit syntyvät yhteiskunnallisessa valtakamppailussa ja miten diskurssit muokkaavat valta-asetelmia. Tutkimuksen kohteena voikin tällöin olla vaikeasti havaittavat ja osittain ulospäin näkymättömät vallan ja valtataistelun ilmentymät diskurssissa. (Meyer & Wodak, 2009.)

Tämän tutkimuksen voi ajatella asemoituvan kuvailevan ja kriittisen diskurssianalyysin välimaastoon. Tutkimuksen ensisijainen tarkoitus on kuvailla ja tulkita oppositioliikkeen diskursseja peilaten niitä syvälle kontekstien kerrostumaan. Tulkinnan syventyessä tutkimuksessa sivutaan myös diskurssien vaikutuksia valta-asetelmiin, mikä on kriittiselle diskurssianalyysille ominaista (Fairclough, 1992). Vaikka tässä tutkimuksessa tutkijan positio on olla ensisijaisesti tulkitsija, pyrkii tutkija myös tuomaan tulokset osaksi demokratiakeskustelua ja palvelemaan koulujärjestelmän kehitystarpeita demokratiakasvatuksessa. Tällainen keskustelijan rooli tutkijalla on tyypillisesti kriittisissä diskurssianalyyseissä (Juhila, 1999). Tutkimusaineiston rajallisuudesta johtuen diskurssien taustalla piilevien valta-asetelmien syvälinen tarkastelu ei ole mahdollista, minkä vuoksi tämä tutkimus ei ole puhtaasti kriittinen diskurssianalyysi.

5.1.1 Genret ja representaatiot

Genren, eli kielellisen ja sosiaalisen toiminnan yhteenliittymän ajatellaan liittyvän olennaisesti diskurssiin. Genreillä tarkoitetaan kielenkäyttöä ohjaavia käytäntöjä, lajityyppejä. Genret ovat kielenkäytön vakiintuneita tapoja tietyssä sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä. Genret voidaan ymmärtää kielenkäytön resursseiksi, jotka ovat olennainen osa merkityksen muodostamista. Genret usein ohjaavat kielenkäytön rakentumista. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Voimme siis ajatella esimerkiksi mielenosoituksissa kielenkäytön syntyvän tietyllä tavalla. Tämän tavan voisi ajatella poikkeavan vaikkapa television vaaliväittelystä tai anonyymistä mielipidekirjoittelusta, joissa kaikissa on totuttu käyttämään kieltä tietyllä tavalla. Tässä tutkimuksessa genreksi voidaan ymmärtää mielenosoitus, joissa mielenosoittajilla voidaan ajatella olevan vakiintuneita tapoja vuorovaikuttaa. Mielenosoitusta genrenä voisi luonnehtia varsin löyhäksi määritelmäksi, koska eri yhteiskunnissa, kulttuureissa tai alakulttuureissa voi olla erilaisia totuttuja tapoja käyttää kieltä mielenosoituksissa.

Genrejen merkitys tutkimukselle vaihtelee riippuen diskurssitutkimuksen tavoitteista. Jotkut diskurssitutkimukset voivat keskittyä analysoimaan vaikkapa genrejen ja diskurssien välisiä suhteita, toisissa huomio genrejä kohtaan jää vähemmälle. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Tässä tutkimuksessa tutkittavan poliittisen toimijuuden diskursseineen ymmärretään toteutuvan mielenosoitusten genressä autoritäärisessä yhteiskunnassa. Tässä tutkimuksessa, jossa kontekstien kerrostuman merkitys on suuri, myös genre merkitys diskurssille tiedostetaan. Diskursseja tarkastellaan osana tietyn genre kielenkäyttöä, vaikkei tutkimuksen pääpaino olekaan genrejen tutkimuksessa.

Kielen ajatellaan representoivan maailmaa. Kielen representaatioluonne määrittelee sen, miten tai mistä näkökulmasta maailmaa esitetään ja kuvataan. Representaation voi ajatella olevan diskursiivisen toiminnan lopputulos. Tämä lopputulos syntyy kielenkäyttäjien tehdessä erilaisia valintoja kielenkäytössään. Erilainen diskurssi tietystä aiheesta luo tietynlaisen kuvan tietystä tilanteesta tai siihen osallistuneista ihmisistä. Käytännössä jo esimerkiksi sanavalinnat synnyttävät ilmiöstä erilaisen kuvan. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Esimerkkinä voisi ajatella vaikkapa vuonna 2022 eskaloitunutta Ukrainan sotaa, josta puhutaan erilaisin diskurssein. Venäjän hallinnon käymän diskurssin voisi ajatella synnyttävän Ukrainasta tai ukrainalaisista hyvin erilaisen kuvan kuin länsimaiden käymän diskurssin. Erilaisella kielenkäytöllä ukrainalaisista voidaan luoda kuva esimerkiksi urheina kotimaansa puolustajina tai kuvasta voidaan luoda huomattavasti negatiivisempi jo pelkillä sanavalinnoilla tai muilla diskursiivisilla rajauksilla ja valinnoilla. Mielikuvat, jotka esimerkiksi ukrainalaisista syntyvät ja ovat edelleen muokattavissa kuvaavat hyvin diskursseissa piilevää representaationaalista kuvausvoimaa. Myös tässä tutkimuksessa tutkittavien diskurssien voidaan ajatella synnyttävän mielikuvia diskurssin kävijöistä sekä heitä ympäröivästä yhteiskunnasta. Tässä tutkimuksessa, jossa kuvaillaan ja tulkitaan oppositioliikkeen diskursseja, esitetään myös tulkintoja diskurssien synnyttämistä representaatioista.

5.1.2 Kielenkäyttö ja kontekstien kerrostuma

Todellisuus rakentuu diskursseissa kielellisesti, sosiaalisesti ja tilanteisesti. Näiden kolmen ulottuvuuden suhteet ovat erottamattomia. Kielenkäyttö tulisi ymmärtää ominaiseksi juuri tietyille kontekstille ja kontekstit tulisi nähdä monikerroksisina käsitteinä. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Kontekstien kerrostuma ei koskaan ole selvärajainen, mutta voimme ymmärtää pienempien ja läheltä tarkasteltavien kontekstien kytkeytyvän osaksi suurempaa kokonaisuutta (Alvesson & Kärreman, 2000).

Kansannousut tai mielenosoitukset voidaan ymmärtää kytkeytyvän osaksi hyvinkin erilaisia kokonaisuuksia toteutuen eri ajassa ja paikassa, siksi myös niissä havaittavan kielen ja kielenkäytön tulisi ymmärtää rakentavan aina eri diskursssia. Käytännössä siis tietyn symbolin tai lauseen käyttö on ominainen juuri tietyille kansannousulle tai muulle kontekstille. (Eglitis & Ardava, 2012.) Kielenkäyttö tulisi ymmärtää myös ominaiseksi juuri tietyille sosiaaliselle tilanteelle ja toimijalle. Yhteiskunnallista toimintaa oleva mikrotasoinen kieli ja kielenkäyttö heijastavat sekä muokkaavat yhteiskunnan syvempiä konteksteja. Omassa kontekstissaan toimiva tutkija havaitsee monesti vain mikrotason kielenkäyttöä, mikä hänen tulee ensinnäkin ymmärtää olevan tietyssä genressä tapahtuvaa kielenkäyttöä. Tämä mikrotason kielenkäyttö tulisi ymmärtää syvemmin osaksi laajempia yhteiskunnallisia ja historiallisia konteksteja käsittäviä makrotasoja. Tässä piileekin diskurssien intertekstuaalinen ulottuvuus. Kielenkäytöllä on aina oma historiallinen ja sosiaalinen ulottuvuutensa. Kielenkäyttö tuttuine sanoineen tai lauseineen sinällään ei välttämättä olisi merkityksellistä, mutta sen kumpuaminen historiasta tai yhdistymällä muuhun kielenkäyttöön rakentaa sille merkitystä. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Poliittisessa toiminnassa käytetään usein iskulauseina historiassa merkitystä saaneita ilmaisuja, esimerkiksi tiettyjä lauseita. Ukrainan sodan eskaloiduttua monissa sotaa vastustavissa mielenosoituksissa saattoi havaita eri kielellä iskulauseen ”Ei koskaan enää”. Sinänsä arkinen lause saa merkitystä vasta kun se yhdistetään toisen maailmansodan jälkeisiin hetkiin, jolloin sama lause sai laajempaa merkitystä. Iskulauseella voitaisi ajatella

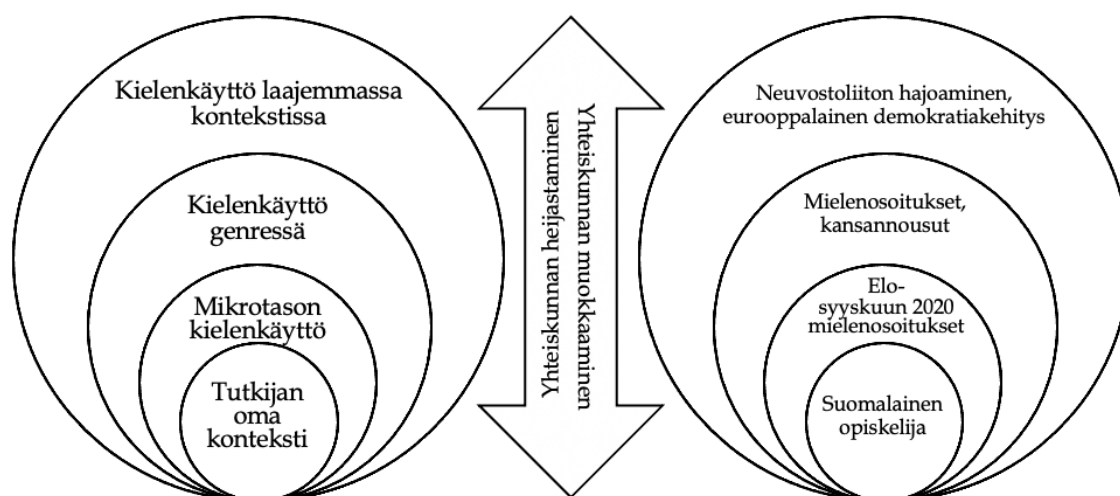
haluttavan ensinnäkin estää sodan aiheuttama inhimillinen kärsimys, mutta lauseen voisi ajatella viittaavan myös eri valtioiden vastuuseen sodan ehkäisemisessä tai pahan kukistamisessa ennen kuin on liian myöhäistä.

Ymmärrys kontekstien kerrostumasta sekä intertekstuaalisista diskursseista yleensä nojaa aina tutkijan subjektiiviseen ymmärrykseen. Olennaista onkin ymmärtää, että diskurssitutkimuksen näkökulmasta ei ole oikeita tai vääriä vastauksia, on vain erilaisia tulkintoja. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Jo kontekstien rajausta muuttamalla tai kontekstien kerrostuman tarkastelua toisesta näkökulmasta saattavat diskurssianalyysin tulokset muuttua radikaalistikin (Alvesson & Kärreman, 2000). Kaikki tutkijan ymmärrys poliittisesta toimijuudesta, symboliikasta sekä Valko-Venäjän mielenosoituksista näkyvät siis tämän tutkimuksen tuloksissa. Käytännössä joku toinen diskurssitutkija saattaisi samasta aineistosta tunnistaa täysin erilaisia diskursseja ja nähdä kontekstien kerrostuman täysin erilaisena.

Kontekstien merkitys diskurssitutkimuksissa vaihtelee. Mitä lähemmäs analyysi asemoituu kuvailevaa tai kriittistä diskurssianalyysiä, sitä suurempi merkitys kontekstien kerrostumalla on (Phillips & Hardy, 2002). Tässä, kuvailevan ja kriittisen diskurssianalyysin välimaastoon asemoituvassa tutkimuksessa kontekstien kerrostumalla ajatellaan olevan suuri merkitys diskursseille. Tutkimuksen kontekstina ovat Valko-Venäjän loppukesän 2020 mielenosoitukset, jotka nähdään osana Valko-Venäjän kansannousua, mikä taas nähdään osana Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä syntynyttä eurooppalaista demokratiakehityksen aaltoa. Tutkittavat oppositioliikkeen diskurssit tuleekin nähdä tämän kontekstien kerrostuman läpi osana mielenosoitusten genren kielenkäyttöä. Voimme siis ajatella yksittäisen mielenosoittajan poliittisen toimijuuden näkyvän vuoden 2020 mielenosoituksessa, mutta samalla kytkeytyvän osaksi kansannousua ja edelleen laajempaa demokratiakehityksen aaltoa. Kuvio 6 havainnollistaa kontekstien kerrostumaa sekä kielenkäyttöä yhteiskuntaa ja kulttuuria heijastavana sekä muokkaavana. Tutkimalla kielenkäyttöä, lisääntyy myös tieto vallitsevasta sekä kulttuurin, genren ja yhteiskunnan syvemmästä olemuksesta.

Kuvio 6

Diskurssit kontekstien kerrostumassa

5.1.3 Diskurssien valta

Kielenkäyttö sosiaalisena toimintana on valtaa, voimaa ja vallankäyttöä, minkä vuoksi diskurssianalyysiä voidaan luonnehtia vallan analyysiksi (Pietikäinen & Mäntynen, 2019). Tarkastellessamme esimerkiksi erilaisia diskursseja liittyen vaikkapa vuonna 2022 eskaloituneeseen Ukrainan sotaan, voimme havaita niiden ensinnäkin eroavan monesti toisistaan sekä synnyttäen erilaisia reaktioita. Toisen puolen puhussa "erikoisoperaatiosta", jossa omaksi katsottuja alueita ollaan ikään kuin palauttamassa kotisatamaan, puhutaan toisaalla arvaamattoman ydinasevaltion aggressiivisesta kansakunnan ja demokratian hävittämiseen tähtäävästä hyökkäyksestä pieneen naapurimaahan. Diskurssitutkijat eivät tässäkään olisi niinkään kiinnostuneita ratkaisemaan sitä, kuka lopulta on oikeassa vaan analysoimaan aiheen ympärillä käytävää kielenkäyttöä, sen taustalla piileviä vaikutteita sekä kielenkäytön seurauksia. Molemmilla diskursseilla voidaan nimittäin luoda joko oikeutusta hyökkäykselle, puolustukselle tai aseavun antamiselle.

Itse diskurssianalyysilläkin on valtaa. Myös diskurssitutkija osallistuu diskurssiin kieltä käyttäessään ja uutta keskustelua synnyttäen. (Juhila & Suoninen.) Tämänkin diskurssitutkimuksen voi siis ajatella kytkeytyvän yhtenä

puheenvuorona osaksi Valko-Venäjän vuoden 2020 tapahtumien diskursseja tai yleisemmin osaksi poliittiseen toimijuuteen liittyviä diskursseja. Kuten Valko-Venäjän oppositioliikkeen edustajat, myös diskurssitutkija rakentaa todellisuutta omasta näkökulmastaan. Objektiivisuuteen pyrkivällä tutkijalla on aina ennakkokäsityksiä, asenteita, arvoja tai muita näkemyksiä, mitkä vaikuttavat diskurssien tunnistamiseen ja niistä kertomiseen. Valta luo diskurssitutkijalle myös vastuuta. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Tutkittavan aiheen lisäksi diskurssitutkimuksella yhtenä puheenvuorona voisi ajatella olevan valtaa myös yleisemmin diskurssitutkimusten viitekehyykseen. Jokseenkin nuori ja edelleen kehittyvä analyysimenetelmä saa tämänkin tutkimuksen myötä yhden, juuri omanlaisensa variaation. Tämänkin diskurssianalyysi osaltaan heijastaa lukijoilleen sitä, mitä diskurssitutkimus on ja toisaalta omalla tavallaan myös ohjaa diskurssitutkimusten kehitystä tiettyyn suuntaan.

Toimijoiden ajatellaan kiinnittyvän kiinteästi diskurssiin. Toimijoilla ajatellaan olevan eri toimijaulottuvuuksia, joita kutsutaan subjektipositioiksi. Diskurssianalyysien fokus ei monesti keskity itse toimijoihin, vaan yksilöiden sijaan fokus osuu sosiaalisiin prosesseihin. Subjektipositiot luovat toimijoilleen erilaisia identiteettejä luoden toimijoille rooleja sekä tietyn valta-aseman tuottaa diskurssia. (Jokinen ym., 2016.) Diskurssiin osallistuvat esittävät aina oman todellisuutensa ympäröivästä maailmasta ja lähestyvät sitä omista näkökulmistaan. Omalla kielenkäytöllä viestitty oma totuus saattaa näyttää toisista hyvin erilaiselta. Käytännössä keskustelijat esimerkiksi korostavat aiheessaan tiettyjä osa-alueita samalla jättäen toiset osa-alueet vähemmälle huomiolle. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Tässä tutkimuksessa toimijoita ovat Valko-Venäjän oppositioliikkeen mielenosoituksiin loppukesän 2020 osallistuneet henkilöt. Koska tutkimus ei keskity subjektipositioden tai oppositioliikkeen sisällä olevien eroavaisuuksien tarkempaan tutkimukseen, käsitellään mielenosoittajia yhtenä kokonaisuutena. Subjektipositioden merkitys yhteiskunnallisessa keskustelussa tulee toki tiedostaa. Voimme esimerkiksi havaita yhteiskunnallisessa keskustelussa maailman kehitystä kuvattavan hyvin eri tavoin. Edellä sivuttiin Ukrainan sodan ympärillä vellovia diskursseja, mutta esimerkkejä löytyy lähempääkin varsin arkisista teemoista.

Esimerkiksi yhteiskuntaluokkaerojen kasvu voidaan nähdä huolestuttavana, toinen saattaa nähdä sen jopa suotavana. Joku näkee maailman eriarvoistuvan, toinen korostaa tuloerojen kannustavaa vaikutusta muistuttaen elintason kasvaneen kaikissa yhteiskuntaluokissa tietyllä aikavälillä. Sekä eriarvoisuuden että vaurastumisen diskurssit kuvaavat ja rakentavat todellisuutta yhteiskuntaa muokaten. Yhteiskunnasta, kulttuurista sekä ajasta riippuen eri diskurssit saattavat dominoida yhteiskunnallista keskustelua, mikä ilmentää diskurssien valtaa. Tällaisessa kontekstissa tuloerokeskustelua dominoivan diskurssin myötä maailma saadaan näyttämään joko kurjistuvan tai edistyvän. Diskurssien myötä myös erilaisten puheenvuorojen pitäjät saadaan näyttämään esimerkiksi "kehityksen jarruttajina" tai "heikompien puolustajina", mikä ilmentää diskurssien representaationaalista kuvausvoimaa.

5.1.4 Diskurssitutkimuksen kritiikki

Diskurssianalyysiä tutkimusmenetelmänä on kritisoitu sen tutkijalle sallimasta laajasta tulkinnanvapaudesta. Laajan tulkinnanvapauden arvellaan olevan omiaan vinouttamaan analyysiä saaden tutkimuksesta poliittisesti motivoituneen. Diskurssianalyysin tarkoitus on monesti toimia vallan analyysinä, jolloin se tulee helposti paljastaneeksi valtataisteluun kytkeytyviä epäoikeudenmukaisiksi koettuja elementtejä. Vaarana on, että erilaiset poliittiset valinnat nousevat diskurssianalyysissä etusijalle, jolloin tieteellinen näkökulma hämärtyy. Vaarana on tieteelliselle tutkimukselle olennaisen objektiivisuuden menettäminen. Diskurssianalyysejä on myös kritisoitu siitä, että niiden edustajat olisivat usein poliittisesti sitoutuneita. (Breeze, 2011.) Käytännössä diskurssianalyysin tekijä joutuu tasapainoileman analyyttisen otteen sekä rohkean tulkitsemisen välillä. Aineistoa tulisi analysoida objektiivisesti, mutta toisaalta erityisesti kriittisen diskurssianalyysin suolan voisi ajatella piilevän juuri tutkijan subjektiivisissa tulkinnoissa, joihin vaikuttaa tutkijan tietämys sekä arvomaailma. (Van Dijk, 1993.) Toisaalta diskurssitutkimuksen tuloksiin ei tulekaan suhtautua ehdottomana totuutena, vaan yhtenä tulkintana ja

puheenvuorona osana tieteellistä keskustelua. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Diskurssitutkimus luo myös lukijalleen vastuun suhtautua diskurssitutkimuksen tuloksiin tietyllä varauksella ja kriittisyydellä. Yleisesti ottaen lienee myös haastavaa arvioida analyysin ja kontekstien kerrostumaan peilaavan tulkinnallisuuden suhteiden oikeaa määrää. (Fairclough, 1992.)

Jokseenkin nuorta ja edelleen kehittyvää tutkimusmenetelmää on myös kritisoitu sen satunnaisuudesta. Diskurssianalyysi sisältää laajan keinovalikoiman, jonka puitteissa voidaan toteuttaa hyvin erityyppisiä analyysejä, mikä jättää tutkijalle paljon valinnanvaraa. Tämän seurauksena diskurssianalyysit muodostuvat helposti keskenään hyvin erilaisiksi, mikä hankaloittaa niiden vertailtavuutta. (Breeze, 2011.)

5.2 Tutkimuskonteksti

Tämä tutkimus asemoituu osaksi sekä kasvatustieteellistä että yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Toimijuutta on tutkittu kummallakin tieteenalalla eri konteksteissa. Viime vuosikymmenten kasvatustiede on tarkastellut toimijuutta tavallisesti yksilön koulutus- ja työurien kontekstissa (esim. Eteläpelto ym., 2017; Eteläpelto ym., 2014; Collin ym., 2017) ja yhteiskuntatieteet puolestaan yhteiskunnassa toimimisena (esim. Giddens, 1984; Hewson, 2010). Ajatellen kasvatuksen erästä päätehtävää, kansalaiseksi kasvattamista tai demokratiakasvatusta, olisi kasvatustieteissä tärkeää korostaa poliittisen toimijuuden merkitystä nykyistä enemmän. Poliittisen toimijuuden laaja ymmärtäminen ja sen opettamisen vahvistaminen eri maiden koulujärjestelmissä palvelee demokratiaa, joka toimiakseen edellyttää kansalaistensa aktiivista osallistumista ja vaikuttamista (Kestilä-Kekkonen ym., 2017). Eurooppalaisessa demokratiassa on viime vuosina havaittu säröjä, eikä demokratiakehitystä tulisi ajatella pelkästään edistyvänä prosessina (Krajewska, 2021). Koulujärjestelmän kehityksessä tulisikin kaiken aikaa kiinnittää huomiota osallistavaan, demokratiaa palvelemaan kasvatukseen. Koulujärjestelmän kehityksessä onkin havaittu haasteita tällä saralla. Esimerkiksi eurooppalaisen

opettajakoulutuksen valjastaminen demokratiakasvatukseen ja osallistamiseen on havaittu marginaaliseksi (Raiker & Rautiainen, 2020).

Eurooppalaisia kansannousuja ja ihmisten toimintaa niissä on myös tutkittu laajalti (esim. Abadi, 2009; Eglitis & Ardava, 2012; Moses, 2018; Wilson, 2021). Kansannousujen tutkimukselle on kuitenkin ollut leimallista historian tutkimukselle tyypillinen tapahtumien kulkua kuvaava ja selittävä syy-seuraussuhteiden tutkimus, eivätkä niinkään ihmisten vuorovaikutuksesta ja toiminnasta tietyssä hetkessä kumpuavat diskurssit. Esimerkiksi symboliikan tutkimus osana diskursseja on kansannousujen tutkimuksessa jäänyt marginaaliseksi. Kansannousut ovat kuitenkin äärimmäisiä tilanteita kansojen historiassa, joissa poliittinen toimijuus versoaa rauhanomaisiin olosuhteisiin verrattuna eri tavalla (Kürti, 2017). Toimijuuden tutkiminen verrattain harvoin tapahtuvissa kansannousuissa lisää siis tietämystä toimijuuden perimmäisestä olemuksesta ja ihmisten käyttäytymisestä. Tätä tietoa voi hyödyntää koulujärjestelmän kehittämisessä ja demokratiakasvatuksessa.

5.3 Tutkimusaineisto ja tutkimusaineiston keruu

Toisinaan diskurssitutkijalla on edessään valmis aineistokokonaisuus, mutta useimmiten tutkija joutuu keräämään aineistonsa. Prosesseja ja ilmiöitä tutkivassa diskurssianalyysissä tutkija usein itse koostaakin aineistonsa suuresta kielenkäytön massasta. Aineiston koostaminen perustuu tutkijan harkinnanvaraisuuteen ja valintojen tekoon. Konkreettisimpia valintoja ovat kysymykset siitä, mitä aineistoon otetaan, mitä jätetään pois ja millä perusteella nämä valinnat tehdään. Voidaankin sanoa, että diskurssitutkija itse ”tekee” tai kokoaa aineistonsa. Olennaisinta on, että tutkijan rakentama aineisto vastaa tutkimuskysymyksiin, jolloin määrän sijasta aineiston laatu korostuu. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.)

Diskurssitutkimuksen aineistot voivat olla hyvin monenlaisia. Aineisto voi koostua puheesta, teksteistä, kuvista tai toiminnasta. Aineisto voi olla joko tekstuaalista painetussa tai digitaalisessa muodossa. Aineisto voi myös koostua

muuten visuaalisista tai auditiivisista elementeistä. Diskurssitutkimuksissa aineistotyyppien kategorisointi ei aina ole täysin yksiselitteistä. Ihmisten välinen keskustelu esimerkiksi sisältää puheen lisäksi eleitä ja ilmeitä, jotka ovat osa kielenkäyttöä. Samoin esimerkiksi WhatsApp-viestittelyn luonnehditaan sijoittuvan kirjoitetun tekstin ja puheen välimaastoon. Lisäksi tällä alustalla käytetään paljon kuvia ja animaatioita. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.)

Laadullisille tutkimuksille on ominaista, että aineiston koko on usein määrällisten tutkimusten aineistoa pienempi. Laadullisissa tutkimuksissa painottuukin aineiston laatu, ei niinkään määrä. Laadullisissa tutkimuksissa painottuukin otannan harkinnanvaraisuus. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että aineistoa kerätään systemaattisesti niin kauan, kun aineisto on ”kylläistä”, eli aineiston keruuta jatketaan niin kauan kuin tutkimuksen kannalta olennaista tietoa tulee lisää. Aineiston määrä voi tarpeen tullen muuttua laadullisissa tutkimuksissa tutkimusprosessin edetessä. (Hirsjärvi ym., 2010.)

Tutkittavaa ilmiötä, Valko-Venäjän oppositioliikkeen poliittista toimijuutta, tutkitaan mielenosoituksista tuotetusta videomateriaalista. Tutkimuksen kohde (perusjoukko) on vuoden 2020 mielenosoituksia esittävä, Valko-Venäjän oppositioliikkeen kannattajien poliittista toimijuutta sisältävä YouTubeen ladattu länsimaisten uutiskanavien tuottama videomateriaali, jonka absoluuttista kokoa on käytännössä mahdoton määrittää, sillä videoiden määrä vaihtelee käytännössä päivittäin. Valko-Venäjän oppositioliikkeen kannattajilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa yksilöä tai ryhmää, jotka osallistuvat Valko-Venäjän oppositioliikkeen järjestämiin mielenosoituksiin antaen tukensa oppositioliikkeelle. Koska rajallisista resursseista johtuen tämän tutkimuksen tiimoilta ei ollut mahdollista suorittaa esimerkiksi haastatteluja Valko-Venäjällä, tutkittavaa ilmiötä lähestyttiin helposti saatavilla olevasta videomateriaalista. Koska sosiaalisen median aktiivinen käyttö oli Valko-Venäjän kansannousulle ominainen piirre, haluttiin myös tutkimusaineisto kerätä aikakaudelle ominaisen sosiaalisen median lähteistä. Länsimaisella uutiskanavalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa Euroopan unionin jäsenmaan (mukaan lukien Iso-Britannia) tai Pohjois-Amerikan maan (USA ja Kanada) riippumatonta uutiskanavaa. Tähän tutkimukseen valittiin muun muassa seuraavien uutismedioiden sekä niiden

tytär-yhtiöiden tuottamia uutisvideoita: BBC, CNN, Deutsche Welle, France24 sekä The Guardian. Tutkimukseen valittiin kansainvälisiä uutismedioita, jotka olivat tieteellisissä tutkimuksissa (esim. Karimi ym., 2021; Połońska-Kimunguyi & Gillespie, 2017) todettu hyvän journalismin periaatteisiin sitoutuneiksi uutisoiden tasapuolisesti ja riippumattomasti demokraattista keskustelua tukien.

Aineisto kerättiin videomateriaalista, joka sisältää autenttista videomateriaalia oppositioliikkeen poliittisesta toimijuudesta visuaalisen ja auditiivisen symboliikan keinoin loppukesän 2020 mielenosoituksissa. Tutkimuksen empiirinen aineisto kerättiin eliittiotannalla. Eliittiotannalla tarkoitetaan harkinnanvaraista otantamenetelmää, jossa tutkittaviksi kohteiksi valitaan ne, joista uskotaan saatavan parhaiten tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Valinnalla täytyy kuitenkin olla selkeä valintakriteereihin perustuva peruste. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.) Tässä tutkimuksessa YouTubesta etsittiin Valko-Venäjän mielenosoituksia käsitteleviä videoita hakusanoin ”Belarus demonstration” ja ”Belarus protest”, jotka kuvaavat tutkimuksen kontekstia. Voidaan sanoa, että otantaa ohjaava hakusana oli kontekstivetoinen. Kontekstivetoisilla hakusanoilla pyrittiin varmistamaan aineiston osuvuus ja kattavuus. Tutkimukseen valittiin videoita, joiden havaittiin sisältävän oppositioliikkeen poliittiseen toimijuuteen liittyvää visuaalista tai auditiivisesta symboliikkaa Valko-Venäjän loppukesän 2020 mielenosoituksissa ja näin ollen olevan tutkimuksen kannalta rikkaita aineistoa. Hakusanoilla löytyvien videoiden lisäksi tutkija kävi läpi myös YouTuben ehdottamia, samaan aiheeseen liittyviä videoita. Mikäli nämä videot olivat tutkimuksen kannalta sisällöltään rikkaita, otettiin ne mukaan tutkimukseen. Näin ollen aineistonkeruussa hyödynnettiin myös lumipallo-otannan periaatteita. Otannan koolle ei asetettu etukäteen määrällisiä ylä- eikä alarajoja. Laajasta datamassasta tutkimukseen rajautui ja valittiin lopulta 28 videota (Taulukko 1), joista kielenkäyttö ja symboliikka erottuivat selvästi ja kattavasti. Länsimaisten uutiskanavien tuottamaa videomateriaalia oli usein kuvattu lintuperspektiivistä, josta symboliikka näkyi ja kuului laajalti. Länsimaisten uutiskanavien videoissa kuvalaatu, ääni sekä ja editointi oli laadukasta, mikä oli aineiston tiheyden kannalta tärkeää. Tutkimuksen kannalta rikkaina videoina ei pidetty lyhyitä,

sekavia ja usein puhelimella kaduilla kuvattuja editoimattomia videopätkiä, joista myös kansainvälisien uutiskanavien materiaaleissa saattoi olla osia. Laadulliselle tutkimukselle ominaiseen tapaan aineistoa kerättiin niin kauan, kunnes tutkimuksen kannalta ei noussut esille enempää uutta tietoa ja aineiston keräämisessä oli näin saavutettu saturaatiopiste. Diskurssianalyysissä aineiston voidaan sanoa olevan riittävä, kun sen avulla voidaan vastata tutkimuskysymyksiin (Pietikäinen & Mäntynen, 2019).

Tutkimukseen valittujen videoiden määrä haluttiin pitää jokseenkin suurena havaintojen satunnaisuuden ja toistuvuuden suhteen ymmärtämiseksi. Kerätyn aineiston koon ajateltiin antavaan tutkijalle riittävän ymmärryksen siitä, minkälainen symboliikka oppositioliikkeen kielenkäytössä toistuu säännöllisesti ja mikä edustaa yksittäishavaintoa. Säännöllisesti toistuvan symboliikan ajateltiin olevan yksittäistä havaintoa olennaisempi osa oppositioliikkeen diskurssia. Tutkimukseen haluttiin myös valita videoita useammalta uutiskanavalta, jottei aineisto vinoutuisi vain yhden tai muutaman uutismedian näkökulmaan. Useamman lähteen uskottiin lisäävän tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimukseen valitut 28 videota olivat 16:n eri uutiskanavan tuottamia. Uutiskanavat toimivat joko Euroopan Unionin (mukaan lukien Iso-Britannia) alueella tai Pohjois-Amerikassa (USA ja Kanada). Aineiston keruuta jatkettiin niin kauan, kunnes sen keruussa saavutettiin saturaatiopiste, jossa aineiston keruun jatkamisen ei katsottu tuovan tutkimuksen kannalta lisätietoa ja kerätty aineisto voitiin todeta kylläiseksi.

Diskurssitutkimuksen kannalta rikkaan aineiston piirteitä ovat osuvuus ja kattavuus sekä tiheys ja syvyys. Rikas aineisto osuu kiinteästi tutkittavaan ilmiöön antaen siitä mahdollisimman kattavan kuvan. Toisaalta rikas aineisto on myös ytimekästä (tiheää), mistä tutkija saa nopeasti ja helposti mahdollisimman paljon irti tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston syvyys on osittain tutkijan luomaa ja tutkijan valintoihin perustuvaa. Tutkijan laaja teorian tuntemus on omiaan vaikuttamaan tutkijan kykyyn kerätä tutkimuskysymysten kannalta rikas aineisto. Tuntiessaan syvällisesti tutkimuksensa teoreettisen viitekehyksen, tutkijalla on kyky havaita aineistosta tutkimuksen kannalta merkityksellisen osuus ja kerätä tutkittavan ilmiön kannalta moniulotteinen aineisto. (Pietikäinen

& Mäntynen, 2019.) Tässä tutkimuksessa tutkija perehtyi mahdollisimman syvällisesti aiheen teoreettiseen viitekehykseen pyrkien varmistamaan kykynsä havaita tutkimusaineistosta olennaisin osuus. Kontekstilähtöisillä hakusanoilla pyrittiin varmistamaan aineiston osuvuus ja kattavuus. Länsimaisten uutiskanavien tuottama ja YouTubeen lataama videomateriaali oli pääosin editoitua. Editoitua videomateriaalia voidaan tässä tutkimuksessa pitää editoimatonta materiaalia tiheämpänä.

YouTubeesta löytyvän tutkimuksen kannalta relevantin aineiston, eli perusjoukon, tarkkaa määrää on käytännössä mahdoton määrittää. Perusjoukkoon kuuluu periaatteessa kaikki YouTubeen ladattu länsimaisten uutiskanavien tuottama videomateriaali, joka sisältää videomateriaalia oppositioliikkeen poliittisesta toimijuudesta visuaalisen ja auditiivisen symboliikan keinoin loppukesän 2020 mielenosoituksissa. Videoiden määrä myös vaihtelee käytännössä päivittäin. Osa YouTubeen ladatuista videoista saattaa poistua alustalta, toisaalta uusia videoita saattaa tulla lisää. Suuresta datamassasta onkin tärkeä kerätä systemaattisesti tutkimuksen kannalta rikasta aineistoa valittua otantamenetelmää käyttäen. Videoiden julkaisupäivää ei rajattu. Olennaista oli, että videomateriaali oli tiheää ja sisälsi loppukesän 2020 mielenosoituksista taltioitua materiaalia mahdollisimman kattavasti ja osuvasti.

Taulukko 1

Tutkimukseen valitut 28 videota

Julkaisija	Julkaisupvm.	Videon nimi
ABC News	1.9.2020	Huge protests flood Belarus' capital again, defying crackdown
ABC News	7.9.2020	Belarus' ongoing protests: Examined ABC News
AFP News Agency	6.8.2020	Belarus: Thousands of opposition supporters gather in Minsk ahead of presidential election
AFP News Agency	23.8.2020	Thousands form human chain from Vilnius to Belarus in show of solidarity
AFP News Agency	24.8.2020	People in Lithuania form human chain for Belarus
BBC News	17.8.2020	Thousands on streets of Belarus demand resignation of President Lukashenko
BBC News	24.8.2020	Belarus protests continue despite crackdown
BBC News	31.8.2020	Further protests in Belarus keep up pressure on Lukashenko
CBC News	14.8.2020	Violent crackdowns against Belarus protests
CBC News	24.8.2020	Belarus protesters demand President Lukashenko resign
Channel 4 News	16.8.2020	Huge protest eclipses President's rally in Belarus
CNN	16.8.2020	Thousands arrested as protesters call Belarusian election rigged
DW News	15.8.2020	Belarus protests: Striking workers walk off the job
DW News	17.8.2020	Belarus: Lukashenko seeks help from Russia, blames foreign interference
DW News	23.8.2020	Belarus protest: Lukashenko deploys troops as thousands rally
DW News	7.9.2020	Belarus: More than 100,000 people participate in renewed protests
Euronews	24.8.2020	Baltic solidarity: Lithuanians form human chain in support of Belarus
France 24 English	31.8.2020	Rally for opposition leader in Belarus draws huge crowd
Global News	11.8.2020	Belarus police confront protesters as clashes continue over Lukashenko re-election
Global News	24.8.2020	Belarus protests: Protesters take to the streets of Minsk in defiance of military warning
Global News	20.9.2020	Belarus protests: Police forcefully detain protesters as anti-government rallies continue
On Demand News	23.8.2020	Thousands Gather in Minsk to Oppose Alexander Lukashenko
Radio Free Europe	27.8.2020	No Longer Afraid': Mass Rallies Support Belarusian Opposition Candidate
Reuters	13.9.2020	At least 100,000 people protest in Belarus
Sky News	23.8.2020	Tens of thousands of protesters flood the streets of Minsk
The Guardian	11.8.2020	Belarus election: Protesters met with rubber bullets, water cannon and flash grenades
The Guardian	14.9.2020	Belarus protests continue as 100,000 join rally against Lukashenko
VICE News	2.9.2020	Protesters in Belarus Are Being Jailed and Killed, But That Isn't Stopping Them

5.4 Aineiston analyysi

Tässä tutkimuksessa tutkimusaineistoa analysoitiin ja tulkittiin kuvailevan ja kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksestä. Tutkimuksessa analyysi rajoittui kahteen diskurssin elementtiin, visuaaliseen ja auditiiviseen symboliikkaan. Diskurssianalyysiä, jossa analysoidaan useampia diskurssin elementtejä sekä niiden yhteispeliä, kutsutaan monimodaaliseksi diskurssianalyysiksi. Multimodaalinen diskurssianalyysi analysoi diskurssin elementtien yhteispeliä. Näkökulma analyysiin oli kuvaileva ja osittain kriittinen, jolloin analyysi pyrki kuvailemaan tunnistettuja diskurseja osana kontekstien kerrostumaa sekä paljastamaan diskurssien taustalla piilevät ideologiat. Tässä multimodaalisessa diskurssianalyysissä analysoidaan myös diskurssien taustalla vaikuttavien

valtasuhteiden dynamiikkaa, mikä on ominaista kriittiselle diskurssianalyysille (Machin & Mayr, 2012).

Diskurssianalyysin ei ajatella etenevän täysin lineaarisesti alusta loppuun, vaan analyysiprosessi mielletään usein rihmastolliseksi prosessiksi, jolloin tutkija palaa tarvittaessa edellisiin tutkimusprosessin vaiheisiin. Diskurssianalyyseille on niiden poikkitieteellisyydestä ja moniulottuvuudesta johtuen lukuisia analyysimenetelmiä erilaisine sovelluksineen, joista tutkimuksesta riippuen valitaan ja sovelletaan sopivin. Diskurssianalyyseille ei edes ole olemassa täysin vakiintuneita kaikkiin tilanteisiin sopivia analyysimalleja, sillä diskurssitutkimusten aineistot ovat hyvin erilaisia ja niistä tutkittava merkitys saattaa aineistosta riippuen rakentua aineiston eri tasoissa (Pietikäinen & Mäntynen, 2019). Tämän tutkimuksen analyysimenetelmäksi sovelletaan Pietikäisen ja Mäntynsen (2019) kuvaamaa ”10 analyysin askelta”-nimistä diskurssianalyysiin aineiston analyysimallia. Kymmenaskelisen mallin lisäksi aineistoa peilataan myös ”Diskurssianalyysin vaiheet” -nimisen kolmivaiheisen mallin (Pynnönen, 2013) läpi.

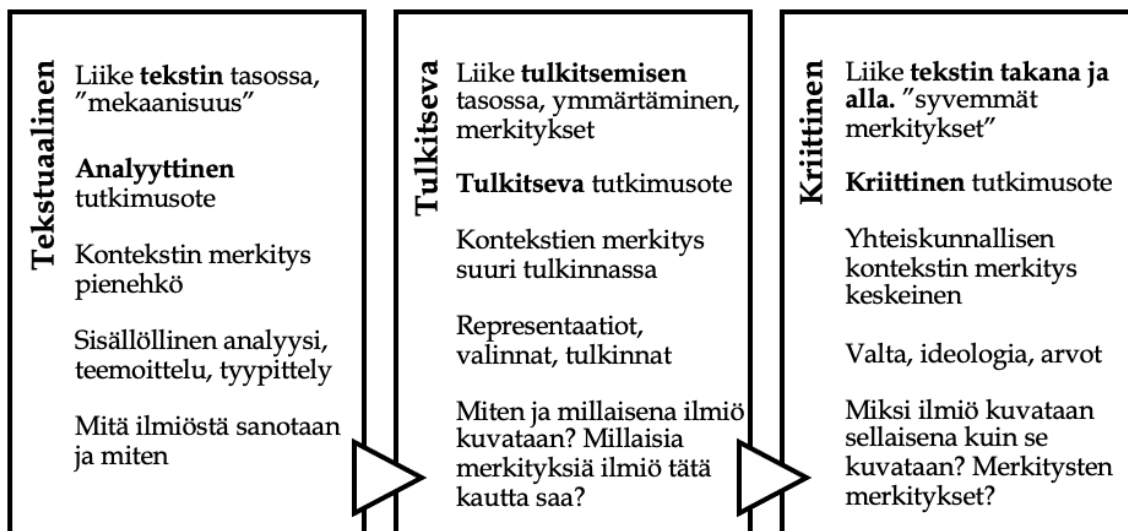
Kymmenaskelisen mallin katsottiin ohjeistavan seikkaperäisesti diskurssianalyysin työvaiheita ja kolmivaiheisen mallin korostavan diskurssianalyysiin liittyvää tulkinnallisuuden tasoa analyysin eri vaiheissa. Tutkija katsoi näiden mallien täydentävän toinen toisiaan, niiden lähestyessä analyysiprosessia hieman eri näkökulmista. Kahden rinnakkain toimivan analyysimallin uskottiin tukevan tutkijaan aineistossa piilevien merkitysten ja intertekstuaalisuuden tunnistamisessa sekä tuovan tutkimukselle läpinäkyvyyttä työvaiheiden tarkoilla kuvauksilla. Tätä tutkimuksesta varten voidaan siis ajatella luodun kahden analyysimallin duaali.

Kolmivaiheisessa mallissa (Pynnönen, 2013) analyysi alkaa niin kutsutulla tekstuaalisella vaiheella, jossa näkökulma aineistoon on varsin pintapuolinen (Pynnönen, 2013). Tässä tutkimuksessa analyysin tässä vaiheessa koostetusta aineistosta listattiin ja ryhmiteltiin sieltä nousevaa visuaalista ja auditiivista symboliikkaa analyyttisellä tutkimusotteella. Tämä tarkoitti käytännössä esiin nousevan symboliikan listaamista sekä ryhmittelyä. Tulkitseva vaihe vei analyysin analyyttisyydestä kohti tulkitsevampaa otetta. Tulkitsevassa vaiheessa

huomio kiinnittyi jo kontekstin merkitykseen, mikä loi tulkintaa siitä, miten ja millaisena poliittinen toimijuus ilmeni loppukesän 2020 mielenosoituksissa. Tämän tulkinnan kautta tutkijan mielessä syntyi merkityksiä poliittisen toimijuuden ilmenemismuodoille kyseisessä kontekstissa. Kriittisessä vaiheessa tutkija peilasi tunnistamiaan merkityksiä kontekstin syvempiin kerrostumiin, jolloin tutkijan mielessä syntyi merkityksiä merkityksille. Tässä vaiheessa tunnistettujen diskurssien intertekstuaalinen olemus sai kasvot. Käytännössä mielenosoitusten genressä tunnistetut poliittisen toimijuuden symbolit peilattiin ensin osaksi Valko-Venäjän kansannousua ja sen jälkeen osaksi Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä syntynyttä demokratiakehityksen aaltoa. Kuvio 7 havainnollistaa diskurssianalyysin vaiheita ja niiden sisältöä aineistoon liittyvän tulkinnallisuuden näkökulmasta.

Kuvio 7

Diskurssianalyysin vaiheet (Pyynnönen, 2013, s. 32).

Tämäkin monimodaalinen diskurssianalyysi eteni kiteytettynä aineiston karkeasta silmäilystä ja ryhmittelystä kohti syvempiä tulkintoja ja merkityksellistämisiä. Analyysi ei kuitenkaan ollut täysin lineaarinen, sillä tutkija palasi edellisiin vaiheisiin teoriaa täydentäen ja tutkimuskysymyksiä sekä rajauksia tarkentaen. Konkreettisemmin tämän diskurssianalyysin analysointivaiheita ohjasi kymmenaskeleinen analyysiprosessi, jonka voi sanoa

alkaneen ensimmäisellä askeleella, mutta prosessin edetessä analyysissä hypittiin edestakaisin eri askeleiden välillä peilaten tulkinnallisuuden tasoa kolmivaiheisesta mallista. Taulukko 2 kuvaa tulkitsevuuden tasoa sekä työvaiheen lopputulosta kussakin askeleessa.

Taulukko 2

Analyysin 10 askelta, tulkitsevuuden tasot sekä askeleiden lopputulokset

	Tekstuaalinen, Analyyttinen tutkimusote	Tulkitseva tutkimusote	Kriittinen tutkimusote
Työvaihe, Askel	Työvaiheen (Askeleen) jälkeinen lopputulos		
Askel 1: Analyysi on prosessi	Muistiinpanot, käsitekartat, mikrotasoinen listaaminen		
Askel 2: Analyysi edellyttää teoreettista ymmärtämistä	Syvällinen teoriaan perehtyminen		
Askel 3: Analyysi edellyttää valikoivaa katsetta		Alustavat käsitekartat (Ylä- ja alakäsitteet)	
Askel 4: Tutkija koostaa aineiston		Koostettu aineisto	
Askel 5: Analyysi on valintoja		Lopulliset rajaukset, ensimmäiset jatkotutkimustarpeet	
Askel 6: Analyysi on havaintojen systemaattista luokittelua ja järjestämistä		Tunnistetut diskurssit, lopulliset käsitekartat, ryhmittelyt, kategoriat	
Askel 7: Analyysi vaatii käsitteellistämistä eli abstrahointia			Lopulliset nimeämiset, kytkennät, syvemmät merkitykset
Askel 8: Analyysi on kytkeä			Diskurssit osaksi laajempia konteksteja
Askel 9: Analyysi on argumentointia ja kirjoittamista			Johtopäätökset, tutkimuksen arviointi
Askel 10: Analyysi on keskusteluun osallistumista			Valmis tutkimus, osallistuminen tieteelliseen keskusteluun

Askel 1: Analyysi on prosessi. Analyysiprosessi diskurssitutkimuksessa alkaa aineiston silmäilyllä. Tutkija voi käydä läpi aineistoaan useamman kerran, jotta hänelle syntyisi kokonaiskuva aineistostaan. Aineiston ryhmittely, muistiinpanojen teko sekä käsitekarttojen laadinta ovat konkreettisia ensimmäisen vaiheen työkaluja. Aineistosta tulisi pyrkiä havaitsemaan tutkimuskysymysten kannalta olennaisin. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.)

Eliittiotantamenetelmää soveltanut tutkija haki YouTubesta aineistoa valituilla kahdella hakusanalla. Ennen analyysin varsinaista aloittamista tutkija oli tallentanut Word-dokumenttiin keräämänsä 34 videon YouTube-linkit, videoiden nimet sekä tiedon siitä, oliko video löytynyt jommallakummalla hakusanalla suoraan vai oliko video YouTuben ehdottama. Ensimmäinen vaihe ryhmittelyssä on listata tieto, sisältääkö video tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia poliittista toimijuutta ilmentäviä visuaalisia tai auditiivisia elementtejä. Listaaminen oli varsin mikrotasoista. Videoita katsottiin läpi useamman kerran kokonaiskuvan muodostamiseksi. Ajatellen kolmivaiheista analyysimallia, ensimmäisen askeleen voi ajatella edustaneen puhtaasti kolmivaiheisen mallin ensimmäistä, tekstuaalista vaihetta. Tekstuaalisessa vaiheessa tutkimusote on analyttinen ja neutraali, joskin ryhmittely sisältää aina jonkin verran tulkinnallisuutta (Pynnönen, 2013).

Askel 2: Analyysi edellyttää teoreettista ymmärtämistä. Jo ennen tutkimuksen aloittamista ja aineiston keräämistä tutkija oli perehtynyt teoreettiseen viitekehykseen. Poliittisen toimijuuden lisäksi tutkija oli perehtynyt symboliikan käyttöön sen osana sekä itse kontekstiin, Valko-Venäjän mielenosoituksiin. Jotta diskurssitutkimuksen tärkeimmät tavoitteet, tulkinnat ja merkityksellistämiset voitaisi muodostaa, täytyy tutkijalla olla ymmärrys tutkimuksen kontekstista sekä genrestä. Laaja ymmärrys teoriasta vasta mahdollistaa siirtymisen kohti tulkitsevampaa vaihetta. Teorian voidaan sanoa antavan tutkijalle ikään kuin "silmälasit", joiden kautta tutkija ymmärtää havaitsemaansa ja on valmis tulkintoihin. Siksi tutkijan tulee tarpeen mukaan lisätä tietoisuuttaan teoreettisesta viitekehyksestä. Tutkija voisi toki tehdä havaintoja aineistosta ilman teorian tuntemustakin, mutta tällöin havainnot jäisivät irrallisiksi eikä niiden syvällisempi tulkitseminen ja kontekstien kerrostumaan kytkeminen olisi mahdollista. Teoria myös auttaa tutkijaa rajaamaan sekä käsitteellistämään ja mallintamaan aineistoaan. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Käytännössä tutkija perehtyi koko tutkimusprosessin ajan poliittista toimijuutta, Valko-Venäjän kansannousua sekä muita kansannousuja käsitteleviin tieteellisiin teoksiin. Vaikka tutkijalla oli aiempaa historian tuntemusta, pyrki tutkija etsimään erilaisia näkökulmia ja tulkintoja aiemmissa

kansannousuissa käytetystä symboliikasta tutkimuksen teoreettista viitekehystä täydentäen. Erityisesti 1990-luvun taitteessa tapahtuneet poliittiset mullistukset diskursseineen nousivat tutkimuksen kannalta mielenkiintoisiksi. Kolmivaiheista analyysimallia ajatellen voisi toisen askeleen työvaiheiden ajatella kuuluvan ensimmäiseen, tekstuaaliseen vaiheeseen. Toisessa askeleessa kontekstin merkitys alkoi jo nosta päätään, mutta toisessa askeleessa tulkinnallisuus oli vielä varhaisvaiheessa.

Askel 3: Analyysi edellyttää valikoivaa katsetta. Kolmannessa askeleessa tutkijalla on karkea ymmärrys aineistostaan, siihen liittyvästä kontekstien kerrostumasta sekä genrestä. Tutkija voi tässä vaiheessa terävöittää tutkimuskysymyksiään, sillä hänellä on aiempaa parempi näkemys siitä, ”mitä aineistolta voidaan kysyä. Havaittuja asioita on tarkoitus jo yhdistää tutkimuskysymyksiin. Analyyttinen katse on analyysin kolmannen askeleen avainsana. Teorian tuntemuksesta saaduilla ”silmälaseilla” aineistoa analysoidaan yhä syvemältä ja syvemältä. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Tässä tutkimuksessa tutkimuskysymyksiin ei analyysin tässä vaiheessa tehty enää suurempia muutoksi. Aineistoa oli alussa ryhmitelty visuaalisen ja auditiivisen symboliikan mukaan. Tässä vaiheessa näiden yläkäsitteiden alle listattiin alakäsitteitä, jolloin muodostui käsitekarttaa muistuttava kehikko. Ajatellen kolmivaiheista analyysimallia, voidaan tämän askeleen työvaiheiden sanoa edustavan jo representaatioita tuottavaa tulkitsevaa tutkimusotetta. Kolmannessa askeleessa havainnoille annettiin jo joitain merkityksiä sekä alustavia tulkintoja kontekstiin peilaten.

Askel 4: Tutkija koostaa aineiston. Neljäs askel edustaa aineiston koontivaihetta, jonka voi ajatella sinetöivän kolme edellistä askelta. Tutkijalla tulisi tässä vaiheessa olla mahdollisimman kattava teorian ja käsitteistön tuntemus sekä kerättyä aineistoa, jota tarvittaessa voidaan rajata tai täydentää. Aineiston ei siis tarvitse olla vielä lopullinen, mutta tutkijalla tulisi olla jo käsitys rikkaasta, tutkimuskysymyksiin vastaavasta aineistosta. Mikäli kerätty aineisto on rikasta ja tutkimuskysymyksiin vastaavaa ja teoreettinen tuntemus tutkittavasta ilmiöstä riittävän vahvaa, voi tutkija koostaa aineistonsa ja edetä prosessissaan. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Tässä vaiheessa tutkijalle

vahvistui aineiston riittävydestä ja rikkaudesta. Tutkija katsoi voivansa vastata tutkimuskysymyksiin koostamansa aineiston perusteella, mutta oli valmis täydentämään aineistoaan tarvittaessa sekä lisäämään teorialuntemustaan. Aineistonkeruun saturaatiopiste ajateltiin saavutetuksi. Aineiston täydentämiselle ei katsottu olevan tarvetta, mutta muutamia videoita jätettiin pois. Tutkija katsoi, että videoissa näkyi ja kuului samoja poliittista toimijuutta ilmentäviä visuaalisen sekä auditiivisen symboliikan komponentteja, jonka vuoksi aineistoa voitiin karsia. Aineiston koostamisen yhteydessä videoiden määrä putosi 34:sta 28:een.

Askel 5: Analyysi on valintoja. Tutkimusprosessille on tyypillistä, että rajaukset saattavat tarkentua tai muuten muuttua tutkimusprosessin edetessä. Diskurssitutkimuksen viides askel edustaakin eräänlaista välietappia, jossa rajoja sekä muita valintoja tarkistetaan ja tarvittaessa muutetaan. Tehtyjä rajoja sekä muita valintoja tulisi peilata juuri koostettuun aineistoon, tutkimuskysymyksiin sekä itse tutkimuksen tarkoitukseen. Valintojen tekemistä sisältävässä askeleessa tutkija voi rajata esimerkiksi jonkin asian analyysinsä ulkopuolelle tai päättää keskittyä johonkin tiettyyn asiaan tarkemmin. Viidettä askelmaa voisi ajatella eräänlaiseksi tienhaaraksi, josta tutkija voi valita useamman suunnan eteenpäin, mutta myös taaksepäin. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Viidennen askeleen ottaessa tutkijalla oli vahva käsitys rajaustensa onnistuneisuudesta sekä riittävästä tarkkuudesta. Aineiston ajateltiin olevan rikasta ja tutkimuskysymyksiin vastaavaa. Tässä vaiheessa tutkijalle oli tosin muodostunut jo alustava käsitys siitä, mitkä aineistosta nousevat asiat ansaitisivat tulla korostetuiksi myöhemmin tuloksia ja johtopäätöksiä kirjoittaessa. Tässä listattiin myös jo ensimmäiset jatkotutkimustarpeet. Kolmivaiheista diskurssianalyysin analyysimallia ajatellen voidaan tämän askeleen työvaiheiden sanoa edustavan tulkitsevaa tutkimusotetta.

Askel 6: Analyysi on havaintojen systemaattista luokittelua ja järjestämistä. Kuudennessa askeleessa havaintoja luokitellaan ja järjestetään isommiksi ryppäiksi. Näillä ryppäillä tarkoitetaan ryhmiä ja kategorioita, jolloin havainnot kytkeytyvät kokonaisuuksiksi antaen kokonaisvaltaisemman kuvan

tutkittavasta ilmiöstä laajempaa ymmärrystä luoden. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Tutkija oli jo aiemmissa askeleissa luonut käsitekarttoja, jotka tässä vaiheessa saivat lopullisen muotonsa. Käytännössä erilaiset kategoriat saivat lopullisen sisältönsä. Jo tutkimuskysymysten asettelu ohjasi luokittelua. Jo alusta alkaen visuaalisesti ja auditiivisesti havaittavaa symboliikkaa oli eroteltu, mutta havaintojen saatua yhä syvempää merkitystä symboliikan tehtävät saivat yläkäsitteitä. Esimerkiksi havaitun symboliikan tulkittiin toteuttavan kolmea erilaista tehtävää sekä saavan niissä eri tasoisia merkityksiä. Tässä askeleessa myös oppositioliikkeen käymät diskurssit hierarkioineen oli tunnistettu. Kolmivaiheisen analyysimallin viitekehyksestä katsoen tässä askeleessa oltiin siirtymässä tulkitsevasta vaiheesta kriittiseen vaiheeseen.

Askel 7: Analyysi vaatii käsitteellistämistä eli abstrahointia. Kun havainnot on saatu ryhmiteltyä, on aika suorittaa abstrahointi, eli käsitteellistäminen. Käytännössä aiemmin muodostettujen ryhmien yläkäsitteistäminen etenee kohti lopullista muotoaan merkitystä luoden. Systemaattisen järjestelyn ja yläkäsitteellistämisen jälkeen tutkijalla on jo ymmärrystä sekä valmiuksia kertoa tutkittavasta ilmiöstä perustellen. Teoreettisen viitekehyksen sekä aikaisemman tutkimuksen tuntemuksen merkitys korostuu yläkäsitteiden yhä syvempää merkitystä saadessa. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Tässä vaiheessa tutkija palautti mieleensä aiempaa tutkimusta sekä teoriaa, jota vasten hän peilasi havaintojaan sekä niiden yläkäsitteistöä. Edellisessä askeleessa visuaalisella ja auditiivisella symboliikalla oli havaittu päätehtäviä poliittisen toimijuuden ilmentäjinä. Vasta tutkimuksen tässä vaiheessa tutkijalle alkoi syntyä laajempaa ymmärrystä siitä, millä nimillä ensimmäiseen tutkimuskysymykseen liittyviä Valko-Venäjän opposition päädiskursseja tulisi kutsua. Vaikka tutkija peilasi aineistoaan aiempaan tutkimukseen sekä teoriaan, joutui tutkija tässä vaiheessa käyttämään paljon omaa harkintaansa. Tämä edellytti samaan aikaan analyttistä otetta, toisaalta rohkeaa subjektiivista tulkintaa. Teoreettisen viitekehyksen sekä tutkittavan ilmiön kontekstin kerrostumiseen antoivat eväitä tutkijan pohdinnalle sekä tulkinnoille. Tässä vaiheessa analyysiä abstrahointeineen voidaan jo sanoa selvästi suoritettuna kriittisellä tutkimusotteella. Analyysin kriittisessä vaiheessa

merkitysten syvempi hahmottaminen sekä kytkeytyminen syvempiin kontekstien kerrostumiin on keskeistä. Tämä kytkentä olikin seuraavan askeleen pääteema.

Askel 8: Analyysi on kytkentää. Kahdeksannelle askeleelle edettäessä tutkijalla on jo laajasti tulkintoja, jotka edelleen syvenevät. Syvempiä tulkintoja luotuaan tutkija kytkee löydöksensä osaksi laajempaa tieteellistä keskustelua omana puheenvuoronaan. Tutkijan löydöksille haetaan yhtymäkohtia aiemmasta tutkimuksesta. Tieteellisen dialogin voi ajatella olevan kaksisuuntainen. Uutta tutkimusta luodaan ensin aiemman tutkimuksen pohjalta, minkä jälkeen uusi tutkimus kytkeytyy osaksi aiempaa tutkimusta sen jatkoksi. Mekaanisen työskentelyn sijaan tässä askeleessa tutkijan työskentely on pohtivaa. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Tutkimuksen tässä vaiheessa tutkija kytki tunnistamansa diskurssit osaksi tutkittavaa ilmiötä sekä sen yhteiskunnallista kontekstia. Käytännössä tämän askeleen aikana yksittäisille havainnoille yläkäsitteinen oli löytynyt rooli tunnistetuissa diskursseissa ja näille diskursseille merkitys Valko-Venäjän oppositioliikkeen mielenosoituksissa loppukesällä 2020. Nämä pohdinnat kytkettiin osaksi laajempaa yhteiskunnallista kontekstia, Valko-Venäjän kansannousua ja edelleen osaksi Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä alkanutta demokratiakehityksen aaltoa. Tässä askeleessa tutkijalle syntyi myös ymmärrystä tutkimustensa tuloksista kasvatustieteen sekä yhteiskuntatieteiden näkökulmasta. Tutkimus näytti asemoituvan vahvasti poikkitieteelliseksi tutkimukseksi poikien jatkotutkimushaasteita eri tieteenaloille.

Askel 9: Analyysi on argumentointia ja kirjoittamista. Yhdeksäs askel edellyttää taas mekaanista työskentelyä, kirjoittamista. Laadullisen tutkimuksen tapaan tutkija tuo esiin omaa ajatteluaan ja päättelyään korostaen tulkintojaan sekä asioiden välisiä suhteita. Argumentointi tapahtuu kirjoittaessa. Diskurssitutkimukselle onkin ominaista argumentoinnin kulkeminen kirjoittamisprosessin yhteydessä heti tutkimuksen alusta lähtien. Jo tutkimuksen alussa tehtävät valinnat, rajaukset sekä aineiston ryhmittelyt ovat osa tutkijan argumentointia. Yhdeksännessä askeleessa argumentointi on kuitenkin näkyvämpää ja laajempaa. Argumentointi käsittää tässä vaiheessa jo

johtopäätöksiä, tutkimuksen arviointia sekä tutkimuksen laajempaa merkitystä jatkotutkimustarpeineen. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Tässä vaiheessa tutkimuksen analyysivaiheen voi sanoa olleen jo loppusuoralla. Yhdeksännessä askeleessa tutkija kirjoitti tutkimuksen tuloksia, johtopäätöksiä, tutkimuksen arviointia sekä johdantoa.

Askel 10: Analyysi on keskusteluun osallistumista. Kymmenettä askelta voi pitää jatkoa jatkona yhdeksännelle askelelle. Tutkimuksen voi tässä vaiheessa sanoa olevan valmis osana aihetta käsittelevää tieteellistä keskustelua. Kumuloituessaan uudella tutkimuksella tieteen voi ajatella menneen taas eteenpäin. Tutkimuksessaan tutkija esittää tärkeiksi katsomiaan jatkotutkimustarpeita, joihin tarttumisen katsoo olevan tieteen edelleen eteenpäin saattamiseksi tärkeää. Tutkijan tulkintoja edustava diskurssitutkimus on aina yksi kannanotto. Tämän vuoksi on tärkeää, että tutkija tutkimuksineen käy dialogia tieteen ja ympäristön kanssa. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Kymmenennen askeleen voi sanoa alkaneen tämän tutkimuksen valmistuttua. Julkisenä asiakirjana tämä pro gradu -tutkielma on kaikkien luettavissa ja hyödynnettävissä osana tieteellistä keskustelua.

Tämän tutkimuksen analysointiprosessi toteutettiin kymmenaskelisen mallin (Pietikäinen & Mäntynen, 2019) viitekehyksessä. Analyysiä toteutettaessa työvaiheita peilattiin myös diskurssianalyysin kolmivaiheiseen analyysimalliin (Pynnönen, 2013). Kymmenaskelinen malli kulki rihmastollisesti tekstuaalisesta ja analyttisestä vaiheesta ensin tulkitsevaan ja lopulta kriittiseen vaiheeseen. Asteittain syvenevässä tutkimusprosessissa tutkijalle hahmottui ensin yksittäisistä havainnoista merkityksiä saavia kokonaisuuksia, jotka hän kytki osaksi laajempia merkityksiä kontekstien kerrostumassa.

5.5 Eettiset ratkaisut

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) sekä suomalaisen tiedeyhteisön laatimien hyvien tieteellisten käytäntöjen ja eettisyyden vaaliminen halki koko tutkimusprosessin ovat tieteellisen tutkimuseetiikan kulmakiviä. Sitoutumalla

näihin tutkimukselle taataan eettinen hyväksyttävyys, luotettavuus sekä uskottavuus. Tutkijan tulisi tutkimusprosessissaan ja tuloksia esittäessään noudattaa rehellisyyttä, avoimuutta, huolellisuutta ja tarkkuutta. Tieteen ajatellaan olevan kumuloituvaa, mikä tarkoittaa uuden tiedon rakentuvan aiemman tiedon jatkoksi. Tiedettä harjoitettaessa tulee kunnioittaa aiempaa tutkimusta sekä tutkijoita, mikä tarkoittaa käytännössä huolellista lähdeviittaustekniikkaa ja tarkkaa erottelua oman pohdinnan ja toisten tutkijoiden saavutusten välillä. Tutkimusprosessin hyvä ja tarkka suunnittelu sekä sen avoin raportointi takaavat tutkimukselle läpinäkyvyyttä. Tutkimuksessa tulee ilmoittaa myös tutkimuksen rahoituslähteet sekä muut sidonnaisuudet, mikä on tärkeää arvioitaessa tutkimuksen puolueettomuutta. Tutkimusta varten tulee myös hankkia tarvittavat tutkimusluvut. (Kuula, 2015.) Tätä tutkimusta varten ei saatu minkäänlaista ulkopuolista rahoitusta, eikä tutkijalla ole henkilökohtaisia yhteyksiä Valko-Venäjälle, tai muihin tutkimuksen aineistoon liittyviin henkilöihin. Tutkija pyrki seikkaperäiseen tutkimusprosessin raportointiin, rehellisyyteen, huolellisuuteen sekä tarkkuuteen eettisiä näkökulmia pohtien. Tätä tutkimusta varten ei tarvittu erityistä tutkimuslupaa.

Tiedonhankinnassa tulee käyttää tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä menetelmiä (Hirsjärvi ym., 2010). Tässä tutkimuksessa empiirisenä aineistona toimii julkiseen levitykseen (YouTube) asetettu videomateriaali. Ennen aineiston keräämistä tutkija perehtyi YouTuben käyttöehtoihin sekä varmistui tekijänoikeuksiin liittyvistä rajoituksista. Videoissa esiintyvät henkilöt eivät todennäköisesti koskaan tule tietoiseksi tulleensa osaksi tätä tutkimusta. Tutkimusaineistona toimiva videomateriaali koostui julkiseen levitykseen asetetusta uutisaineistosta ja näin ollen sitä voitiin tekijänoikeuslain mukaan siteerata. Siteeraaminen tarkoitti tässä yhteydessä kuvakaappausten soveltamista. Tutkijalla ei ollut tarvetta kysyä videoiden julkaisijoilta tai videoilla esiintyviltä henkilöiltä suostumusta tutkimukseen. Tutkimuksen tekemisen ei voida olettaa asettavan videoilla esiintyviä henkilöitä tai videoiden julkaisijoita epäsuotuisaan asemaan. Esimerkiksi Valko-Venäjän oppositioliikkeen johtohahmot ovat tulleet julkisuuteen jo aiemmin omilla

nimillään ja kasvoillaan. Julkiseen levitykseen asetettujen videoiden siteeraaminen opinnäytetyössä ei vaadi erityistä tutkimuslupaa. Tutkimusprosessin ajaksi tutkijan tietokoneelle tallennetut aineistoon liittyvät YouTube-linkit poistettiin tutkimuksen valmistuttua. Vaikka tutkimuksessa ei käsitelty henkilötietoja, poistettiin tutkimusprosessin ajaksi tallennetut YouTube-linkit tutkijan tietokoneelta.

Ensimmäisiä tutkijan tekemiä eettisiä ratkaisuja tutkimuksessa on tutkimusaiheen valinta. Valintaa tarkastellessa nousee esillekin kysymys esimerkiksi aiheen valinnan motiivista. (Hirsjärvi ym., 2010.) Tämän tutkimuksen aiheen valintaa ohjasi tutkijan oma mielenkiinto yhteiskuntatieteiden ja kasvatustieteiden läpileikkaukseen, Euroopan historiaan sekä vallitsevaan demokratiakehitykseen Euroopassa. Tutkija ajattelee historiallisten tapahtumien kertovan syvällisesti ihmisten todellisesta olemuksesta sekä toiminnasta eri konteksteissa. Tutkijaa kiinnostaa ihmisten yhteiskunnassa vaikuttaminen, siinä onnistuminen sekä koulujärjestelmän kehittäminen poliittiseen toimijuuteen kannustavaksi. Tämän vuoksi tutkija katsoo yhteiskuntatieteitä sivuavan tieteenharjoittamisen hyödyksi myös kasvatustieteelle, jonka eräs tehtävä on yhteiskunnan jäseneksi kasvattaminen. Valko-Venäjän mielenosoitukset olivat lisäksi tutkimusta tehdessä vielä jokseenkin ajankohtainen sekä todennäköisesti historiankirjoihin jäävä tapahtuma. Tätä tutkimusta tehdessä aiheesta ei ilmiön tuoreudesta johtuen oltu tehty vielä laajempaa tutkimusta.

Epärehellisyyttä tulee välttää tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Tutkijan subjektiiviseen tulkitsemiseen perustuvassa diskurssianalyysissä ei koskaan voida täysin välttyä tutkijan ennakkoasenteilta tai -näkemyksiltä. (Hirsjärvi ym., 2010.) Eettiset kysymykset tiedostaen tutkija pyrki valitsemaan työskentelytapoja, jotka mahdollisimman paljon tukisivat objektiivista lähestymistapaa. Tällaisia toimintatapoja ovat muun muassa laaja perehtyminen teoriaan eri näkökulmista aiempaa tutkimusta kunnioittaen sekä pyrkimys mahdollisimman laajaan ja syvälliseen aineiston analyysiin.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa esitetään tutkimuksen tulokset. Luvun alaotsikot on nimetty tutkimuskysymysten mukaisesti ja sisältävät tutkimusaineiston perusteella saadut vastaukset tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen tulosten perusteella tehdyt johtopäätökset esitetään seuraavassa luvussa.

6.1 Oppositoliikkeen diskurssit loppukesän 2020 mielenosoituksissa

Ensimmäisellä tutkimustehtävällä selvitettiin mitä diskursseja Valko-Venäjän oppositioliikkeen poliittisesta toimijuudesta voi tunnistaa loppukesän (elokuu) 2020 mielenosoituksista länsimaisten uutiskanavien tuottamien uutisvideoiden perusteella. Tutkija tunnistoi tutkimusaineistosta päädiskurssin, jonka nimesi *muutosdiskurssiksi*. Muutosdiskurssi kätki alleen kaksi merkittävää ja selvästi erottuvaa oppositioliikkeen käymää diskurssia, *demokratiadiskurssin* sekä *feministisen diskurssin* (Kuvio 8). Tämä diskurssien kerrostuma rakentui monimodaalisesti visuaalisen ja auditiivisen symboliikan olleen keskeisiä resursseja loppukesän 2020 mielenosoituksissa Valko-Venäjällä. Tunnistettujen diskurssien voidaan sanoa rakentuneen pitkälti samoista merkityksellistämisen käytänteistä ja toimineen symbioosissa keskenään. Kuvio 8 havainnollistaa diskurssien kerrostumaa oppositioliikkeen kielenkäytössä. Jotta kielenkäyttöä visuaalisen ja auditiivisen symboliikan keinoin voidaan ymmärtää, täytyy ensin luoda katsaus diskurssien keskeisimpään sisältöön.

Demokratiadiskurssissa oppositioliikkeen poliittinen toimijuus ilmeni vaatimuksina uusista ja rehellistä presidentinvaaleista sekä yleisemmin kansanvaltaisen päätöksenteon toteutumisesta. Mikrotasolla diskurssia käytiin vaatimuksilla presidentti Lukašenkan erosta sekä oppositioliikkeen edustajien voiton tunnustamisesta. Esimerkiksi oppositioliikkeen iskulauseet sekä kyltit sisälsivät suoria kannanottoja vaalien vilpillisyydestä tai vaatimuksia vallanvaihdosta hallitsevaa presidenttiä arvostellen. Hallitsevaa presidenttiä

muun muassa verrattiin torakkaan ja hänen kuvansa yhteyteen liitettiin tiimalaseja kuvastamaan hänen hallintakautensa loppua. Suorat kehotukset virasta eroamiselle tiivistivät oppositioliikkeen demokratiadiskurssia jopa yksittäisiin sanoihin. Myös oppositioliikkeelle tunnusomainen punavalkoinen värikoodi (kuva 3) esimerkiksi lipuissa ja vaatteissa tai kokoontuminen hallintorakennusten edustalle voidaan tulkita vallanvaihdon vaatimuksen symboleiksi. Oppositioliikkeen käymä *demokratiadiskurssi* ymmärretään tässä tutkimuksessa hallinnollisia sekä poliittisia rakenteita ja valtasuhteita vastaan kohdistuvaksi kielenkäytöksi. Iskulauseiden, kylttien ja värikoodien lisäksi demokratiavaatimukset korostuivat oppositioliikkeen esittämissä musiikkikappaleissa. Joidenkin kappaleiden lyriikka oli poliittista ja demokratiahenkistä, jotkin kappaleet olivat tulleet muutoin tunnetuksi esimerkiksi Neuvostoliiton hajoamisen ja Itä-Euroopan maiden demokratisoitumisen vuosilta kytkeytyen näin kontekstien kerrostumaan. Tällaisia, mielenosoituksissa usein yhdessä laulettu ja soitettu kappale oli muun muassa Kino-yhtyneen Перемён -niminen kappale (kuva 2) tai Scorpionsin Wind of Change. Yhdessä tekemiseen perustuvaa demokratiaa symboloi myös oppositioliikkeen järjestymisen ihmismassoiksi ja ihmisketjuiksi (kuvat 6 ja 10) sekä oppositioliikkeen tunnus ”Yhdessä” (Ven. вместе) (kuva 5). Myös esimerkiksi kylteissä, lipuissa tai plakaateissa esiintyneen nyrkin kuvan voi ajatella symboloivan vaatimuksia vallanvaihdesta (kuvat 1 ja 5).

Feministiseksi diskurssiksi nimetyn diskurssin puolestaan ymmärretään kohdistuneen enemmän kulttuurillisia rakenteita ja valtasuhteita vastaan kohdistuvaksi. Feministisessä diskurssissa oppositioliikkeen poliittinen toimijuus kohdistui yleisemmin esimerkiksi arvomaailmaan liittyviin muutoksiin. Tässä tutkimuksessa feministinen diskurssi sai nimensä oppositioliikkeen profiloituessa voimakkaasti kolmen nuoren naisen johtamaksi kansanliikkeeksi, mitä vanhollisessa, vanhempien miesten johtamassa maassa voi pitää radikaalina ilmiönä. Naisten ja erityisesti nuorten naisten rooli oppositioliikkeen diskurssissa oli merkittävä ja konkreettinen feministisen diskurssin komponentti (kuva 1). Myös länsimaisten musiikkikappaleiden tai eri maiden lippujen hyödyntäminen (kuva 2) osana diskurssia voidaan ajatella

muokanneen kulttuuria ja arvomaailmaa Venäjän ohjailemasta etupiirivaltiosta kohti läntisen Euroopan arvoja. Autoritäärisellä otteella johdetussa maassa myös sydänsymbolin näkyvä käyttö (kuva 5) viesti oppositioliikkeen pyrkimyksestä profiloitua humaniksi vaihtoehdoksi vallitsevassa kulttuurissa. Siinä missä demokratiadiskurssi ajoi muutoksia virallisiin instituutioihin ja hallinnollisiin rakenteisiin, haastoi feministinen diskurssi epävirallisia instituutioita, kulttuuria, arvoja sekä valtasuhteita.

Nämä kaksi diskurssia muodostivat symbioosin, johon kiteytyi oppositioliikkeen sanoma, ”muutos” (Ven. Перемена). Kielenkäyttö, jota Valko-Venäjän oppositio kävi, tähtäsi muutoksiin useammalla alueella edellä kuvatulla tavalla. Muutoksen diskurssi versoi oppositioliikkeen poliittisesta toimijuudesta, jolla oppositio halusi antaa kansan vaikuttaa omiin ja yhteisönsä asioihin. Tämän tutkimuksen kontekstin, loppukesän 2020 mielenosoitusten lisäksi, oppositioliikkeen poliittinen toimijuus diskursseineen versoo myös muissa genreissä ja muilla forumeilla. Loppukesän 2020 mielenosoitukset olivat kuitenkin keskeinen muutosdiskurssin forum, jossa diskurssia käytiin kymmenien-, jopa satojentuhansien ihmisten voimien (kuva 6), mikä kuvastaa diskurssin volyyymia. Valko-Venäjän vuorovaikutuksessa korostui kielenkäyttö suurella ihmismassalla kollektiivista toimijuutta edustaen. Kielenkäytössä korostuikin usein oppositioliikkeen tunnus, ”Yhdessä” (Ven. вместе). Tämä tutkielma nimettiin näiden venäjänkielisten sanojen mukaan, ”Вместе за перемены!” (Suom. Yhdessä muutosta kohti!).

Valko-Venäjän oppositioliikkeen poliittista toimijuutta diskursseineen voidaankin sanoa esiintyvän sekä yksilö-, että erityisesti ryhmätasolla. Yksittäinen henkilö saattoi pitää puheita mielenosoituksissa (kuva 1) tai tahollaan kantaa punavalkoista värikoodia (kuva 3). Toimijuus kuitenkin muuttui kollektiiviseksi mielenosoittajien yhdistyessä esimerkiksi laulamaan yhdessä (kuva 2), kantamaan isoja lippuja yhdessä (kuva 4) tai muodostamaan ihmisketjuja yhdessä (kuvat 9 ja 10). Oppositioliikkeen voi kiteyttää ajavan muutosta sekä yhteiskunnan virallisiin että epävirallisiin instituutioihin, ja tämän muutoksen ajatellaan olevan mahdollinen yhteisvoimin. Valko-Venäjän oppositioliikkeen kielenkäyttö on aineiston perusteella luonteeltaan ”vaativaa”.

Neuvottelevan ja sovittelevan otteen sijaan oppositioliikkeen voi havaita kokoontuneen äänekkäisiin mielenosoituksiin vaatimaan yhteiskunnallisia muutoksia ja olevan valmis taisteluun niiden puolesta. Oppositioliike otti muun muassa näkyvästi yhteen poliisien kanssa (kuvat 6 ja 7) ja kaduilla pidettiin näkyviä puheita hallinnon vastatoimista huolimatta (kuva 1). Esimerkiksi iskulauseissa ja kylteissä korostuivat suorat vaatimukset presidentin erosta sekä uusista vaaleista. Lisäksi ihmisketjuilla ja massoilla pyrittiin näyttämään oppositioliikkeen voima ja taisteluvalmius (kuvat 6, 9 ja 10).

Kuvio 8

Valko-Venäjän oppositioliikkeen diskurssien kerrostuma.

Valtarakenteita ravisteleva toimijuus törmää aina valtataisteluun, mikä usein kovenee toimijuuden muuttuessa yksilötason toimijuudesta kollektiiviseksi toimijuudeksi (Kestilä-Kekkonen ym., 2017). Valko-Venäjän oppositioliikkeen kohtaamaan valtataistelun voi todeta saaneen äärimmäisiä, jopa väkivaltaisia ilmenemismuotoja pahoinpitelyineen ja pidätyksineen. Oppositioliike toi myös julki kuvia poliisin pahoinpitelemistä mielenosoittajista. Mellakkavarustein varustautuneet poliisivoimat (kuva 7) ja hallinto eivät näytä kaihtaneen keinoja oppositioliikkeen poliittisen toimijuuden tukahduttamisessa. Aineistosta saattoi havaita yksittäisiä henkilöitä pidätettävän, ihmisten käyvän poliisien kimppuun, toisaalta ihmisten jopa halaavan poliiseja (kuva 8). Ihmisten voi myös havaita muodostavan ihmisketjuja toistensa suojaksi, rintamaksi. Vaikka valtataistelun

syvin olemus käytiinkin kansalaisten ja valtarakenteiden välillä, konkretisoitui valtataistelu esimerkiksi pääkaupunki Minskin kaduille loppukesällä 2020. Aineiston perusteella ei selviä oppositioliikkeen ja hallinnon välisen valtataistelun lopputulos, mutta tietävästi oppositioliike ei onnistunut kaikissa tavoitteissaan, joihin se poliittisella toimijuudellaan pyrki. Oppositioliike ei onnistunut syrjäyttämään presidentti Lukašenkaa, mutta joidenkin perustuslaillisten uudistusten ajatellaan syntyneen oppositioliikkeen painostuksesta (Wilson, 2021). Oppositioliikkeen poliittisen toimijuuden voi kuitenkin havaita luoneen selkeän haastajan hallinnolle. Esimerkiksi nuorten naisten rooli diskurssin toteuttajina korostui selkeästi. Kuva 1 kuvaa nuorten naisten roolia oppositioliikkeen keulakuvana sekä kolme oppositioliikkeen keskeistä visuaalista symbolia.

Kuva 1

Nuoret naiset diskurssin toteuttajana sekä kolme oppositioliikkeen symbolia (France 24 English, 2020)

Tunnistettujen diskurssien voidaan ymmärtää olevan samoja yksilö- ja ryhmätasolla, mutta ne rakentuvat eri keinoin ja erilaisilla resursseilla. Muutosdiskurssin tuloksina voidaan aineiston perusteella nähdä representaatiot oppositioliikkeestä, nykyhallinnosta sekä vallitsevasta

yhteiskuntajärjestelmästä. Muutosdiskurssi luo representaation oppositioliikkeestä rehellisyyteen ja demokratiaan pyrkivästä uudistajasta, jolla on takanaan laaja tuki. Nykyhallinto puolestaan saadaan näyttämään epärehelliseltä ja vanholliselta, vallitsevaa diktatuuria ylläpitävänä voimana. Vallitseva yhteiskuntajärjestelmä saadaan muutosdiskurssilla näyttämään harvainvaltaiselta sortojärjestelmältä. Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan visuaalista ja auditiivista symboliikkaa Valko-Venäjän oppositioliikkeen poliittisen toimijuuden ilmentymänä, tämän diskurssin resurssina.

6.2 Symboliikka poliittisen toimijuuden ilmentäjänä

Toisella tutkimuskysymyksellä tutkittiin miten Valko-Venäjän oppositioliikkeen poliittinen toimijuus ilmeni visuaalisen ja auditiivisen symboliikan keinoin loppukesällä 2020 mielenosoituksissa länsimaisten uutiskanavien tuottaman aineiston perusteella. Edellisessä kappaleessa kuvattuja diskursseja voi todeta käydyn visuaalisesti sekä auditiivisesti. Symboliikka oli molempien ulottuvuuksien osa-alue, jota hyödynnettiin poliittisen toimijuuden työkaluina ja rakennusaineena. Symboliikkaa käytetään usein politiikassa kielenkäytön tehosteena (Pekonen, 1991), ja näin oli myös Valko-Venäjän mielenosoituksissa loppukesällä 2020. Visuaalisen ja auditiivisen symboliikka ilmensivät oppositioliikkeen poliittista toimijuutta kolmessa eri tehtävässä. Symboliikka toimi ideologian kiteyttäjänä, tunnistajina/yhdistäjinä sekä valtataistelun työkaluina. Taulukko 3 havainnollistaa visuaalisen ja auditiivisen symboliikan rooleja poliittisen toimijuuden ilmentäjänä edellä mainituissa rooleissa. Tässä tutkimuksessa symboliikan merkitystä on arvioitu kolmiportaisesti:

- Todella merkittävä (merkitty taulukkoon x tunnuksella xxx)
- Merkittävä (merkitty taulukkoon x tunnuksella xx)
- Jokseenkin merkittävä (merkitty taulukkoon x tunnuksella x)

Taulukko 3

Poliittisen toimijuuden ilmentyminen visuaalisella ja auditiivisella symboliikalla

Symboli	Ideologian kiteyttäjä		Yhdistäjä/ Tunnistaja		Valtataistelun väline	
	Visuaalinen	Auditiivinen	Visuaalinen	Auditiivinen	Visuaalinen	Auditiivinen
Efektit					xx	xx
Halaus			xx		xxx	
Huuto, hurraus				xx		xx
Ihmisketju	xxx		xxx		xxx	
Iso lippu	xx		xx		xx	
Lippu	xx		xx		x	
Musiikki äänitallenteelta		xxx		xxx		xxx
Puheet		xxx		x		xx
Punavalkoinen värikoodi	xxx		xxx		xxx	
Sydän, nyrkki ja voitonmerkki	xxx		xx		x	
Taputus				x		x
Valtataistelun uhrit					xxx	
Yhteislaulu		xxx		xxx		xxx

Todella merkittäviksi symboleiksi arvioitiin symbolit, jotka yleisimmin näkyivät tai kuuluivat mielenosoituksissa ja lisäksi selkeimmin kiteyttivät oppositioliikkeen toimijuutta tietyssä tehtävässä. Todella merkittävälle symboleille oli myös ominaista niiden kytkeytyminen lujasti kontekstien kerrostumaan saaden vaikutteita esimerkiksi historiasta. Jokseenkin merkittäviksi symboleiksi arvioitiin symbolit, jotka lähinnä tukivat tai tehostivat diskurssia esiintyen satunnaisemmin. Tällaisia symboleita olivat muun muassa ääntä tuottavat kättentaputukset. Merkittävät symbolit edustivat kahden

edellisen välimuotoa. Merkittävimmit poliittisen toimijuuden ilmentäjiksi tutkimuksen kontekstissa nousevat ihmisketjut, eri tavoin tuotettu musiikki sekä punavalkoisen värikoodinkäyttö. Punavalkoisen värikoodin käyttö on varsin moniulotteinen poliittisen toimijuuden resurssi. Sitä käytettiin vaatteissa, kasvomaalauksissa, kukka-asetelmissa ja ilmapalloissa. Punavalkoisen värin voi ymmärtää valikoituneen kansannousun symboliksi Valko-Venäjän vanhan, vuoteen 1995 voimassa olleen lipun mukaan.

Ideologian kiteyttäminen on eräs symboliikan päätehtävä (Pekonen, 1991). Symboliikan käytöllä voidaan viestiä abstraktia ideologiaa tai konkreettisia asioita. (Pielke, 2012). Valko-Venäjän oppositioliike toi viestiänsä ja ideologiaansa julki symboliikan keinoin. Vanhan lipun käytön punavalkoisine väreineen voidaan tulkita symboloivaksi vallan vaihtoa tai uuden järjestyksen alkua ilman nykyistä presidenttiä (kuvat 3 ja 4). Punavalkoisen värin voidaan ajatella kiteyttäneen oppositioliikkeen poliittisen sanoman ottaen pesäeroa hallinnosta. Punavalkoinen lippu oli käytössä 1990-luvun alkupuolella ennen presidentti Lukašenkan hallintokauden alkua (Sierakowski, 2020). Tuolloin Valko-Venäjällä demokratian kehitys otti ensiaskeliansa sosialismin romahdettua. Mielenosoituksissa todella yleisesti näkynyt punavalkoinen värikoodi viesti voimakkaasti vallanvaihdon vaatimusta kytkeytyen historiansa takia tiiviisti kontekstien kerrostumaan. Tämä teki punavalkoisesta värikoodista todella merkittävän symbolin opposition poliittisen toimijuuden ilmentäjänä.

Yhteislaululla ja tallenteilta soitetulla musiikilla oli aineiston perusteella todella merkittävä tehtävä oppositioliikkeen diskurssissa poliittisen toimijuuden ilmentäjänä (kuva 2). Mielenosoituksissa laulettiin ja soitettiin poliittisia kappaleita, sekä esimerkiksi 1980-luvulla sävellettyjä demokratiahenkisiä neuvostorock-klassikoita. Erääksi Neuvostoliiton hajoamisen symboliksi nousseeseen Kino-yhtyeen "Перемени!" (suomeksi "muutos!") -niminen kappale muodostui todella merkittäväksi symboliksi, jolla oppositioliike kävi diskurssiaan. Muutosdiskurssiksi nimetty oppositioliikkeen päädiskurssi nimettiin tämän kappaleen mukaan. Musiikille oli ominaista, että se kuului ilmeisen kauas ja kappaleiden lyriikat tiivistivät oppositioliikkeen ideologiaa. Esimerkiksi edellä kuvattu, Neuvostoliiton hajoamisen vuosilta tuttu, Перемени!

-kappale kytkeytyi historiansa ja kiteytetyn demokratiahenkisen lyriikkansa takia tiiviisti osaksi kontekstien kerrostumaa, mikä teki siitä todella merkittävän symbolin oppositioliikkeen poliittisen toimijuuden ilmentäjänä (kuva 2).

Kuva 2

Перемен! -kappale yhteislauluna osana audittiivisesti havaittavaa symboliikkaa sekä kollektiivista toimijuutta (Radio Free Europe/Radio Liberty, 2020)

Toinen symboliikan päätehtävä on tunnistaminen/ yhdistäminen (Pekonen, 1991). Punavalkoista väriyhdistelmää kantavat henkilöt voitiin loppukesän mielenosoituksissa tunnistaa oppositioliikettä tukeviksi henkilöiksi. Vaikka mielenosoitukseen osallistuneet todennäköisesti edustivat hyvin erilaisia katsantokantoja, punavalkoista väriyhdistelmää kantavien saattoi olettaa osallistuvan muutosdiskurssiin vähintäänkin jollain panoksella väriyhdistelmän yhdistäessä heitä. Kuvat 3 ja 4 havainnollistavat punavalkoisen värimaailman käyttöä. Yksittäisen henkilön kantaessa punavalkoista lippua voi poliittisen toimijuuden ajatella toteutuvan ensin yksilötasolla. Mikäli yksilöt ryhmäytyvät ja yhdessä kantavat lippuja, muuttuu poliittinen toimijuus ryhmätasoiseksi toimijuudeksi. Loppukesän 2020 mielenosoituksissa nähtiin performansseja, joissa sadat ihmiset kantoivat yhdessä kymmeniä metrejä pitkiä lippuja, mikä edusti poliittista toimijuutta kollektiivisella tasolla (kuva 4).

Kuva 3

Punavalkoinen värikoodi yhdistäjänä/tunnistajana yksilö- ja ryhmätason toimijuudessa yhdistäjänä sekä ideologian kiteyttäjänä (Sky News, 2020)

Kuva 4

Punavalkoinen värikoodi ryhmätason toimijuudessa valtataistelun välineenä, tunnistajana, sekä ideologian kiteyttäjänä (ABC News, 2020)

Toimijuus on vallankäyttöä ja siksi sen toteutumisesta seuraa aina valtataistelua, joka voi olla näkyvää tai piilevää (Eteläpelto ym., 2014). Loppukesän 2020 mielenosoituksissa Valko-Venäjällä valtataistelun voi aineiston perusteella todeta saaneen varsin näkyvän ja äärimmäisen muodon. Aineistosta voi havaita hallinnon alaisuudessa toimivan poliisin ottaneen yhteen mielenosoittajien kanssa pahoinpidellen ja pidättäen heitä. Mielenosoittajien voi toisaalta havaita repivän poliisien kommandopipoja ja muodostavan ihmisketjuja sekä ihmismuureja suojakseen. Valtataistelun kovuudesta johtuen valikoituivat myös oppositioliikkeen symbolit voimaa uhkuviksi taisteluun, jopa sodankäyntiin kannustaviksi. Opposition symboleina kansannousussa toimi muun muassa nyrkki sekä voitonmerkki (kuva 5). Nyrkki, sydän ja voitonmerkki voidaan tulkita ideologian kiteyttäjiksi, mutta niillä oli vahva funktio myös valtataistelun välineinä. Nyrkin voi tulkita symboloineen vanhan järjestelmän murskaamista sekä yleisemmin vastarintaa. Sodankäynnistä tutun voitonmerkin puolestaan voi tulkita oppositioliikkeen uskoksi muutoksen ja voiton mahdollisuuteen, jonka tarkoitus oli rohkaista oppositioliikkeen jäseniä. Oppositioliikkeen kyltteihin tai henkilöiden kasvoihin maalatut nyrkit ja voitonmerkit voi tulkita eräänlaisiksi sotamaalauksiksi, jotka saivat kantajansa näyttämään voimakkaammilta taistelutahtoa ja vastarintaa uhkuen. Oppositioliikkeen voi sanoa uskoneen voittoon, mutta olettaneen sen vaativan kovaa ja näkyvää valtataistelua kollektiivisella tasolla (kuva 6). Nyrkin ja voitonmerkin rinnalla näkyvän sydämen voi ajatella symboloivan läheisyyttä tai yhteisöllisyyttä, tavoitellun muutoksen humaaniutta. Rakkauden ja hyvyyden symboliksi muodostuneen sydämen (Pekonen 1991, 11) voi ajatella olevan vastapaino diktatuurille. Nyrkin, voitonmerkin ja sydämen yhteydessä nähtiin usein oppositioliikkeen iskulause "вместе" (suomeksi "yhdessä"). Tämän symbolien kolmikön voikin ajatella toteuttavan demokratiadiskurssia, jossa yhdessä ajetaan kansanvaltaista, humanimpaa järjestelmää (kuva 5).

Kuva 5

Sydän, nyrkki, voitonmerkki ja "вместе"-tunnus kättentaputuksin (France 24 English, 2020)

Mielenosoitusten laajuus kuvaa myös valtataistelun laajuutta (kuva 6). Kokiessaan asemansa sorretuksi, ihmisissä on havaittu heräävän luontainen halu aktivoitua ja ryhtyä muuttamaan ympäröivää yhteiskuntaa (Freire, 2016). Vaikka Valko-Venäjän kaltaisessa maassa poliittiseen toimijuuteen liittyy olennaisia riskejä, voi aineiston perusteella havaita todella monen kuitenkin olevan valmiita aktivoitumaan (kuva 6). Poliittisten oikeuksien ja sanavapauden rajoittamisesta tunnetussa maassa yksilöt eivät välttämättä lähtökohtaisesti uskaltaisi ryhtyä hallintoa vastustavaan toimintaan, mutta valtataistelun henkeä puhkuvan joukon jatkoksi voisi ajatella olevan turvallisempaa mennä. Diskursseilla voi aineiston perusteella todeta olevan kykyä muuttaa yksilötason toimijuutta kollektiiviseksi toimijuudeksi ja nostaa valtataistelun panoksia. Kuvat 6 ja 7 havainnollistaa mielenosoitusten sekä valtataistelun laajuutta ja kovuutta. Esimerkiksi pääkaupunki Minskin kaduille kerääntyi elokuussa 2020 tuhansia ihmisiä, joiden ryhmätasoinen poliittinen toimijuus ilmeni osin visuaalisella ja auditiivisellä symboliikalla.

Kuva 6

Poliittinen toimijuus ryhmätasolla, mielenosoitusten ja valtataistelun laajuus (On Demand News, 2020)

Aineistossa näkyi mielenosittajia kantamassa kuvia poliisin pahoinpitelemiksi joutuneista ihmisistä sekä heidän vammoistaan. Kuvan voi ajatella saavan symbolista arvoa, mikäli sen ympärille rakentuu diskurssia (Pekonen, 1991). Uhrikuvat voi tulkita pyrkimykseksi sankari- tai marttyyrihahmojen rakentamiseen. Mikäli sankari- tai marttyyritarinat onnistuvat lisäämään taistelutahtoa, voi uhrikuvia ajatella valtataistelun välineiksi. Valtataistelussa vammoja saaneiden kuvien näyttäminen sai vastapuolen näyttämään pahalta ja epäoikeudenmukaiselta sortajalta, minkä voisi ajatella kannustavan hallinnon vastaiseen diskurssiin. Valtataistelun julmuus saattaa toisaalta lisätä pelkoa, mutta pelon muuttuessa vihaksi saattaa tunne sorrosta muuttua poliittiseksi toimijuudeksi. Pelon voittaessa ihmisten voisi ajatella pysyvän poissa mielenosoituksista, mutta vedotessaan ihmisten oikeudenmukaisuuden tuntoon, kääntyvät ne oppositioliikkeen poliittisen toimijuuden resursseiksi, osaksi muutosdiskurssia. Oppositioliike ainakin osittain onnistui rohkaisemaan ihmisiä näkyvään vastarintaan jopa kovin ottein. Yksittäisten ihmisten saattoi havaita rohkaisevan esimerkillään mielenosittajia kohtaamaan poliisivoimat (kuva 7), mikä oli omiaan muuttamaan yksilötasoisesta toimijuudesta kollektiiviseksi

toimijuudeksi. Valtataistelun sekä siihen liittyvien uhrien näkyvän esilletuomisen voi ajatella olevan varsin merkittävä erään muutosdiskurssin representaation kannalta. Valtataistelun julmuuden ja uhrikokemusten korostaminen luo mielikuvaa julmasta ja sortavasta nykyhallinnosta ja vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän demokratiavajeesta. Oppositioliikkeen kielenkäytöstä saattoi erottaa esimerkiksi kättentaputuksia, huutojen tai efektien käyttöä. Näiden voi ajatella voimistavan oppositioliikkeen tiukkasävyistä ja vaatimuksiin tähtäävää diskurssia toimien näin valtataistelun välineinä.

Kuva 7

Oppositioliikkeen ja hallinnon välinen valtataistelu (The Guardian, 2020)

Valko-Venäjän mielenosoituksissa oppositioliikkeen ja hallinnon alaisuudessa toimivien poliisivoimien kontaktit eivät olleet pelkästään väkivaltaisista. Vaikka oppositioliikkeen edustajat haastoivat poliisivoimat repien esimerkiksi mellakkapoliisien huppuja, sai valtataistelu toisenlaisiakin muotoja. Oppositioliikkeen jäsenten saattoi havaita ojentavan kukkia tai jopa halaavan mellakkapoliiseja (kuva 8). Halaamista voisi luonnehtia positiiviseksi, jopa rakkaudelliseksi hyvätahdon eleeksi, jolla oppositioliikkeen voisi ajatella viestivän hallinnon edustajille heidän kuuluvan samaan kansaan. Halaamisen voisi ajatella pyrkimykseksi saada poliisivoimien edustajan luopumaan

väkivallasta tai vaihtamaan puolta, mikä teki halauksesta valtataistelun välineen. Halaamisen voi myös tulkita viestineen oppositioliikkeen ideologiaa, joka diktatuurisen otteen sijaan pyrkii toisenlaisiin vaikuttamiskeinoihin. Kuva 8 havainnollistaa halausta valtataistelun välineenä ja ideologian kiteyttäjänä.

Kuva 8

Oppositioliikkeen kannattaja halaa mellakkapoliisia (Channel 4 News, 2020)

Valko-Venäjän oppositioliikkeen johtohahmoiksi nousi vuonna 2020 kolmen nuoren naisen ryhmä (Wilson, 2021). Nämä kolme naista esiintyivät aktiivisesti mielenosoituksissa ennen ulkomaille pakenemistaan. Naisten merkittävän roolin oppositioliikkeessä voi ajatella saaneen symbolista arvoa, sillä naiseuden ympärille rakentui selvästi diskurssia (kuvat 1 ja 2). Vanhollisessa maassa naisten ei uskottu saavan kannatusta vaaleissa, mutta hallinnon yllätykseksi taitavasti sosiaalista mediaa käyttävien naisten johtaman oppositioliikkeen voi todeta saaneen ihmismassoja taakseen. Valko-Venäjän kansannousua onkin kutsuttu ”naisten vallankumoukseksi”. (Sierakowski, 2020.) Nuorten naisten demokraattisine ihanteineen voi ajatella olleen selkeä vastakohta iäkkäille ja autoritäärisille miesjohtajille. Muutosdiskurssin representaatioksi muodostuukin kuva oppositioliikkeestä uudistajana. Diskurssitutkimuksessa tutkijan mielenkiinto kohdistuu yleensä siihen, miten kieltä käytetään, miten

monimodaalista vuorovaikutusta käydään, mistä se kumpuaa ja mitä vuorovaikutuksesta seuraa (Pietikäinen & Mäntynen, 2019). Aineiston perusteella diskurssien olemusten kannalta suurta merkitystä näyttäisi olleen myös sillä, *kuka* tai *ketkä* diskurssia käyvät.

Poliittisen toimijuuden voi aineiston perusteella todeta ilmentyneen pitkälti samoin symbolein sekä yksilö- että ryhmätasolla. Myös eroja kuitenkin oli. Tiettyjen symbolien voidaan sanoa saavan eri suuruisia merkityksiä yksilö- ja ryhmätason toimijuudessa. Toimijuuden siirtyessä yksilötasolta kollektiiviseksi toimijuudeksi, voi valtataistelun todeta saaneen laajemmat mittasuhteet. Valtataistelun kovetessa sai poliittinen toimijuus uutta symboliikkaa resurssikseen. Yksilötaso saattoi käydä muutosdiskurssia esimerkiksi voitonmerkein ja nyrkin kuvin, isompi ryhmä saattoi muodostaa ihmisketjun.

Elokuun 23. päivä vuonna 2020 oli niin kutsutun Baltian ketjun vuosipäivä. Vuonna 1989 toteutuneella Baltian ketjulla tarkoitetaan noin 600 kilometrin mittaista ihmisketjua, joka kulki Tallinnasta Vilnaan. Tiukasta KGB:n valvonnasta huolimatta itsenäisyyttään haluavien Baltian maiden kansalaisten onnistui järjestäytyä pitkäksi ihmisketjuksi teiden varsille, jossa he toisiaan käsistä kiinni pitäen lauloivat yhteislauluja, heiluttivat Baltian maiden lippuja ja pitivät poliittisia puheita. Baltian ketjusta on muodostunut merkittävä vastarinnan ja sosialismin romahtamisen symboli. (Eglitis & Ardava, 2012.) Tasan 31 vuotta myöhemmin, 23.8.2020 järjestettiin Valko-Venäjällä ja sen rajoilla vastaavanlainen noin 30 kilometriä pitkä ihmisketju, johon osallistui ihmisiä ulkomaita myöten. Tähän ryhmätason toimijuutta edustavaan performanssiin osallistui muun muassa Liettuan presidentti. Kuvat 9 ja 10 havainnollistavat Valko-Venäjän ”vapauden ketjua”, jossa visuaalisesti havaittavan symbolisen performanssin voi ajatella symboloineen voimaa, vastarintaa sekä yhdistymistä kansakuntien kesken. Oppositioliike mallinsi historiallisen tapahtuman osaksi kielenkäyttöään kytkien mielenosoitukset ja kansannousunsa osaksi Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä alkanutta demokratiakehitystä. Selkeästi näkyvä, voimakkaasti diskursseja toteuttava ja syvälle kontekstien kerrostumaan pohjautuva kielenkäytön muoto teki tästä ihmisketjusta yhden merkittävimmän oppositioliikkeen toimijuutta ilmentävän symbolin. Ihmisketjun voi tulkita

myös olevan omiaan korostamaan yhdessä tekemisen voimaa ja tarvetta muutoksessa. Ihmisketju opposition kielenkäyttönä representoikin oppositioliikkeen kansainvälistä tukea nauttivaksi vastarintaliikkeeksi, jolla oli kytkös historian kulkuun. Ihmisketju-performanssin voi myös ajatella representoivan nykyhallinnon Neuvostoliiton kaltaiseksi sortojärjestelmäksi, josta kansakunnat tahtovat vapautua. Vaikka vapauden ketjun kaltaista ihmisketjua oli jo kerran aikaisemmin hyödynnetty, voi sitä pitää Valko-Venäjän oppositioliikkeelle erityisenä kielenkäytön muotona loppukesän 2020 mielenosoituksissa.

Kuva 9

Liettuan presidentti yhtenä "vapauden ketjun" lenkinä (AFP News Agency, 2020)

Kuva 10

"Vapauden ketju" maantiellä (Euronews, 2020)

7 POHDINTA

Tässä luvussa esitetään yhteenvetoa ja pohdintaa tutkimuksen tuloksista. Luvussa esitetään myös jatkotutkimushaasteita ja tutkimuksen arviointi. Luvun lopussa pohditaan myös mahdollisuuksia tutkimuksen tulosten soveltamiseksi käytännössä.

7.1 Yhteenveto, tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Ensimmäisellä tutkimustehtävällä selvitettiin mitä diskursseja Valko-Venäjän oppositioliikkeen poliittisesta toimijuudesta voitiin tunnistaa loppukesän 2020 mielenosoituksista länsimaisten uutiskanavien tuottaman aineiston perusteella. Aineistosta kyettiin tunnistamaan yksi oppositioliikkeen poliittisesta toimijuudesta kumpuava päädiskurssi, joka koostui kahdesta diskurssista. Symbioosissa toimineet *demokratiadiskurssi* ja *feministinen diskurssi* tähtäsivät yhdessä yhteiskunnalliseen muutokseen yhdistyen *muutosdiskurssiksi*.

Demokratiadiskurssi tähtäsi muutoksiin virallisissa instituutioissa ja *feministinen diskurssi* muutoksiin epävirallisissa instituutioissa, kuten kulttuurissa ja arvomaailmassa. Mielenosoitusten genressä käyty muutosdiskurssi tuotti selkeästi tunnistettavia representaatioita oppositioliikkeestä, nykyhallinnosta sekä vallitsevasta yhteiskuntajärjestelmästä. Satojentuhansien ihmisten kollektiivisesta toimijuudesta ammentava muutosdiskurssi sai oppositioliikkeen näyttämään rehellisyyteen ja demokratiaan yhteisvoimin pyrkivältä uudistajalta, jolla on takanaan laaja, jopa kansanvälinen tuki. Nykyhallinto puolestaan saatiin näyttämään epärehelliseltä ja vanholliselta, vallitsevaa diktatuuria ylläpitävältä voimalta. Vallitseva yhteiskuntajärjestelmä saatiin muutosdiskurssilla näyttämään harvainvaltaiselta sortojärjestelmältä. Loppukesän 2020 mielenosoitukset olivat oppositioliikkeen olennainen poliittisen toimijuuden forum, joka kytki kansannousun osaksi Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä syntyneitä demokratiakehityksen aaltoa. Oppositioliikkeen poliittisessa

toimijuudessa korostui toimijuuden kollektiivinen ulottuvuus. Suuresta joukosta koostuva oppositioliike oli yhdessä vahvempi kohtaamaan poliittiseen toimijuuteen liittyvän äärimmäisen kovan valtataistelun. Valtataistelun kovuudesta johtuen oppositioliikkeen diskurssi oli luonteeltaan vaativaa. Neuvottelujen ja rauhallisten keskustelujen sijaan oppositioliike kokoontui kaduille äänekkäiksi massoiksi vaatimaan muutosta hyödyntäen näkyvästi sekä visuaalista että auditiivista symboliikkaa kielenkäytössään. Oppositioliikkeen kielenkäytölle valikoitui paljon symboleja, jotka toimivat hyvin nimenomaan kollektiivisen toimijuuden työkaluina mielenosoitusten genressä. Tällaisia symboleja olivat muun muassa historiallisesta tapahtumasta mallinnettu ihmisketju, musiikki, suurten lippujen kantaminen sekä näkyvä punavalkoisen värikoodin käyttö.

Toisella tutkimuskysymyksellä tutkittiin miten Valko-Venäjän oppositioliikkeen poliittinen toimijuus ilmeni visuaalisen ja auditiivisen symboliikan keinoin loppukesän 2020 mielenosoituksissa länsimaisten uutiskanavien tuottaman aineiston perusteella. Aineiston perusteella visuaalisella ja auditiivisella havaittiin olleen kolme päätehtävää oppositioliikkeen poliittisessa toimijuudessa muutosdiskurssin toteuttajana. Symboliikka toimi ideologian kiteyttäjänä, yhdistäjänä / tunnistajana sekä valtataistelun välineenä. Visuaaliset ja auditiiviset symbolit täyttivät näitä tehtäviä eri panoksin. Symboliikka loi oppositioliikkeen diskurssille monimodaalisuutta täydentäen ja tehostaen sitä. Valko-Venäjän oppositioliike hyödynsi mielenosoitusten genressä usein käytettyjä kielenkäytön muotoja kuten lippuja, iskulauseita, kylttejä tai värikoodeja. Toisaalta Valko-Venäjän mielenosoituksille valikoitui myös ainutlaatuisia kielenkäytönmuotoja, kuten esimerkiksi vuoden 1989 tapahtumista lainattu historiallisen Baltian ketjun toisinto sekä glasnostin aikainen neuvostorock laulettuna ja soitettuna. Tunnistettu päädiskurssi (*muutosdiskurssi*) nimettiin mielenosoituksissa usein sovelletun *Перемех*-nimisen (Suom. Muutos) kappaleen mukaan. Oppositioliike otti historian eräänlaiseksi mausteeksi diskurssiinsa, mikä toisaalta tehosti itse diskurssia, toisaalta kytki mielenosoitukset selvemmin osaksi Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä alkanutta demokratiakehityksen

aaltoa. Historiallisten tapahtumien uudelleen mallintaminen tuki käsitystä diskurssien kiinteästä yhteydestä kontekstien kerrostumaan.

Aineistosta tunnistetut visuaaliset ja auditiiviset symbolit pystyttiin ryhmittelemään kolmeen ryhmään myös niiden merkityksen mukaan poliittisen toimijuuden ilmentäjinä. Symbolit ryhmiteltiin jokseenkin merkittäviksi, merkittäviksi tai todella merkittäviksi sen mukaan, miten yleisesti ne näkyivät tai kuuluivat mielenosoituksissa ja miten selkeästi ne kiteyttivät oppositioliikkeen toimijuutta tietyssä tehtävässä. Todella merkittävillä symboleilla oli myös ominaista niiden kytkeytyminen lujasti kontekstien kerrostumaan saaden vaikutteita esimerkiksi historiasta. Merkittävimmiksi poliittisen toimijuuden ilmentäjiksi tutkimuksen kontekstissa nousivat ihmisketjut, eri tavoin tuotettu musiikki sekä punavalkoisen värikoodin käyttö.

Historialla maustamisen lisäksi Valko-Venäjän oppositioliikkeen diskurssissa korostui naisten rooli diskurssin kävijöinä. Valko-Venäjän kansannousua alettiin kutsua naisten vallankumoukseksi (Sierakowski, 2020). Kolmen nuoren naisen johtaman oppositioliikkeen demokratiaihanteineen voi ajatella olleen selkeä vastakohta Valko-Venäjän hallinnolle. Diskurssitutkimus tutkii usein tapoja käydä monimodaalista vuorovaikutusta, vuorovaikutuksen seurauksia tai sitä, mistä vuorovaikutus kumpuaa. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019) Tässä tutkimuksessa diskurssin ja sen representaatioiden kannalta nousi merkittäväksi myös se, *kuka tai ketkä* diskurssia käyvät. Valko-Venäjän opposition käymän diskurssin voi todeta saaneen selkeää merkitystä sen kummutessa nuorista naisista. Nuorten naisten johtama diskurssi representoi oppositioliikkeen selvästi nykyhallinnosta poikkeavaksi ja oli omiaan ajamaan arvomaailman muutosta vanhollisessa maassa. Valko-Venäjän oppositioliikkeen poliittisen toimijuuden kielenkäytössä korostui luovuus ja rohkeus käydä valtataisteluun. Tämä näkyi myös diskursseissa, jonka monimodaalisuudessa nähtiin ja kuultiin varsin erilaisia elementtejä. Vaativaan sävyyn käyty diskurssi täyttyi musiikista, väreistä, symboleista sekä muista ihmiselle luontaisista taiteellisista vuorovaikutuksen välineistä. Oppositioliikkeen jäsenet haastoivat näkyvästi ja rohkeasti poliisivoimat käymällä heidän kimppuunsa repien heiltä huput ja

kommandopipot päästä. Toisaalta oppositioliikkeen jäsenten nähtiin kukittavan ja halaavan mellakkapoliiseja. Oppositioliikkeen ja hallinnon välinen valtataistelu saikin vihasta ja taistelutahdosta, mutta toisaalta myös positiivisen vuorovaikutuksen elementeistä kumpuavia ilmenemismuotoja. Valtataistelussa vastustaja toisaalta haluttiin nujertaa, toisaalta houkutella luopumaan väkivallasta ja vaihtamaan puolta. Näkyvä valtataistelu vahvisti käsitystä, jonka mukaan toimijuus törmää aina valtataisteluun, joka voi olla näkyvää ja jopa veristä.

Valko-Venäjän vuoden 2020 tapahtumat tukevat käsityksiä, joiden mukaan ihmisillä on luontainen halu parantaa omia ja yhteisönsä elinoloja (Giddens, 1984) ja tuntiessaan olonsa sorretuksi ihmisissä herää halu ryhtyä muutokseen jopa riskejä ottaen (Freire, 2016). Ihmisestä kumpuavaa toimijuutta voidaan tukahduttaa, sitä voidaan yrittää rajoittaa, mutta sitä ei voi kitkeä ihmisluonteesta. Mikäli keskustelevat ja pehmeät vuorovaikutteiset keinot eivät yhteiskunnassa toimi, saattaa toimijuus muuttua muutosta vaativaksi veriseksi, vihaa, rakkautta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta hersyväksi kansannousuksi. Tilanteen eskaloituttua kansannousuksi Valko-Venäjällä oppositioliikkeen diskurssit saivat hyvin lyhyessä ajassa täysin uusia muotoja. Kansannousussa oppositioliike ei enää vain keskustellut ja neuvotellut asioista, vaan muutosta yksinkertaisesti vaadittiin. Vaatimuksia esittäessä kielenkäyttö muuttui kovaksi ja erilainen symboliikka tuli puheen ja tekstin avuksi. Tämä symboliikka toi esiin ihmisen mielikuvituksen sekä luovuuden.

Diskurssitutkimuksessa tutkijan haasteena on lähestyä aineistoaan toisaalta analyttisesti, mutta samaan aikaan rohkeasti tulkiten. Rajallisine resursseineen tutkija joutuu monesti tyytymään melko pintapuolisiin tutkimuksiin ymmärtäen niiden tulosten antavan vain erään tulkinnan tutkittavasta ilmiöstä kokonaisen ja tyhjentävän "totuuden" sijaan. Tämänkään tutkimuksen tuloksia ei tule tarkastella ehdottomana totuutena, vaan erään tutkijan eräänä tulkintana juuri tietystä aineistosta. Diskurssitutkimuksen aineisto olisi voitu koostaa eri tavalla, ja joku toinen tutkija olisi voinut tulla erilaisiin tuloksiin ja päätelmiin. Tutkimuksessa kyettiin aineiston perusteella antamaan vastaukset tutkimuskysymyksiin, ja näin kytkemään tutkimus osaksi aiheeseen liittyvää

tieteellistä keskustelua. Tutkimus antoi uutta tietoa poliittisesta toimijuudesta sekä visuaalisesta ja auditiivisesta symboliikasta sen resursseina. Tutkimus antaa myös jokseenkin nuorelle diskurssitutkimukselle yhden uuden variaation, jolla voi ajatella olevan ominaisia piirteitä. Tutkimuksessa sovellettiin muun muassa kahden analyysimallin yhdistelmää. Tutkimukseen kerättiin aineisto YouTubesta, mitä voi pitää 2020-luvun tärkeänä sosiaalisen median alustana. Painettujen tekstien tutkimuksen lisäksi diskurssitutkimuksella lienee tulevaisuutta yhä enemmän diskurssien monimodaalisuuden tutkimuksessa esimerkiksi videomateriaaleista.

7.2 Tutkimuksen arviointi

Koska tutkimuskysymyksiin pystyttiin tutkimuksessa antamaan vastauksia, voi tutkimusta pitää onnistuneena. Länsimaisten uutiskanavien tuottamien videoiden perusteella pystyttiin kuvailemaan oppositioliikkeen diskursseja sekä symboliikkaa poliittisen toimijuuden ilmentäjinä. YouTubesta saatiin koottua riittävä ja rikas aineisto näillä resursseilla toteutettavaan tutkimukseen, jossa tutkija kykeni muodostavansa aineistosta oman tulkintansa.

Vaikka tutkija pyrkiikin ulkopuoliseen ja puolueettomaan tarkasteluun aineistoa analysoidessaan ja johtopäätöksiä kirjoittaessaan, vaikuttavat tutkijan historian tuntemus sekä muut henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten arvomaailma ja asenteet tutkimuksen tuloksiin. Erityisesti vieraassa kulttuurissa toimiessaan tutkijalla on haasteellista arvioida diskurssin muotoutumiseen todellisuudessa vaikuttaneet tekijät paikallisen kulttuurin vaikuttaessa taustalla (Alvesson & Kärreman, 2011). Suomessa koko ikänsä asunut tutkija tiedosti tulevansa erilaiset demokratian ihanteet omaavasta kulttuurista ja näin ollen tarkasteli tutkittavaa ilmiötä ulkopuolisin silmin. Tutkijalla ei myöskään ollut syvällistä valkovenäläisen kulttuurin tuntemusta, minkä vuoksi tutkijalta saattoi jäädä havaitsematta tunnistettujen diskurssien taustalla vaikuttaneita tekijöitä tai kokonaisia diskursseja. Toisaalta kulttuuria syvällisemmin tuntemattomalla tutkijalla voisi ajatella olevan kulttuurin sisällä toimivaa vähemmän

ennakkokäsityksiä. YouTubesta kerätyllä aineistolla saadaan myös vain rajattu määrä tietoa tutkittavasta ilmiöstä, mikä ei välttämättä riitä aiheen syvällisempään tutkimiseen. Toisaalta diskurssitutkimuksella saatu tieto antaa yhden näkökulman, yhden ”totuuden” tutkittavaan ilmiöön, joka voi täydentää tai muuten tukea aiheen jatkotutkimuksia.

Tutkijan tulkintojen osoittaminen oikeiksi tai vääriksi on käytännössä hankalaa. Diskurssitutkimuksen luotettavuuden arviointia helpottaakin läpinäkyvyyttä lisäävät työvaiheiden tarkka ja seikkaperäinen kuvaus sekä valintojen perustelut, jotta tutkimuksessa tehtyjä valintoja voidaan arvioida. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019.) Tässä tutkimuksessa pyrittiin tutkimusprosessin mahdollisimman tarkkaan kuvaukseen erilaiset valinnat perustellen. Aineistona käytettyihin uutisvideoihin tulee myös suhtautua kriittisesti. Vaikka uutisvideot olivat länsimaisten, hyvän journalismin periaatteisiin sitoutuneiden uutiskanavien tuottamia uutisvideoita, olivat ne kuitenkin editoituja koosteita Valko-Venäjän mielenosoituksista. Uutisvideon editointi tarkoittaa käytännössä kuvatun materiaalin leikkaamista. Tämä toimittajien subjektiivisiin valintoihin perustuva leikkaaminen on omiaan esittämään uutisoitavan kohteen tietyn näköisenä. Uutisvideoihin perustuva analyysi ja tulkinta edustaakin tulkintaa jo kertaalleen editoidusta ja tulkitusta kohteesta. Tutkimukseen valittiin 28 videota, jota voi diskurssianalyysille luonnehtia suurehkoksi otokseksi. Suurehkon otoskoon arveltiin takaavan tutkijalle ymmärrystä havaintojen satunnaisuuden ja säännöllisyyden suhteista. Toistuvien havaintojen ajateltiin olevan oppositioliikkeen diskurssissa satunnaisia havaintoja merkittävämpiä. Toistuvuudesta voitiin varmistua videoiden absoluuttisen määrän lisäksi valitsemalla aineistoon videoita useammalta eri uutiskanavalta. Tutkimukseen valittiin 16 eri uutiskanavan tuottamia videoita. Keräämällä aineistoa useammalta eri uutismedialta haluttiin varmistaa, ettei aineisto vinoutuisi edustaen vain yhden tai muutaman uutiskanavan näkökulmaa. Käsitteenä ”länsimainen uutismedia” on toki suurempi kokonaisuus kuin 16 eri uutiskanavaa, jonka vuoksi otoksen ei voida ajatella antavan täydellistä kuvaa länsimaisen uutismedian uutisoinnista tutkittavan ilmiön ympäriltä. Tämän tutkimuksen tulosten tuleekin ymmärtää

syntyneen juuri tietyillä rajauksilla ja valinnoilla. Tuloksista olisi voinut muodostua erilaisia, mikäli tutkimus olisi toteutettu erilaisin rajauksin tai valinnoin. Jo valinta aineiston keräämisestä juuri länsimaisesta uutismediasta vaikkapa venäläisen uutismedian tai oppositioliikkeen itsensä tuottaman videomateriaalin sijaan lienee omiaan vaikuttamaan diskurssien tunnistamiseen. Tieteen kannalta optimaalista olisikin, että samaa ilmiötä tutkittaisi eri menetelmin, eri näkökulmista tai eri aineistoista. Tällöin erilaiset vuoropuhelut täydentäisivät toisiaan.

Diskurssianalyysin haasteina voidaan pitää reduktionismia, ylikuormittamista sekä kolonisointia. Diskurssianalyysit ovat taipuvaisia reduktionismiin, jolla tarkoitetaan liiallista tiivistämistä tai liiallista yksinkertaistamista. Diskurssianalyysin redusoituessa ihmisten toiminta redusoituu kielenkäytön tasolle, mikä on omiaan hävittämään toimijoiden yksilölliset ominaisuudet. Redusoituessaan diskurssi ikään kuin jättää yksittäisen toimijan taka-alalle. Diskurssin ylikuormittuessa diskurssi alistaa vaihtoehtoiset selitykset. Vaarana on määritellä diskurssi liian laajaksi käsitteeksi, jolloin se menettää merkityksensä. Diskurssitutkimuksissa diskursseille luodaan myös alistavaa vaikutusta, jolloin puhutaan kolonisoinnista. Kolonisaatiossa diskurssi saa dominoivan otteen peittäen alleen siihen vaikuttavat tekijät kontekstissaan. Vaikka tutkijalla olisi syvä ymmärrys tutkimuksen kontekstista, tutkijan on aina käytännössä haastavaa arvioida diskurssin muotoutumiseen vaikuttaneet tekijät. Tämä korostuu erityisesti tutkijan toimiessa itselleen vieraassa kulttuurissa. (Alvesson & Kärreman, 2011.) Käytännössä tutkija ei koskaan pääse yllä kuvatuista haasteista, eikä toisaalta esimerkiksi tutkimuksen redusoitumisen tasoa ole kovin helppo aukottomasti todistaa. Tärkeintä onkin vain tiedostaa yllä olevat riskit ymmärtäen, ettei niiltä voi koskaan täysin välttyä. Diskurssitutkimuksissa, joissa tutkija itse on läsnä, myös tutkijan toiminnalla voidaan ajatella olevan vaikutusta diskursseihin. (Van Dijk, 1993.) Tämä tutkimus toteutettiin noin kaksi vuotta mielenosoitusten jälkeen, eikä tutkija missään vaiheessa ollut yhteydessä Valko-Venäjälle tai länsimaisiin uutismedioihin. Tällä tutkimuksella ei siis voida ajatella olevan vaikutusta tutkittuihin diskursseihin. Rajallisin resurssein toteutetussa

tutkimuksessa diskurssin yksinkertaistamista tapahtuu väkisinkin. Muiden aiheen ympärillä eri menetelmin toteutettavien diskurssien hyödyntäminen vähentää reduktionismia. Toinen toisiaan tukevat tutkimukset saattaisivat helpottaa esimerkiksi tunnistetun muutosdiskurssin juurisyihin perehtymistä. Tunnistettua muutosdiskurssia voidaan pitää laveana yläkäsitteenä, joka kätkee sisälleen ainakin demokratiadiskurssin ja feministisen diskurssin. Nämäkin diskurssit rakentuvat pienemmistä elementeistä sekä vaikuttimista, joiden tutkimus edellyttäisi laajempaa aineistoa sekä muita resursseja. Selvää on, että satojentuhansien ihmisten käymän kielenkäytön kategorisointi yhteen tai kahteen yläkäsitteeseen helposti yleistää ja yksinkertaistaa asioita diskurssien monisäikeisyyttä redusoiden. Suomesta kotoisin oleva tutkija ei syvällisemmin tuntenut valkovenäläistä kulttuuria, joten on haastavaa määritellä, missä määrin tutkijan tunnistama muutosdiskurssi kolonisoii muita tutkittavan ilmiön taustalla vaikuttaneita tekijöitä. Aineistosta tai lähdekirjallisuudesta ei voi suoraan päätellä, onko esimerkiksi naisten poliittisen toimijuuden ja johtajuuden korostuminen seurausta oppositioliikkeen diskurssista, vai kyteekö kontekstien kerrostumassa kulttuurillinen muutosprosessi, jonka kansannousu nosti pintaan. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttanee jonkin verran myös se, että tutkijan valkovenäjän ja venäjän kielen tuntemus on rajallista.

7.3 Jatkotutkimusaiheet ja käytännön sovellukset

Tätä kirjoittaessa Valko-Venäjän elokuussa 2020 leimahtanut kansannousun liekki oli jo hiipunut. Oppositioliikkeen poliittinen toimijuus jäi kuitenkin kytemään valtarakenteita ja sortokoneistoa jauhavaksi muutosvoimaksi, jolla lienee kyky herätä henkiin. Vaikka oppositioliikkeen ei voida ajatella saavuttaneen kaikkia tavoitteitaan, voi vuoden 2020 tapahtumilla sanoa olleen vaikutusta vähintään poliittiseen ilmapiiriin, jonka tarkempi tutkiminen lisäisi tietoa diskursseista, niiden synnyttämisestä repesentatioista ja yleisemmin poliittisesta toimijuudesta valtataisteluineen. Tätä kirjoittaessa Euroopassa käytiin avointa hyökkäyssotaa, johon Valko-Venäjäkin on ollut vähällä joutua

osalliseksi. Mikäli vuonna 2020 puhjennut kansannousu on edes hieman estänyt sodan laajenemista pitäen Valko-Venäjän siitä erillään, voisi Venäjän ohjailemaa hallintoa vastustaneen oppositioliikkeen poliittisen toimijuuden ajatella kantaneen hedelmää, ja ilmiön olleen tutkimisen arvoinen. Oppositioliikkeen poliittisen toimijuuden vaikutukset olisivatkin hyvä, mutta haastava jatkotutkimuskohde.

Vaikka esimerkiksi Suomessa olemmekin tottuneet naisjohtajiin ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon, otettiin Valko-Venäjällä vielä ensiaskelia tällä saralla. Poliittisen toimijuuden tutkiminen tarkemmin esimerkiksi sukupuolentutkimuksen näkökulmasta kyseisessä kontekstissa olisi myös tasa-arvokehityksen kannalta tärkeä jatkotutkimuskohde. Sukupuolentutkimuksen näkökulman lisäksi Valko-Venäjän kansannousua mielenosoituksineen kannattaisi lähestyä myös muilla tutkimusmenetelmillä uuden tiedon lisäämiseksi, jota tämäkin tutkimus voisi tukea. Samasta aiheesta voisi myös toteuttaa toisenlaisen diskurssitutkimuksen, jossa esimerkiksi aineisto kerätään valkovenäläisestä tai venäläisestä mediasta, jolloin tulokset saattaisivat olla erilaisia tämän tutkimuksen tulosten kanssa keskustellen. Myös oppositioliikkeen kansannousun yhteydessä laaja sosiaalisen median käyttö luo hyödynnettävää aineistoa diskurssitutkimukselle aiheen ympärillä.

Tämä diskurssitutkimus asemoituu poikkitieteelliseksi tutkimukseksi kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden viitekehykseen osana toimijuuden tutkimusta. Tutkimuksen tuloksia voi hyödyntää esimerkiksi demokratiakasvatuksen tai yleisemmin koulujärjestelmän kehittämisessä. Joskus monisäikeistä toimijuutta voi olla vaikea myös aktivoida. Paradoksaalista on se, että niissä maissa, missä valta on tarjolla, eivät ihmiset aina viitsi edes äänestää. Niissä maissa, joissa soraäänät vaiennetaan, ovatkin ihmiset valmiita riskeeraamaan elämänsä elinoloja muuttaakseen. Pitääkö kansan todella menettää valta ennen kuin se alkaa vaatia sitä itselleen? Vai voitaisiinko demokratiakasvatuksella herätellä ihmisten altruistisia ominaisuuksia ja saada heidät vaikuttamaan omiin ja yhteisön asioihin niin, ettei Valko-Venäjältä tuttuun yhteentörmäykseen tarvitsisi koskaan ajautua? Alhaisten äänestysprosenttien voidaan ajatella viestivän demokratian osittaisesta

toimimattomuudesta, joka väkisinkin herättää jatkotutkimus- ja kehityshaasteita koulujärjestelmän kehittämisessä.

Tutkimuksen tulokset antavat ymmärrystä siitä, millaista ihmisten poliittinen toimijuus voi autoritäärisissä olosuhteissa olla ja millaiseksi toimijuuteen kytkeytyvä valtataistelu saattaa muodostua. Demokratiaa ei pidä ottaa itsestäänselvyytenä ja vakiintuneena tilana, vaan sen haavoittuvuus pitää tiedostaa kaiken aikaa. Ajallemme ominainen eriarvoisuuden lisääntyminen, köyhyyden synnyttämä näköalattomuus tai muu tyytymättömyys yhteiskunnassa ovat olleet omiaan vähentämään ihmisten uskoa demokratiaan (De Cleen ym., 2020). Ihmisten menettäessä uskonsa vaikuttamismahdollisuuksiinsa parlamentaarisin keinoin, muodostuu yhteiskuntaan sekä yhteiskunnallista passiivisuutta että ääriliikkeiden kannatusta (Krajewska, 2021). Molempia ääripäitä voi luonnehtia demokratian kannalta vahingollisiksi ilmiöiksi (McFaul, 2021). Vaarana on, että valta ja päätöksenteko valuvat enemmistön käsien läpi niille, jotka ovat ne valmiita ottamaan.

Tietävästi kautta historian diktaattorit ovat kynsin hampain roikkuneet vallankahvassa, mutta useimmiten tulleet lopulta tiensä päähän. Jatkotutkimusaiheeksi voidaankin esittää haaste tutkia mahdollisuuksia lisätä ihmisten halua ja kykyä vaikuttaa omiin ja yhteisönsä asioihin, ettei valtaa kaapattaisi kansalta. Eurooppalaisen opettajakoulutuksen valjastaminen demokratiakasvatukseen ja osallistamiseen onkin havaittu marginaaliseksi (Raiker & Rautiainen, 2020). Myös suomalaisen koulujärjestelmän kehittämisessä tulee tiedostaa demokratiakasvatuksen haasteet. Myös suomalaisten poliittista toimijuutta täytyy herätellä yhteiskunnan virallisissa instituutioissa, kuten kouluissa. Kansalaiseksi kasvattaminen on kasvatuksen tärkeimpiä tehtäviä, siksi kasvatustieteen tutkimuksen tulisi kohdistua kansalaisena toimimisen viitekehykseen nykyistä enemmän.

Ihmisen toiminnan tutkimus yleisemminkin kansannousuissa lisää käsitystämme ihmisenä olemisesta. Tämäkin tutkimus voi varoittavan esimerkin avulla auttaa näkemään millaiseksi yhteiskunta valtataisteluineen voivat kehittyä, mikäli poliittista toimijuutta yritetään tukahduttaa. Ilmiön syvällisen

ymmärtämisen kannalta tärkeää olisi, että sitä tutkisi useamman tiedekunnan edustajat. Mikäli kansannousuja tutkivat vain politiikan ja historian tutkijat, vaarana on, ettei kansannousuista saatu tietoa ihmisestä olemisesta jalostu parhaalla mahdollisella tavalla kasvatukseen käyttöön. Valko-Venäjän tapahtumista voi kuitenkin nähdä demokratiavajeen seurauksen, jota voidaan hyödyntää demokratiakasvatuksessa opetettaessa esimerkiksi demokratian merkitystä. Saadaksesen tietoa toimijuuden syvimmästä olemuksesta kasvatustieteilijöiden toimijuuden tutkimuksen olisi hyvä levittäytyä koulujen ja työelämän ulkopuolisiin konteksteihin nykyistä enemmän.

Maailma rakentuu diskurssien ympärille ihmisten ja yhteiskunnan käydessä vuoropuhelua keskenään (Pietikäinen & Mäntynen, 2019). Tätä vuoropuhelua voidaan yrittää tukahduttaa, mutta vuorovaikutteisuuden henkeä ei voida ihmisestä kitkeä. Mikäli ympäröivä yhteiskunta ei suostu käymään vuoropuhelua keskustellen ja parlamentaarisin keinoin, voi vuoropuhelu muuttua kansannousuksi. Mitä Valko-Venäjällä voitaisiinkaan tehdä, jotta kansalaiset voisivat lopulta irtautua Neuvostoliiton perintönä tulleesta diktatuurista? Miten voimme toisaalta turvata vuorovaikutteellisuuden ja rauhanomaisuuden ihmisten ja yhteiskunnan välisessä vuoropuhelussa Suomessa? Näistä riittää jatkotutkimusaiheita useammallekin tiedekunnalle.

LÄHTEET

- Abadi, C. (2009). The Berlin Fall. *Foreign Policy*, 173, 128–130.
<http://www.jstor.org/stable/20684898>
- Alvesson, M., & Kärreman, D. (2000). Varieties of Discourse: On the Study of Organizations through Discourse Analysis. *Human Relations*, 53(9), 1125–1149. <https://doi.org/10.1177/0018726700539002>
- Alvesson, M., & Kärreman, D. (2011). Decolonializing discourse: Critical reflections on organizational discourse analysis. *Human Relations*, 64(9), 1121–1146. <https://doi.org/10.1177/0018726711408629>
- Aittola, T., Eskola, J., Suoranta, J., Giroux, H. A., Rekola, H., Vuorikoski, M., . . . Jaramillo, N. (2007). *Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä*. Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitos.
- Antikainen, A., Rinne, R., & Koski, L. (2021). *Kasvatussosiologia* (6., päivitetty painos.). PS-kustannus.
- Anttonen, S. (1998). *Valta, moraalit ja yhteiskunnallis-historiallinen oppiminen: Sivistystieteiden historiaa kansallissosialistisesta totuuden politiikasta demokratisoiviin uudelleenkasvatustieteisiin*. Tampereen yliopisto.
- Aristotle, Barker, E., & Stalley, R. F. (1998). *Politics*. Oxford University Press.
- Billett, S., & Pavlova, M. (2005). *Learning through working life: Self and individuals' agentic action*. *International journal of lifelong education*, 24(3), 195–211.
<https://doi.org/10.1080/02601370500134891>
- Breeze, R. (2011). Critical Discourse Analysis and Its Crisis. *Pragmatics*, 21(4), 493–525. <https://doi.org/10.1075/prag.21.4.01bre>
- Burr, V. (2015). *Social constructionism* Lontoo. Routledge.
- Carter Andrews, D. J., Richmond, G., & Floden, R. (2018). Teacher Education for Critical Democracy: Understanding Our Commitments as Design Challenges and Opportunities. *Journal of Teacher Education*, 69(2), 114–117.
<https://doi.org/10.1177/0022487117752363>
- Collin, K., Auvinen, T., Herranen, S., Paloniemi, S., Riivari, E., Sintonen, T., & Lemmetty, S. (2017). *Johtajuutta vai johtajattomuutta?: Johtamisen merkitys luovuudelle informaatioteknologian organisaatioissa*. Jyväskylän yliopisto.

- De Cleen, B., Moffitt, B., Panayotu, P., & Stavrakakis, Y. (2020). The Potentials and Difficulties of Transnational Populism: The Case of the Democracy in Europe Movement 2025 (DiEM25). *Political Studies*, 68(1), 146–166.
<https://doi.org/10.1177/0032321719847576>
- Eglitis, D. S., & Ardava, L. (2012). The Politics of Memory: Remembering the Baltic Way 20 Years after 1989. *Europe-Asia Studies*, 64(6), 1033–1059.
<http://www.jstor.org/stable/23258309>
- Eskelinen, T. (2019). *Demokratia utopiana & sen vastavoimat*. Vastapaino.
- Eteläpelto, A., Heiskanen, T., & Collin, K. (2011a). Vallan ja toimijuuden monisäikeisyys. *Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa*, 9–30.
- Eteläpelto, A., Heiskanen, T. & Collin, K. (toim.) (2011b). *Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa*. Aikuiskasvatuksen 49. Vuosikirja. Vantaa: Kansanvalistusseura.
- Eteläpelto, A., Hökkä, P., Paloniemi, S., & Vähäsantanen, K. (2017). *Ammatillinen toimijuus: Rakenne, mittari ja tuki*. University of Jyväskylä.
- Eteläpelto, A., Vähäsantanen, K., Hökkä, P., Paloniemi, S. (2014). *Miten käsitteellistää ammatillista toimijuutta työssä?* Aikuiskasvatus, 34(3), 202–214.
<https://doi.org/10.33336/aik.94100>
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Polity.
- Fairclough, N. (2015). *Language and power* (Third edition.). Routledge.
- Freire, P., & Shor, I. (1987). *Pedagogy for Liberation: Dialogues on Transforming Education*. Massachusetts: Berkin & Garver.
- Freire, P., Tomperi, T., Suoranta, J., & Kuortti, J. (2016). *Sorrettujen pedagogiikka* (2. painos. 2. p.). Vastapaino.
- Gapova, E. (2009). [Review of *Understanding Belarus and How Western Foreign Policy Misses the Mark*, by G. Ioffe]. *Slavic Review*, 68(2), 422–423.
<https://doi.org/10.2307/27697983>
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Polity Press.
- Hegre, H. (2014). Democracy and armed conflict. *Journal of Peace Research*, 51(2), 159–172. <https://doi.org/10.1177/0022343313512852>

- Hewson, M. (2010). Agency. n Mills, A., Durepos, G. and Wiebe, E. *Encyclopedia of case Study Research*. SAGE Publications, Inc. 13–17.
- Heywood, A. (2019). *Politics* (Fifth edition.). Red Globe Press, an imprint of Macmillan Education Limited.
- Hiljanen, M., Tallavaara, R., Rautiainen, M., & Männistö, P. (2021). Demokratiakasvatuksen tiellä? Toimintatutkimus luokanopettajaopiskelijoiden kasvusta demokratiakasvattajiksi. *Kasvatus & Aika*, 15(3–4), 350–368. <https://doi.org/10.33350/ka.111332>
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., & Sinivuori, E. (2010). *Tutki ja kirjoita* (16. uud. p.). Tammi.
- Hooks, B., Vainonen, J., Vuorikoski, M., & Rekola, H. (2007). *Vapauttava kasvatus*. Kansanvalistusseura.
- Jakonen, M. (2020). *Konflikti: Talous ja politiikka*. Into.
- Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino.
- Juhila, K., & Suoninen, E. (1999). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. teoksessa A. Jokinen, K. Juhila, & E. Suoninen (Toimittajat), *Diskurssianalyysi liikkeessä* (Sivut 233–252). Vastapaino.
- Karimi, S., Shakery, A., & Verma, R. (2021). Online news media website ranking using user-generated content. *Journal of Information Science*, 47(3), 340–358. <https://doi.org/10.1177/0165551519894928>
- Kauppi, N., Iaitos, Y. j. f., Philosophy, D. o. S. S. a., & Valtio-oppi. (2017). *Demokratia on historian merkittävin innovaatio*. Valtiotieteellinen yhdistys.
- Kauppi, P. A., Silvonen, J., & Vanhalakka-Ruoho, M. (2015). *Toimijuus, ohjaus ja elämäntulkku*. Itä-Suomen yliopisto.
- Kestilä-Kekkonen, E., & Korvela, P. (2017). *Poliittinen osallistuminen: Vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä*. Jyväskylän yliopisto.
- Krajewska, A. (2021). Connecting Reproductive Rights, Democracy, and the Rule of Law: Lessons from Poland in Times of COVID-19. *German Law Journal*, 22(6), 1072–1097. <https://doi:10.1017/glj.2021.56>
- Kurki, L. (2000). *Sosiokulttuurinen innostaminen: Muutoksen pedagogiikka* (3. p.). Vastapaino.

- Kurki, L., Nivala, E., & Leino, M. (2006). *Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen: Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan*. Tampere University Press.
- Kürti, L. (2017). Review of the book *The Power of Song: Nonviolent National Culture in the Baltic Singing Revolution*, by Guntis Šmidchens. *Region: Regional Studies of Russia, Eastern Europe, and Central Asia* 6(2), 305–306. <https://doi.org/10.1353/reg.2017.0019>.
- Kuula, A. (2015). *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino.
- Leal, P. A. (2007). Participation: The Ascendancy of a Buzzword in the Neo-Liberal Era. *Development in Practice*, 17(4/5), 539–548. <http://www.jstor.org/stable/25548251>
- Machin, D., & Mayr, A. (2012). How to do critical discourse analysis. *European Journal of Communication*, 29(1), 131–133. <https://doi.org/10.1177/02673231113511002e>
- McFaul, M. (2021). Russia's Road to Autocracy. *Journal of Democracy* 32(4), 11–26. <https://doi.org/10.1353/jod.2021.0049>.
- Meyer, M., & Wodak, R. (2009). Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory, and Methodology. In R. Wodak, & M. Meyer (Eds.), *Methods for Critical Discourse Analysis*. London: Sage. 1–34
- Moilanen, A., Kaarttinen, J., & Taneli, M. (2021). Sivistys ja demokratia. *Kasvatus & Aika*, 15(3–4), 28–44. <https://doi.org/10.33350/ka.108971>
- Moses, A. H. (2018). *Bucharest Diary: Romania's Journey from Darkness to Light*. Brookings Institution Press. <http://www.jstor.org/stable/10.7864/j.ctt1vjqp51>
- Mykkänen, J. (2007). Symbolinen poliittisessa mainonnassa. *Politiikan representaatio*, 134–157.
- Ok, K. (2010). Understanding the candlelight demonstration and women's political subjectivity through the perspective of changing publicity. *Korea Journal*, 50(3), 38–70. <https://doi.org/10.25024/kj.2010.50.3.38>
- Pekonen, K. (1991). *Symbolinen modernissa politiikassa*. Jyväskylän yliopisto.
- Phillips, N., & Hardy, C. (2002). *Discourse analysis*. SAGE Publications, Inc., <https://dx.doi.org/10.4135/9781412983921>

- Pielke, R. (2012). "Basic Research" as a Political Symbol. *Minerva*, 50(3), 339–361.
<http://www.jstor.org/stable/43548588>
- Pietikäinen, S., Mäntynen, A., & Pietikäinen, S. (2019). *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino.
- Polońska-Kimunguyi, E., & Gillespie, M. (2017). European international broadcasting and Islamist terrorism in Africa: The case of Boko Haram on France 24 and Deutsche Welle. *International Communication Gazette*, 79(3), 245–275. <https://doi.org/10.1177/1748048516656327>
- Pynnönen, A. (2013). *Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen*. University of Jyväskylä.
- Pälli, P., & Lillqvist, E. (2020). Diskurssianalyysi. teoksessa M. Luodonpää-Manni, M. Hamunen, R. Konstenius, M. Miestamo, U. Nikanne, & K. Sinnemäki (Toimittajat), *Kielentutkimuksen menetelmiä II* (Sivut 374-411). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/skst.1457>
- Qualin, A. (2003). Marginal Notes: The Poetic World of Yana Diagileva. *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne Des Slavistes*, 45(3/4), 295–306.
<http://www.jstor.org/stable/40870883>
- Raiker, A., & Rautiainen, M. (2020). Teacher education and the development of democratic citizenship in Europe : Introduction. In A. Raiker, M. Rautiainen, & B. Saqipi (Eds.), *Teacher Education and the Development of Democratic Citizenship in Europe* (pp. 1–16). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780429030550-1>
- Robinson, K. (2012). The role of schools in society: A future vision of education. *Education Review* 24. (1), 17–23.
- Ronkainen, S. (2008). Kenen ongelma väkivalta on? suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. *Yhteiskuntapolitiikka*, 73(4), 388–401. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1485625>
- Sevón, E. (2015). Who's Got the Power? : Young Children's Power and Agency in the Child-Parent Relationship. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 6(4-1), 622-645.
<https://doi.org/10.18357/ijcyfs.641201515049>

- Sierakowski, S. . (2020). Belarus Uprising: The Making of a Revolution. *Journal of Democracy*, 31(4), 5–16.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Van Dijk, T. A. (1993). Principles of Critical Discourse Analysis. *Discourse & Society*, 4(2), 249–283. <https://doi.org/10.1177/0957926593004002006>
- Van Dijk, T. A. (1997). *The study of discourse*. SAGE Publications Ltd. 1–34. <https://dx.doi.org/10.4135/9781446221884>
- Wilson, A. (2021). *Belarus: The Last European Dictatorship*. Yale University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1h7zmx>
- Whatmore, R. (2008). Review article: The origins of the French revolution. [Review of *Before the Deluge: Public Debt, Inequality and the Intellectual Origins of the French Revolution*, by M. Sonenscher]. *History of Political Thought*, 29(4), 717–729. <http://www.jstor.org/stable/44797184>
- Yao, Y., & Zhuo, Y. (2018). A Multimodal Discourse Analysis of the Promotional Video of Hangzhou. *English Language Teaching*, 11(10), 121–131. <https://doi.org/10.5539/elt.v11n10p121>

LIITTEET

Liite 1. Tutkimusaineisto

- ABC News. (1.9.2020). *Huge protests flood Belarus' capital again, defying crackdown* [video]. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=ItL_QWHQkPw
- ABC News. (7.9.2020). *Belarus' ongoing protests: Examined I ABC News* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=sun553pfTYk>
- AFP News Agency. (6.8.2020). *Belarus: Thousands of opposition supporters gather in Minsk ahead of presidential election* [video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=-dzCCfdLQ-k>
- AFP News Agency. (23.8.2020). *Thousands form human chain from Vilnius to Belarus in show of solidarity* [video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=Nv6mUmxz-94>
- AFP News Agency. (24.8.2020). *People in Lithuania form human chain for Belarus* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=-mxflKdeNgw>
- BBC News. (17.8.2020). *Thousands on streets of Belarus demand resignation of President Lukashenko* [video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=bxxcH-K3q9I>
- BBC News. (24.8.2020). *Belarus protests continue despite crackdown* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=GS6uLmGfYF8>
- BBC News. (31.8.2020). *Further protests in Belarus keep up pressure on Lukashenko* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=IdCuG3rOrDw>
- CBC News. (14.8.2020). *Violent crackdowns against Belarus protests* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=rkkyUfyQpr0>
- CBC News. (24.8.2020). *Belarus protesters demand President Lukashenko resign* [video]. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=0_ss4zg29kU&t=17s
- Channel 4 News. (16.8.2020). *Huge protest eclipses President's rally in Belarus* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=pwnhl-gNhtY>

- CNN. (16.8.2020). *Thousands arrested as protesters call Belarusian election rigged* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=psoagBLaKU8>
- DW News. (15.8.2020). *Belarus protests: Striking workers walk off the job* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=0lZ3Xmi1SOw>
- DW News. (17.8.2020). *Belarus: Lukashenko seeks help from Russia, blames foreign interference* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=2vGI7Ywdw0w>
- DW News. (23.8.2020). *Belarus protest: Lukashenko deploys troops as thousands rally* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=jsnKdsQPCuI>
- DW News. (7.9.2020). *Belarus: More than 100,000 people participate in renewed protests* [video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=4FmXn_Y4Puk
- Euronews. (24.8.2020). *Baltic solidarity: Lithuanians form human chain in support of Belarus* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=szNTppbgxGI>
- France 24 English. (31.8.2020). *Rally for opposition leader in Belarus draws huge crowd* [video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=vsc_6L2biI
- Global News. (11.8.2020). *Belarus police confront protesters as clashes continue over Lukashenko re-election* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=oJRDlQIQ1iE>
- Global News. (24.8.2020). *Belarus protests: Protesters take to the streets of Minsk in defiance of military warning* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=bmT90bWXWjg>
- Global News. (20.9.2020). *Belarus protests: Police forcefully detain protesters as anti-government rallies continue* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ZsLV-2ru638>
- On Demand News. (23.8.2020). *Thousands Gather in Minsk to Oppose Alexander Lukashenko* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=eZCVk3FcCLc>

- Radio Free Europe. (27.8.2020). *No Longer Afraid': Mass Rallies Support Belarusian Opposition Candidate* [video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=XQ4at8AoDvU>
- Reuters. (13.9.2020). *At least 100,000 people protest in Belarus* [video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=XCTtyHuXJMg>
- Sky News. (23.8.2020). *Tens of thousands of protesters flood the streets of Minsk* [video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=gqhhyw4bN_E
- The Guardian. (11.8.2020). *Belarus election: Protesters met with rubber bullets, water cannon and flash grenades* [video]. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=mnWeIdPhgRs&t=57s>
- The Guardian. (14.9.2020). *Belarus protests continue as 100,000 join rally against Lukashenko* [video]. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=YH_P8tHXFY
- VICE News. (2.9.2020). *Protesters in Belarus Are Being Jailed and Killed, But That Isn't Stopping Them* [video]. YouTube.
https://www.youtube.com/watch?v=mSnZp7_TM28